

ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

«ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ»

**ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΠΟΝΤΙΑΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ
ΕΝΑ ΔΙΑΚΑΛΛΙΤΕΧΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΕ ΜΑΘΗΤΕΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ
ΣΧΟΛΕΙΟΥ**

Κωνσταντίνος Παλαιολόγου (Μ2017060)

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Ζωή Διονυσίου

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου, ως μέρος των απαιτήσεων για την ολοκλήρωση του προπτυχιακού κύκλου σπουδών με Κατεύθυνση Μουσικής Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας της Μουσικής

Κέρκυρα, Ιούνιος 2023

ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

«ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ»

**ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΠΟΝΤΙΑΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ
ΕΝΑ ΔΙΑΚΑΛΛΙΤΕΧΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΕ ΜΑΘΗΤΕΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ
ΣΧΟΛΕΙΟΥ**

Κωνσταντίνος Παλαιολόγου

Επιτροπή αξιολόγησης:

- 1. Ζωή Διονυσίου**
- 2. Χριστίνα Καλλιαρίδου**
- 3. Αλεξάνδρα Μπαλάντινα**

Κέρκυρα, Ιούνιος 2023

Τίτλος: Διδασκαλία της ποντιακής μουσικής παράδοσης μέσα από ένα διακαλλιτεχνικό πρόγραμμα σε μαθητές δημοτικού σχολείου

© 2023 Κωνσταντίνος Παλαιολόγου

ALL RIGHTS RESERVED

Απαγορεύεται η δημοσίευση και η ολική ή μερική ή περιληπτική αναπαραγωγή ή αναδημοσίευση κατά παράφραση ή διασκευή του υλικού αυτής της έκδοσης και η με οποιοδήποτε τρόπο αναπαραγωγή (φωτοτυπία, ηλεκτρονική ή μηχανική αναπαραγωγή, καταγραφή σε ηλεκτρονικό σύστημα ή με οποιοδήποτε άλλο τρόπο), σύμφωνα με το νόμο 2121/93 και τους λοιπούς κανόνες Δικαίου περί Πνευματικής ιδιοκτησίας, χωρίς την έγγραφη άδεια του/της συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του/της συγγραφέα εκ μέρους του Τμήματος (Ν.5343/32 αρ.202 παρ.2).

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω την καθηγήτρια μου κα Ζωή Διονυσίου για τη στήριξη της, τις συμβουλές της και τη βοήθεια της σε οποιαδήποτε στιγμή την χρειάστηκα. Τον διευθυντή του Δημοτικού Σχολείου Κέρκυρας, κ. Στέφανο Νικηφόρο που μου επέτρεψε να υλοποιήσω το πρόγραμμα διδασκαλίας στο σχολείο τους. Τη δασκάλα της Γ' τάξης κα Γεωργία Φωτιάδου και τον δάσκαλο μουσικής του σχολείου κ. Λευτέρη Ατσοπάρδη που μου διέθεσαν τις ώρες τους και διευκόλυναν την υλοποίηση αυτής της εργασίας με κάθε τρόπο. Τέλος, τους μαθητές και μαθήτριες της Γ' τάξης έναν προς έναν για την αποδοχή τους σε ό,τι τους δίδαξα, τη συνεργασία τους και την αξιέπαινη προσπάθεια τους.

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΠΟΝΤΙΑΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΕΝΑ ΔΙΑΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΕ ΜΑΘΗΤΕΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Περίληψη

Η παρούσα μελέτη έχει ως στόχο τη γνωριμία μαθητών δημοτικού σχολείου με την ποντιακή μουσική παράδοση μέσα από ένα διακαλλιτεχνικό πρόγραμμα διδασκαλίας. Ειδικά, οι μαθητές καλούνται μέσα από ένα ποντιακό παραδοσιακό παραμύθι να γνωρίσουν στοιχεία της ποντιακής παράδοσης όπως τη διάλεκτο, τα μουσικά όργανα, τραγούδια του πόντου, στοιχεία για τη διατροφή και γενικότερα στοιχεία της ποντιακής κουλτούρας. Το πρόγραμμα αποτελεί μια ποιοτική έρευνα η οποία πραγματοποιήθηκε σε δημοτικό σχολείο της Κέρκυρας σε μαθητές μη ποντιακής καταγωγής. Το πρόγραμμα εφαρμόστηκε σε Γ' τάξη Δημοτικού σχολείου, όπου ο συνολικός αριθμός των παιδιών ήταν 20 μαθητές και μαθήτριες, συγκεκριμένα 11 αγόρια και 9 κορίτσια. Για τις ανάγκες της εφαρμογής χρειάστηκαν εννιά (9) σχολικές ώρες που οδήγησαν σε μια μουσικοθεατρική παράσταση που πραγματοποιήθηκε στο τέλος του προγράμματος. Τα εργαλεία συλλογής δεδομένων του ερευνητή είναι το προσωπικό του ημερολόγιο που διατηρούσε μετά από κάθε συνάντηση με τους μαθητές, καθώς και μια άτυπη συζήτηση που είχε με αυτούς μία μέρα μετά την παράσταση. Τα συμπεράσματα της έρευνας αναφέρονται στο πώς οι μαθητές βίωσαν τη γνωριμία τους με μια μουσική παράδοση άγνωστη σε αυτούς, καθώς και αν το πρόγραμμα διδασκαλίας λειτούργησε ως έναυσμα εύρεσης της προσωπικής τους πολιτισμικής ταυτότητας και πώς επηρέασε τις σχέσεις μεταξύ των συμμαθητών και συμμαθητριών τους.

Λέξεις κλειδιά: Παραδοσιακή μουσική, μουσικό παραμύθι, ποντιακή παράδοση, παιχνιδοτραγούδο, διαπολιτισμική μουσική εκπαίδευση

Teaching the Pontic music tradition through an interdisciplinary program in a primary school students

Abstract

The present study aims to introduce elementary school students to the Pontic musical tradition through an interdisciplinary education program. In particular, the students were invited through a traditional Pontic tale to get to know elements of the Pontic tradition, such as the dialect, musical instruments, Pontic songs, information about the nutrition and the Pontic culture in general. The program is based on a qualitative research that was carried out in a primary school in Corfu with students of non-Pontian origin. The program was implemented in the third grade of Primary school. There were 20 students in the class, specifically 11 boys and 9 girls. For the needs of this music education project, nine (9) school hours were utilized leading to a music and drama performance that took place at the end of the program. The researcher's data collection tools are his personal diary that was kept after each meeting with the students, as well as an informal discussion he carried out with them one day after the performance. The conclusions of the research refer to how the students experienced their acquaintance with a musical tradition unknown to them as well as whether the teaching program acted as a trigger to find their personal cultural identity and how it affected the relationships between them.

Key words: Traditional music, musical fairy tale, Pontic tradition, play song, intercultural music education

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	10
1.1 Το ελληνικό στοιχείο στον Πόντο.....	10
1.2 Η μουσική του Πόντου.....	10
1.3 Πόντιοι Καλλιτέχνες από το 1923 μέχρι σήμερα.....	12
1.4 Η παραδοσιακή μουσική στην εκπαίδευση.....	13
1.5 Διαπολιτισμική μουσική εκπαίδευση.....	14
1.6 Τα μουσικά παραμύθια.....	17
1.7 Παιχνιδοτράγουδα.....	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ.....	20
2.1. Ο ερευνητικός προβληματισμός.....	20
2.2 Ερωτήματα που εστίασε η εργασία.....	20
2.3 Παιδαγωγικά οφέλη του προγράμματος.....	20
2.4 Χρονοδιάγραμμα και δομή του σχολείου και της τάξης.....	20
2.5 Συνεργασία με τον διευθυντή και τους δασκάλους του σχολείου.....	21
2.6 Περιορισμοί της έρευνας.....	22
2.7 Πλάνο διδασκαλίας και περιγραφή του πρότζεκτ.....	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ.....	25
3.1 Πρώτη συνάντηση.....	25
3.2 Δεύτερη συνάντηση.....	26
3.3 Τρίτη συνάντηση.....	28
3.4 Τέταρτη συνάντηση.....	29
3.5 Πέμπτη συνάντηση.....	31
3.6 Έκτη συνάντηση.....	32
3.7 Έβδομη συνάντηση.....	33
3.8 Γενική δοκιμή και Παράσταση.....	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	35
4.1 Σχέσεις μεταξύ των μαθητών.....	35
4.2 Η ποντιακή διάλεκτος.....	36
4.3 Προσωπική πολιτισμική ταυτότητα.....	37

4.4 Η ποντιακή μουσική.....	38
4.5 Μουσικοκινητικές δεξιότητες.....	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	39
Βιβλιογραφία.....	41
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	44
Παράρτημα Α: Έντυπο συναίνεσης για συμμετοχή σε ερευνητική εργασία....	45
Παράρτημα Β: Έντυπα διδασκαλίας.....	48
Παράρτημα Γ: Παρτιτούρες τραγουδιών.....	71
Παράρτημα Δ: Εικόνες που χρησιμοποιήθηκαν στις συναντήσεις.....	76
Παράρτημα Ε: Η αφίσα της παράστασης.....	80
Παράρτημα ΣΤ: Φωτογραφικό υλικό από την παράσταση.....	81

Εισαγωγή

Η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος έγινε με αφορμή την καταγωγή μου από τον Πόντο και την βιωματική μου επαφή με την ποντιακή παράδοση από μικρή ηλικία μέχρι και σήμερα. Μεγάλωσα σε ένα χωριό όπου η ποντιακή διάλεκτος, τα μουχαπέτια και τα ποντιακά φαγητά ήταν μέρος της καθημερινότητας μου. Επιπλέον, η ποντιακή λύρα, το βασικότερο όργανο του πόντου, είναι το όργανο με το οποίο άρχισα να παίζω μουσική παράλληλα με την εκμάθηση ποντιακών χορών στον ποντιακό σύλλογο του χωριού μου.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα βασίζεται σε ένα παραμύθι που έγραψα με τίτλο: «Ο Θόδωρον και η Σουμέλα», το οποίο εμπνεύστηκα μέσα από την επαφή μου με διάφορα ποντιακά τραγούδια, συνήθειες των ανθρώπων και γεγονότα που συνέβησαν στον Πόντο, καθώς και κάποια ποντιακά λαϊκά παραμύθια. Το παραμύθι «Ο Θόδωρον και η Σουμέλα» περιέχει πληροφορίες για τη ζωή στον Πόντο, τα μουσικά όργανα, τη διατροφή και άλλες συνήθειες. Το παραμύθι στη συνέχεια συνδυάστηκε με ποντιακά τραγούδια που ταίριαζαν νοηματικά με την υπόθεση του παραμυθιού. Το συνολικό αποτέλεσμα που προέκυψε ήταν μία μουσικοθεατρική παράσταση που παρουσιάστηκε από μαθητές Γ' τάξης ενός δημοτικού σχολείου της Κέρκυρας.

Στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας αναφέρονται στοιχεία για τους Έλληνες του Πόντου, τη μουσική, τον χορό, τα ήθη και έθιμα και τη διατροφή. Ακόμη αναλύονται κάποιες βασικές μουσικοπαιδαγωγικές προσεγγίσεις και μεθοδολογικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν κατά την υλοποίηση του προγράμματος, όπως το μουσικό παραμύθι, οι αρχές της διαπολιτισμικής μουσικής εκπαίδευσης και η χρήση των παιχνιδιοτραγουδιών στο μάθημα της μουσικής. Στο τέλος του πρώτου κεφαλαίου παρουσιάζονται κάποιες έρευνες σχετικές με μουσικές παραδόσεις που πραγματοποιήθηκαν σε εκπαιδευτικά πλαίσια τα τελευταία 10 χρόνια.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται η εκπαιδευτική εφαρμογή, δηλαδή η πορεία της διδασκαλίας των μαθημάτων και η προετοιμασία των μαθητών για την τελική παράσταση με τίτλο «Το Θόδωρον και η Σουμέλα». Γίνεται περιγραφή κάθε μαθήματος, περιγραφή της παράστασης, και περιλαμβάνονται σχόλια που προέρχονται από τις παρατηρήσεις και τα ημερολόγια του διδάσκοντα.

Ακολουθούν τα συμπεράσματα που είχε το πρόγραμμα διδασκαλίας και προτάσεις για τη χρήση της μουσικοθεατρικής παράστασης ως μουσικοπαιδαγωγική πρόταση για την κατανόηση και χρήση των μουσικών παραδόσεων στο σχολείο.

Κεφάλαιο 1: Θεωρητικό πλαίσιο

1.1 Το ελληνικό στοιχείο στον Πόντο

Η παρουσία του ελληνικού στοιχείου στον Πόντο εμφανίζεται από την αρχαιότητα. Οι αρχαίοι Έλληνες ως πρωτοπόροι της επιστήμης και της εξέλιξης κατασκεύασαν πλοία με τα οποία κατάφεραν να διασχίσουν τις επικίνδυνες θάλασσες και οροσειρές του Εύξεινου Πόντου. Σύμφωνα με τον Φωτιάδη (2010), η περιοχή του Εύξεινου Πόντου αναφέρεται σε αρκετές ελληνικές μυθολογίες, όπως «η οργανωμένη αποστολή του Ιάσονα και των Αργοναυτών στην Κολχίδα, οι περιπλανήσεις του Ορέστη στη Θοανία του Πόντου, οι περιπέτειες του Οδυσσέα στη χώρα των Κιμμερίων, η τιμωρία του Προμηθέα από τον Δία και η εξορία του στον Κάυκασο, το ταξίδι του Ηρακλή στον Πόντο» (Φωτιάδης, 2010).

Εύξεινος Πόντος είναι το παλαιότερο όνομα με το οποίο είναι γνωστή η Μαύρη Θάλασσα. Εύξεινος σημαίνει φιλόξενος, φίλος, ενώ Πόντος σημαίνει θάλασσα (Asan, 2007, 42). Ο Στράβων λέει πως οι Μιλήσιοι έφτασαν στον Πόντο περί το 750 π.Χ. και πιθανότατα έγινε αποδεκτοί από τους ντόπιους λαούς που κατοικούσαν εκεί. Για αυτό έδωσαν στον Πόντο το όνομα Εύξεινος.

Με το πέρασμα των χρόνων ο Πόντος εξελίχθηκε σε περιοχή κατοικίας μεγάλου αριθμού Ελλήνων Ορθόδοξων Χριστιανών. Πιο συγκεκριμένα, υπήρχαν περιοχές που κατοικούσαν άνθρωποι από πολλές διαφορετικές εθνότητες, όπως Έλληνες, Οθωμανοί, Αρμένιοι, Τούρκοι, Πέρσες, αλλά και διαφορετικές θρησκείες, όπως Μουσουλμάνοι, Ορθόδοξοι Χριστιανοί, Κούρδοι, κ.ά. (Τσαχουρίδης, 2007, 21). Το 1913 οι Έλληνες της Μικράς Ασίας ξεπερνούσαν τα ενάμιση εκατομμύριο πληθυσμό από τους οποίους οι τετρακόσιες χιλιάδες κατοικούσαν στον Πόντο. Ο Φωτιάδης (2010) αναφέρει πως λειτουργούσαν περισσότερα από πεντακόσια ελληνικά σχολεία στον Πόντο λίγο πριν το διωγμό των Ελλήνων από τις πατρίδες τους.

1.2 Η μουσική του Πόντου

Ανάμεσα στα βασικά χαρακτηριστικά του ποντιακού πολιτισμού ξεχωριστή και ιδιαίτερη θέση κατέχει η Ποντιακή διάλεκτος και η μουσική της συνοδεία, η οποία ως επί το πλείστον αποδίδεται από το βασικό μουσικό όργανο του Πόντου, την ποντιακή λύρα. Στην ποντιακή μουσική παράδοση η λύρα προσφέρει τη βασική συνοδεία στο τραγούδι και μιμείται τον τραγουδιστή. Συγκεκριμένα μιμείται τους διάφορους καλλωπισμούς και χρωματισμούς της φωνής, με κυριότερο το τρέμουλο, όπου στη λύρα παίζει με τρίλια. Η μελωδία στη λύρα παίζεται ταυτόχρονα με το τραγούδι (σε ουνίσονο), δημιουργώντας έτσι ένα πιο έντονο μελωδικό αποτέλεσμα, καθώς η μελωδία ακούγεται και από τη λύρα και από τη φωνή ταυτόχρονα.

Το τραγούδι στον Πόντο αποτελούσε ένα καθημερινό μέσο έκφρασης και επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων. Το περιεχόμενο των ποντιακών τραγουδιών αφορά τη χαρά και τη λύπη, την ξενιτιά, τα πάθη, τον έρωτα και την ελπίδα. Βασική κοινωνική συνήθεια της καθημερινής ζωής στην ποντιακή «κουλτούρα» είναι το “Μουχαπέτ” ή αλλιώς “Παρακάθ”. Πρόκειται για ένα είδος γλεντιού, όπου στο τραπέζι υπάρχει φαγητό και ποτό και παράλληλα οι άνθρωποι παίζουν ζωντανά μουσική στην οποία συμμετέχουν όλοι οι παρευρισκόμενοι τραγουδώντας τραγούδια με τη μορφή αντιφωνίας, κάτι παρόμοιο με τις μαντινάδες.

Μαζί με τη λύρα και το τραγούδι, στον Πόντο αναπτύχθηκε πολύ ο χορός, που χαρακτηρίζεται από μεγάλη ποικιλία ρυθμών με έντονα κινησιολογικά στοιχεία. Ο Καλιοντζίδης (2008) αναφέρει ότι με τη λύρα, το τραγούδι και τον χορό «συμπληρώνεται το τρισυπόστατο της ποντιακής έκφρασης, έντονα συγκινησιακής και αρχέγονα ενσώματης» (Καλιοντζίδης, 2008, 10). Οι ρυθμοί στον Πόντο είναι έντονοι και πληθωρικοί. Κυρίαρχα ρυθμικά μέτρα είναι τα 5/8, τα 7/8, τα 9/8, τα 4/4 ή για τους πολύ γρήγορους χορούς τα 2/4. Το 19^ο αιώνα προστέθηκαν ως δάνεια από άλλους και τρίσημοι ρυθμοί (3/4 και 6/8), τους οποίους τους συναντάμε πιο έντονα στην περιοχή του Καρς. Αξίζει να επισημανθεί ότι τους παραπάνω ρυθμούς τους συναντάμε και σε άλλα διαμερίσματα της Ελλάδας, όπως στη Θράκη και στη Μακεδονία. Επιπλέον, η ποντιακή μουσική χαρακτηρίζεται έντονα από διαστήματα 5^{ης} και 4^{ης} καθαρής. Το παίξιμο της ποντιακής λύρας κάνει χρήση της διπλοχορδίας, δηλαδή της ταυτόχρονης χρήσης δύο χορδών, χρησιμοποιώντας τη μία ως ισοκράτη και παίζοντας τη μελωδία στην άλλη (Τσαχουρίδης, 2007, 29-30). Βασικό στοιχείο της ρυθμομελωδικής δομής κάθε κομματιού είναι ο αυτοσχεδιασμός.

Η μεταλαμπάδευση της μουσικής, του χορού αλλά και γενικότερα του ποντιακού πολιτισμού από γενιά σε γενιά, συνήθως γίνεται με βιωματικό τρόπο. Βασικός πηρύνας αυτή της διαδικασίας μεταλαμπάδευσης της παράδοσης είναι οι ποντιακοί χορευτικοί σύλλογοι που υπάρχουν σήμερα σε όλη την Ελλάδα. Σήμερα λειτουργούν συνολικά περίπου 470 σωματεία σε όλη την Ελλάδα¹. Αυτοί οι σύλλογοι αποτελούν τόπους αναφοράς για τους σύγχρονους ανθρώπους ποντιακής καταγωγής, καθώς εκεί διδάσκονται παραδοσιακοί χοροί, μουσικής και τραγούδια, αλλά και αποτελούν τόπο συνεύρεσης ανθρώπων με ποντιακή καταγωγή. Επομένως λειτουργούν όχι μόνο ως χώροι εκπαίδευσης, αλλά και ως σύλλογοι τιμής στους προγόνους και στον τόπο καταγωγής.

Όσα γνωρίζουμε σήμερα για την καθημερινή ζωή στον Πόντο μεταδίδονται μέσα από έθιμα. Τα έθιμα ήταν ο καθρέφτης της ποντιακής κοινωνίας. Είναι συνήθειες, πρακτικές και τελετουργίες που μεταβιβάζονταν από γενιά σε γενιά με βιωματικό τρόπο.

¹ Η πληροφορία πάρθηκε από την επίσημη ιστοσελίδα της Παμποντιακής Ομοσπονδίας Ελλάδος <https://poe.org.gr/somateia/>

Μετά την ανταλλαγή των πληθυσμών το 1922 πολλά από τα ποντιακά έθιμα μεταφέρθηκαν από τον Πόντο στην Ελλάδα και τελούνται μέχρι και σήμερα. Τα έθιμα διέφεραν από περιοχή σε περιοχή. Τα πιο γνωστά έθιμα του πόντου που έχουν καταγραφεί είναι οι Μωμόγεροι, η Αργατεία, το Παρακάθ και ο Γάμος (Asan, 2007, Χαιρόπουλος, 2007).

Η ποντιακή διατροφή θεωρείται ως ένας από τους βασικούς λόγους που στον Πόντο παρατηρήθηκε έντονα το φαινόμενο της μακροζωίας (Γεωργιάδης, 2006). Τα εδάφη στον Πόντο χαρακτηρίζονταν από πλούσια βλάστηση, καθώς η περιοχή ήταν πλούσια σε πόσιμο νερό. Ο Στράβων αναφέρει τον Πόντο ως χώρα θαυμάσια ως προς την παραγωγή καρπών, σιταριού και κτηνοτροφίας. Σημαντικά ποντιακά φαγητά θεωρούνται το χαβίτς, τα ωτία, το καβούτ, η παπάρα, η λαχανόσουπα, τα βαρένικα, τα τσιριχτά και πολλά άλλα. Δεν υπάρχουν επαρκείς πηγές και τεκμήρια για τη διατροφή και τις καλλιέργειες στον Εύξεινο Πόντο, καθώς σπανίζουν μαρτυρίες και γραπτά τεκμήρια εκείνης της εποχής, λόγω του ξαφνικού διωγμού τους από τους Οθωμανούς.

1.3 Πόντιοι Καλλιτέχνες από το 1923 μέχρι σήμερα

Μετά τη Γενοκτονία των Ποντίων και την ανταλλαγή πληθυσμών το 1923 μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας με τη συνθήκη της Λωζάνης, υπήρξε πληθώρα ποντίων μουσικών οι οποίοι συνέβαλαν στην διατήρηση της ποντιακής μουσικής παράδοσης (Φωτιάδης, 2016). Ορισμένοι σημαντικοί δεξιοτέχνες της ποντιακής λύρας γεννημένοι το 1930 και μετά ήταν ο Γιωργούλης Κουγιουμτζίδης από την Κρύα Βρύση Γιαννιτσών, ο Παναγιώτης Ασλανίδης από την Καλαμαριά, ο Γιώργος Αμαραντίδης από το Καπνοχώρι Κοζάνης, ο Κωστίκας Τσακαλίδης από τη Σκαλωτή Δράμας κ.ά. Ο Γώγος Πετρίδης (1917-1984) επονομαζόμενος και ως «Ο Πατριάρχης της Ποντιακής Λύρας» ήταν από τους σημαντικότερους οργανοπαίκτες της ποντιακής ιστορίας, καθώς όντας επηρεασμένος και από ρεμπέτικα ακούσματα υιοθέτησε και ενσωμάτωσε τεχνικές από το μπουζούκι και το βιολί πάνω στην ποντιακή λύρα χωρίς όμως να αλλοιώσει τον αυθεντικό ήχο του οργάνου (Τσαχουρίδης, 2007). Ο Γώγος αποτέλεσε και αποτελεί πρότυπο μελέτης για κάθε λυράρη. Μερικοί από τους σημαντικότερους δεξιοτέχνες της ποντιακής λύρας μετά την εποχή του Γώγου είναι ο Μιχάλης Καλιοντζίδης, ο Κώστας Σιαμίδης, ο Κώστας Πετρίδης² αλλά και από τη νεότερη γενιά ο Παναγιώτης Κογκαλίδης, ο Φάνης Κουρουκλίδης, ο Δημήτρης Πιπερίδης, ο Ματθαίος Τσαχουρίδης και ο Γιάννης Τσανασίδης. Ο Χρύσανθος Θεοδωρίδης (1934-2005), ο οποίος συνεργάστηκε για χρόνια με τον Γώγο, ήταν ο κυριότερος ερμηνευτής του ποντιακού τραγουδιού. Χαρακτηριστικό του Χρύσανθου ήταν οξεία φωνή του και οι έντονοι λαρυγγικοί χρωματισμοί του. Τραγούδησε για 50 χρόνια και συνεργάστηκε με κάποιους από τους σημαντικότερους Έλληνες τραγουδιστές, όπως τον Στέλιο Καζαντζίδη, τον Νίκο Ξυλούρη και τη Μαρίζα Κωχ.

² Γιός του Γώγου Πετρίδη επονομαζόμενος και Γωγοπούλ.

Τη σημερινή εποχή ο ποντιακή παράδοση διατηρείται απόφια και ανανεώνεται συνεχώς. Ήθη, έθιμα, δρώμενα και χιλιάδες πανηγύρια πραγματοποιούνται κάθε χρόνο με όλο και περισσότερους νέους να ενσωματώνονται και να αφουγκράζονται μέσα από αυτά την ποντιακή παράδοση. Συγκροτήματα όπως το «Ψυχή και σώμα», τα «Λεφτοκάρυα»³, τα «Χάταλα» και πολλά άλλα συντελούν στην διάδοση και εξέλιξη της ποντιακής μουσικής παράδοσης σήμερα. Ακόμη, αξίζει να επισημανθεί η συνεισφορά του Μιχάλη Καλιοντζίδη στην ποντιακή παράδοση, ο οποίος απαριθμεί περισσότερες από 15 σχολές ποντιακής λύρας σε όλη την Ελλάδα. Ο Καλιοντζίδης είναι συγγραφές του βιβλίου «Η Λύρα του Πόντου, ένα εγχείριο εκμάθησης ποντιακής λύρας» και έχει γράψει σε παρτιτούρες εκατοντάδες ποντιακά τραγούδια και χορούς, κάτι το οποίο είναι σπάνιο στην παραδοσιακή μουσική (Καλιοντζίδης, 2008).

1.4 Η παραδοσιακή μουσική στην εκπαίδευση

Ο όρος "ελληνική παραδοσιακή μουσική", παραπέμπει συνήθως στο Δημοτικό τραγούδι, τη Βυζαντινή μουσική ή ακόμη και την αρχαία ελληνική μουσική (Αυθεντοπούλου, 2016). Η ορολογία "παραδοσιακή" ή "λαϊκή" μουσική επινοήθηκε από τον Γερμανό φιλόσοφο J.G. Herder, και απευθύνονταν σε μουσική και τραγούδια τα οποία γράφτηκαν με βάση τα βιώματα ανθρώπων που ζούσαν σε χωριά και η είχαν το χαρακτηριστικό ότι η μουσική αυτή μεταφέρονταν από γενιά σε γενιά μέσα από τα βιώματα των ανθρώπων (Διονυσίου, 2016).

Μέσα από την παραδοσιακή μουσική, μεταβιβάζεται η νοοτροπία, τα βιώματα, η σκέψη και γενικότερα η ιστορία κάθε τόπου, επομένως είναι βασικό στοιχείο της πολιτιστικής κληρονομιάς ενός λαού. Η επαφή των παιδιών με τον πολιτισμό και την κουλτούρα ενός λαού συμβάλει στην προσαρμογή και την ένταξή τους σε ένα κοινωνικό σύνολο. Ο Σταύρου (2004) αναφέρει πως μέσα από τον παραδοσιακό πολιτισμό οι νέοι ανακαλύπτουν την προσωπική τους ταυτότητα, καθώς συνειδητοποιούν ότι είναι μέρος κάποιας "πολιτιστικής μήτρας".

Στη μουσικοπαιδαγωγική πρακτική, μουσικοπαιδαγωγοί όπως ο Orff και ο Kodaly υποστήριξαν με σθένος ότι μέσα από το δημοτικό τραγούδι, καλλιεργούνται ψυχοκινητικές δεξιότητες και είναι απαραίτητο να εμπεριέχεται στα πρώτα μουσικά ακούσματα των παιδιών (Αυθεντοπούλου, 2016). Μάλιστα ο Kodaly αναφέρει ότι όπως ένα παιδί κατέχει τη μητρική του γλώσσα, έτσι κατέχει και τη μουσική μητρική του γλώσσα μέσα από την οποία θα πρέπει να διδαχθεί τις μουσικές έννοιες (Chosky, 1981). Το δημοτικό τραγούδι καλλιεργεί την ακουστική μνήμη, καθώς βασίζεται στο φαινόμενο της επανάληψης, όπως και παρατηρείται πολύ έντονα ο αυτοσχεδιασμός, δίνοντας τη

³ Λεφτοκάρυα στην ποντιακή διάλεκτο σημαίνει φουντούκια

δυνατότητα πρωτοβουλίας και μουσικής ελευθερίας στους μουσικούς και τους τραγουδιστές.

Τα παιδικά παραδοσιακά τραγούδια συνδέονται άρρηκτα με ήθη-έθιμα και δρώμενα της παραδοσιακής ελληνικής κοινωνίας όπως και με μελωδίες και ρυθμούς της ελληνικής μουσικής παράδοσης. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι τα κάλαντα, τα νανουρίσματα και τα παιχνιδοτραγούδια, με τα οποία τα παιδιά έρχονται σε επαφή από αρκετά μικρή ηλικία. Συνεπώς, αποτελούν βασικό μέσω αγωγής και βιωματικής γνωριμίας των παιδιών με την πολιτιστική τους κληρονομιά (Σταύρου, 2004).

Σύμφωνα με τη Διονυσίου (2016) η παραδοσιακή μουσική δεν είναι ανεξάρτητη μορφή τέχνης, αλλά είναι συνυφασμένη με το χορό, τη γλώσσα και τη γλώσσα του σώματος. Επομένως, βρίσκεται σε συνάρτηση με την αδιαίρετη ενότητα μουσικής, λόγου και κίνησης, χαρακτηριστικό που την προάγει στην ένταξη της στην εκπαίδευση. Αξίζει να αναφερθεί πως όταν η παραδοσιακή μουσική συνδυάζεται με μουσικές άλλων πολιτισμών, μπορεί να μειώσει το φαινόμενο της έλλειψης σεβασμού απέναντι σε άλλους λαούς, αναπτύσσοντας έτσι τον αλληλοσεβασμό, την κατανόηση του άλλου και την αλληλοεκτίμηση όλων των πολιτισμών του κόσμου.

1.5 Διαπολιτισμική μουσική εκπαίδευση

Η διαπολιτισμική μέθοδος διδασκαλίας έχει ως βασικούς άξονες την ομαδικότητα, τον διάλογο και την αλληλεπίδραση μεταξύ ανθρώπων οι οποίοι ανήκουν σε διαφορετικές πολιτισμικές ομάδες (Διονυσίου, 2019). Βασικές αρχές ώστε να επιτευχθεί η αλληλεπίδραση μεταξύ των λαών είναι η αλληλοκατανόηση, ο αλληλοσεβασμός και ο σεβασμός της διαφορετικότητας κάθε πολιτισμού. Μέσα από το μοντέλο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης αναπτύσσονται δεξιότητες όπως η ενσυναίσθηση και η αλληλεγγύη μεταξύ των μαθητών δίνοντάς τους σημαντικά εφόδια για την μελλοντική ένταξη τους στην κοινωνία και συνύπαρξη με άλλους ανθρώπους.

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση συμβάλλει έντονα στην εύρεση και διαμόρφωση της ταυτότητας του ατόμου το οποίο συναναστρέφεται με ανθρώπους διαφορετικών κοινωνικών ομάδων (Πανταζής, 2015). Η έρευνα και η βιωματικότητα των μαθητών ως προς τον τρόπο καταγωγής τους λειτουργεί ως αρωγός στο να κατανοήσουν τα χαρακτηριστικά του δικού τους πολιτισμού και τις διαφορές του με άλλους. Έτσι, τα παιδιά μέσω της μουσικής και άλλων πολιτισμικών στοιχείων καταφέρνουν να επικοινωνήσουν, να συνεργαστούν και να συσφίξουν τις σχέσεις τους με παιδιά άλλων λαών.

Το μάθημα της μουσικής μπορεί να αποτελέσει δίοδο για την καλλιέργεια της διαπολιτισμικής αγωγής στο σχολείο. Τα παιδιά, μέσα από την ανάπτυξη «κριτικής στάσης» προς τις μουσικές άλλων λαών, μπορούν να καταλύσουν κάθε στερεότυπο και προκατάληψη, και να μάθουν να αντιμετωπίζουν δίκαια και με σεβασμό κάθε πολιτισμό

(Κοκκίδου, 2007). Επίσης, με τη μουσική, καθώς αναπτύσσεται η αυτοεκτίμηση και η αναγνώριση της πολιτισμικής ταυτότητας του μαθητή, επιτυγχάνεται και ο απώτερος στόχος της διαπολιτισμικότητας, που είναι η επικοινωνία μεταξύ λαών. Σύμφωνα με τη Διονυσίου (2019, 115) «Η ενασχόληση με ποικίλες μουσικές παραδόσεις στο σχολικό πλαίσιο αναμένεται ότι καλλιεργεί την ανάπτυξη της διαπολιτισμικής συνείδησης των μαθητών και των εκπαιδευτικών, που έχει αντίκτυπο και στους γονείς και στην κοινωνία». Αξίζει να επισημανθεί ότι στη μουσική εκπαίδευση το παιδί μπορεί να ξεκινήσει μαθαίνοντας την παράδοση άλλων λαών και έπειτα την δική του ή και το αντίστροφο. Όταν τα παιδιά γνωρίσουν και έρθουν σε επαφή με την παράδοση ενός λαού, θα είναι πολύ ευκολότερο να γνωρίσουν και άλλους.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να διερευνήσει την αποτελεσματικότητα που έχει η προετοιμασία και η εφαρμογή μιας διακαλλιτεχνικής παράστασης με θέμα την ποντιακή μουσική παράδοση σε παιδιά Δημοτικού σχολείου. Ειδικότερα, θα μελετήσει πώς τα παιδιά κατανοούν και μοιράζονται στοιχεία του ποντιακού πολιτισμού και πώς αλληλεπιδρούν μέσω της μουσικής αυτής. Η τάξη αποτελείται από μαθητές με διαφορετικούς τρόπους καταγωγής οι οποίοι θα έχουν την ευκαιρία να γνωρίσουν τον ποντιακό πολιτισμό, να συγκρίνουν ομοιότητες και διαφορές με τον δικό τους τρόπο καταγωγής και να καλλιεργήσουν την μουσικότητα τους μέσα από τα τραγούδια, την κίνηση, τη γλώσσα, τον αυτοσχεδιασμό. Ως συνέπεια ελπίζουμε αυτή η διερεύνηση να οδηγήσει τους μαθητές στη διαδικασία αναζήτησης των δικών τους μουσικών ταυτοτήτων.

Η έρευνα έχει ως βασικό άξονα ένα ποντιακό παραμύθι στο οποίο προβάλλονται έντονα οι αξίες και η ιδιαίτερη πολιτιστική ταυτότητα του Ποντιακού Ελληνισμού. Χαρακτηριστικό κομμάτι της έρευνας είναι ο τρόπος που διαδραματίζεται το παραμύθι, ένα μικρό χωριό, όπου οι παραδόσεις, η γλώσσα και τα έθιμα είναι ζωντανή πραγματικότητα. Επίσης, το μουσικό γεγονός, όπως είναι το πανηγύρι, το οποίο διαδραματίζεται στην πλατεία του χωριού, περιέχει έντονα στοιχεία κάθε πολιτισμού όπως τον χορό, το φαγητό και τα τραγούδια, στοιχεία τα οποία θα συζητηθούν με αφορμή το παραμύθι. Επιπρόσθετα, τα τραγούδια που θα διδαχθούν είναι στην ποντιακή διάλεκτο και έχουν ιστορικό υπόβαθρο που σχετίζεται με το παραμύθι.

Η Διονυσίου (2016) μας παρουσιάζει ένα θεωρητικό μοντέλο βασισμένο σε τρεις άξονες μπορεί να την αποτελεσματικότερη διδασκαλία της παραδοσιακής μουσικής στο σχολείο. Οι τρεις βασικοί άξονες του μοντέλου αυτού είναι: α) η διαδικασία της «μουσικής δημιουργίας», β) η έννοια του «μουσικού γεγονότος» και γ) η αίσθηση του «τόπου». Αξίζει να επισημανθεί ότι το μοντέλο αναδεικνύει το στοιχείο της προφορικότητας και τα εγγενή χαρακτηριστικά κάθε μουσικής παράδοσης, αλλά και προσπαθεί να εντάξει την παραδοσιακή μουσική στις σύγχρονες εκπαιδευτικές ανάγκες της εποχής μας.

Η προφορικότητα είναι το σημαντικότερο μέσο για τη διάδοση και τη συνέχιση της παράδοσης. Η σχέση της προφορικότητας με την παραδοσιακή μουσική είναι τόσο

έντονη, που η προφορικότητα αναφέρεται ως «το πιο θεμελιώδες χαρακτηριστικό για την εξέλιξη κάθε παραδοσιακής τέχνης» (Διονυσίου, 2016, 179). Μέσα από την προφορική διάδοση της μουσικής αναδύεται η δημιουργικότητα, και ο σεβασμός στη νέα δημιουργία, δηλαδή στην εξέλιξη των παραδόσεων. Οι παραδοσιακοί μουσικοί εκτελεστές δεν αναμεταδίδουν την παράδοση, αλλά δημιουργούν κάτι δικό τους βασισμένο σε αυτή. Για παράδειγμα, στα παρακάθια, οι πόντιοι τραγουδιστές συνέθεταν αυθόρμητους στίχους ή ορισμένες παραλλαγές στη μελωδία της μουσικής, τα οποία όμως είχαν πάντα ως βάση τους ποντιακούς μουσικούς χρωματισμούς και τη σωστή απόδοση της ποντιακής διαλέκτου, μέσα από την καθημερινή τους ζωή (Καλιοντζίδης, 2008). Όταν οι παραδοσιακοί τραγουδιστές καταφέρουν εκτός από το να αποδώσουν ένα τραγούδι τεχνικά, να μπορούν και να δημιουργήσουν ένα νέο από ανάγκη έκφρασης, τότε θεωρούνται συνεχιστές της παράδοσης. Σημαντικό έναυσμα για τη δημιουργία του καλλιτέχνη αποτελεί η μίμηση. Η μίμηση οδηγεί τους μουσικούς να δημιουργήσουν νέα μουσική μένοντας όμως πιστοί στις μουσικές και κοινωνικές συμβάσεις της τέχνης τους. Ο καλλιτέχνης καθοδηγείται από την ίδια την παράδοση και τα βιώματα του και δημιουργεί ελεύθερα αλλά «υπό όρους» (Διονυσίου, 2016).

Στο εκπαιδευτικό πλαίσιο, όσα προαναφέρθηκαν μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι είναι σημαντικό οι μαθητές να αισθάνονται άνεση στο να δημιουργήσουν, να εκφράζονται μέσα από αυτή τη δημιουργία, αλλά και να αντιληφθούν τους όρους που έχει η «ελεύθερη δημιουργία».

Η παραδοσιακή μουσική χαρακτηρίζεται έντονα από την έννοια του μουσικού γεγονότος και όχι τόσο από την έννοια της παράστασης. Στην παραδοσιακή κοινότητα, στα μουσικά γεγονότα όπως στα έθιμα και τα πανηγύρια η μουσική βρίσκεται πάντα σε συνάρτηση και με άλλες τέχνες και κώδικες, όπως τον χορό, τη γλώσσα, το σώμα. Η κατανόηση της μουσικής κάθε τόπου ως μουσικό γεγονός βοηθά ώστε να κατανοήσουμε τη μουσική μιας τοπικής κοινωνίας (Rice, 1994). Ένα παραδοσιακό μουσικό γεγονός δεν αποτελείται μόνο από καλλιτέχνες τους οποίους παρακολουθεί το κοινό, αλλά το κοινό έχει ισότιμη συμμετοχή με αυτούς. Η μουσική είναι ο κώδικας επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων που συμμετέχουν στο μουσικό γεγονός, ο οποίος μοιράζονται την ίδια παράδοση και πολλά κοινά βιώματα. Το μουσικό γεγονός μιας παραδοσιακής κοινότητας διαμορφώνεται από τους συμμετέχοντες. Τα χαρακτηριστικά που καθορίζουν μία παράσταση ως μουσικό γεγονός είναι «το κοινό ρεπερτόριο, τα κοινωνικά και μουσικά χαρακτηριστικά που συνενώνονται κατά τη διάρκεια της παράστασης, το γεγονός ότι η μάθηση περνάει μέσα από τη διαδικασία της παράστασης, και το ότι αντανακλάται ταυτόχρονα το ατομικό και το συλλογικό στοιχείο» (Fairbairn, 1994: 567-568 στο Διονυσίου, 2016, 181).

Στο κομμάτι της εκπαίδευσης, οι μαθητές μπορούν να βιώσουν το μάθημα της μουσικής ως μουσικό γεγονός αν ο δάσκαλος εστιάσει στη διαδικασία παρά στο αποτέλεσμα. Για να γίνει αυτό, είναι χρήσιμο να καλλιεργηθεί στην τάξη ένα κλίμα

κοινότητας στο οποίο οι μαθητές θα ανταλλάσσουν βιώματα που αφορούν την κοινωνική και πολιτισμική τους πραγματικότητα.

Ο τόπος είναι ο συνδετικός κρίκος ανάμεσα στην κοινωνία και τον πολιτισμό καθώς προσδιορίζει την ταυτότητα στη μουσική και στους ανθρώπους. Η αίσθηση του τόπου μπορεί να είναι πραγματική ή ακόμη και εικονική, να αφορά μικρές ή μεγάλες κοινωνίες και συγκεκριμένες ηλικιακές ομάδες. Η αίσθηση του τόπου συνδέει τα βιωματικά ακούσματα και τις νέες μουσικές εμπειρίες των ανθρώπων. Οι εμπειρίες αυτές χαρακτηρίζονται αυθεντικές και συμβάλουν στη διαμόρφωση και στην ενδυνάμωση της μουσικής ταυτότητας. Όπως αναφέρει ο Ζουρνατζίδης (2013), όταν ο Πυρρήχιος χορός αποδίδεται από λύρα, νταούλι και πόντιους χορευτές, δίνεται η αίσθηση ότι βρισκόμαστε στον Πόντο.

Σε εκπαιδευτικό πλαίσιο, η αίσθηση του τόπου είναι σημαντική έστω και κατά φαντασία καθώς καθορίζει την αλληλεπίδραση μεταξύ των μαθητών και ενισχύει την ευαισθητοποίηση τους προς άλλους πολιτισμούς.

Σε μελέτη που έγινε το 2022 στην Κίνα σε παιδιά εφηβικής ηλικίας με σκοπό τη γνωριμία τους με μουσικές άλλων παραδόσεων, φάνηκε να βρίσκουν τις μουσικές αυτές ενδιαφέρουσες και παρατηρήθηκε βελτίωση στο κομμάτι της επικοινωνίας και της συμπεριφοράς (Guan & Matsunobu, 2022). Το μελέτη βασίστηκε στην διαπολιτισμική μουσική εκπαίδευση και είχε πληθώρα θετικών αποτελεσμάτων καθώς οι μαθητές εκτός από τη μουσική γνώρισαν ήθη, έθιμα και γενικότερα την κουλτούρα άλλων πολιτισμών. Ακόμη το πρόγραμμα συνέβαλε και στην αποβολή ρατσιστικών στερεοτύπων προς άλλους πολιτισμούς και ενίσχυσε την ανάγκη επικοινωνίας των μαθητών της Κίνας με μαθητές άλλων εθνότητων.

Έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 2017 στην Ισπανία σε 286 παιδιά ηλικίας πέντε (5) ετών έδειξε ότι τα μουσικά τους βιώματα προέρχονται κυρίως από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης (Arriaga-Sanz, 2017). Παρόλο που στη συγκεκριμένη έρευνα αναφέρεται ότι η ποντιακή μουσική παράδοση προσεγγίζεται όλο και περισσότερο από νέους ανθρώπους, η Perakaki (2013) λέει ότι οι μαθητές δημοτικού σχολείου είναι αρκετά απόμακροι με την παραδοσιακή μουσική και δεν την εντάσσουν στις μουσικές τους προτιμήσεις.

1.6 Τα μουσικά παραμύθια

Τα παραμύθια συμβάλλουν σημαντικά στη αγωγή των παιδιών, καθώς επηρεάζουν τόσο την ψυχοσυναισθηματική όσο και την κοινωνική τους ανάπτυξη (Παπανικολάου, 2009). Ειδικά, βοηθούν στη διαμόρφωση του χαρακτήρα τους και καλλιεργούν «αρετές» όπως το

θάρρος και ο αλληλοσεβασμός μεταξύ των ανθρώπων. Η μουσική και το παραμύθι έχουν κοινό σημείο αναφοράς το γεγονός ότι είναι διαχρονικές μορφές τέχνης και εξελίσσονται και προσαρμόζονται ανάλογα και το κοινωνικό και ιστορικό πλαίσιο που πραγματοποιούνται (Μπαρούτα, 2019).

Επομένως, μία κατηγορία παραμυθιών είναι τα μουσικά παραμύθια τα οποία περιέχουν μουσικές οι οποίες προσαρμόζονται στους χαρακτήρες του παραμυθιού. Μέσα από δραστηριότητες τις οποίες προϋποθέτει το μουσικό παραμύθι, όπως μουσική, κίνηση χορό και αυτοσχεδισμό, αποτελεί σημαντικό παράγοντα σε γνωστικό και κοινωνικό επίπεδο. Το μουσικό παραμύθι μπορεί να περιέχει μουσική, όπως τραγούδι, χορό και εκτέλεση μουσικών οργάνων. Ακόμη, μπορεί να μετατραπεί σε παράσταση με ζωντανό διάλογο και μουσική, αλλά μπορεί να έχει και μόνο ηχητικό περιεχόμενο. Ένα παράδειγμα μουσικού παραμυθιού επενδεδυμένου με παραδοσιακά τραγούδια είναι «Η Στρίγγλα» που παρουσιάστηκε από την ομάδα μουσικοπαιδαγωγικών δράσεων «Ανέβα μήλο - Κατέβα ρόδι» την άνοιξη του 2019 (Διονυσίου, υπό έκδοση)⁴.

Στόχος των μουσικών παραμυθιών είναι η δημιουργία πρωτότυπης μουσικής από τα ίδια τα παιδιά ή τους συμμετέχοντες, βασισμένη σε κάποια ήδη υπάρχουσα μουσική, η οποία θα αντικατοπτρίζει τα συναισθήματα και το χαρακτήρα των ηρώων του παραμυθιού (Σέργη, 1995). Η μουσική δημιουργία των παιδιών γίνεται μέσω της μουσικής έκφρασης είτε αυτό αφορά τη φωνή, είτε την κίνηση είτε τα μουσικά όργανα. Το παραμύθι είναι σημαντικό εργαλείο στην παροχή κατάλληλου μαθησιακού περιβάλλοντος για τα παιδιά (Ετμεκτσόγλου, 2002). Άξιο αναφοράς, είναι το γεγονός επίσης ότι το μουσικό παραμύθι είναι μέθοδος διαπαιδαγώγησης η οποία αντέχει στο χρόνο μεταδιδόμενη προφορικά από γενιά σε γενιά.

Οι αφηγήσεις των παραμυθιών οδηγούν το παιδί στο να ταυτιστεί με τον ήρωα του παραμυθιού και κατά συνέπεια αποκτά φιλοδοξίες, ωριμότητα και θέληση ώστε να πετύχει τους στόχους του. Διεγείρει τη φαντασία τους καθώς μεταφέρονται σε έναν άλλο κόσμο και ταυτόχρονα βοηθάει στην αποβολή ανησυχιών και κακών σκέψεων.

1.7 Παιχνιδοτράγουδα

Το παιχνίδι είναι μια αυθόρμητη αντίδραση των παιδιών η οποία εξωτερικεύεται εντελώς φυσικά και συναντιέται σε όλους τους πολιτισμούς. Εκτός από μέσο διασκέδασης, το παιχνίδι μπορεί να αποτελέσει σημαντική παιδαγωγική μέθοδο, καθώς μέσα από αυτό το παιδί μαθαίνει τον εαυτό του, την οικογένειά του και αρχίζει να κοινωνικοποιείται (Διονυσίου, 2018). Επιπλέον τα παιδιά βιώνουν νέες καταστάσεις κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού, μαθαίνουν να εκφράζονται ελεύθερα και αναπτύσσουν δεξιότητες όπως γνωστικές, ψυχοκινητικές και κοινωνικοσυναισθηματικές. Ως προς τις γνωστικές

⁴ https://www.youtube.com/watch?v=WmHaQDBVH00&t=909s&ab_channel=AnevaMilo-KatevaRodi

δεξιότητες, καλλιεργείται η μνήμη, η αντίληψη και η κριτική σκέψη του παιδιού. Όσον αφορά τις ψυχοκινητικές δεξιότητες αναπτύσσεται η λεπτή και αδρή τους κινητικότητα, ο συντονισμός, η ισορροπία και οι δεξιότητες επικοινωνίας. Στο κομμάτι της κοινωνικοσυναισθηματικής ανάπτυξης καλλιεργείται η ομαδικότητα, η εμπιστοσύνη και η έκφραση συναισθημάτων. Σύμφωνα με πολλούς επιστήμονες, μέσα από τη διαδικασία του παιχνιδιού το παιδί λαμβάνει μεγάλη ευχαρίστηση και αυτό οφείλεται σε ορισμένα χαρακτηριστικά που έχουν οι πρακτικές των παιδιών κατά το παιχνίδι, όπως το στοιχείο του αυθορμητισμού και η έλλειψη καθοδήγησης ή παρέμβασης από ενήλικες.

Ο Huizinga (1949) εντοπίζει αρκετά κοινά στοιχεία ανάμεσα στη μουσική και στο παιχνίδι, όπως ότι και τα δύο διαδραματίζονται στα πλαίσια συγκεκριμένου χρόνου και τόπου, όπου τα παιδιά επιθυμούν να παίξουν και βρίσκονται χωρίς την εποπτεία ενηλίκων. Τα παιχνίδια επαναλαμβάνονται αυθόρμητα από τα παιδιά και έχουν ως βάση τον ρυθμό και τον αυτοσχεδιασμό με σκοπό να μας μεταφέρουν σε μια «σφαίρα χαράς και γαλήνης» προσδίδοντας ένα αίσθημα απόλαυσης. Τα παιδιά σε κάθε τόπο έχουν δημιουργήσει τα δικά τους παιχνίδια και τραγούδια τα οποία μεταφέρονται βιωματικά από γενιά σε γενιά, όπως ακριβώς η παράδοση και η παραδοσιακή μουσική κάθε λαού (Διονυσίου, 2018). Σε έρευνα της Campbell (1998), η ερευνήτρια υποστήριξε ότι τα παιδιά στην Αμερική, κατά τις ώρες του διαλείμματος στο σχολείο παίζουν μουσικά παιχνίδια σε καθημερινή βάση και τα χρησιμοποιούν ως μέσο έκφρασης, διασκέδασης, εκτόνωσης και επικοινωνίας μεταξύ τους. Άλλοι τόποι όπου τα παιδιά συνηθίζουν να παίζουν είναι οι παιδικές χαρές, το νηπιαγωγείο και το σχολικό λεωφορείο και γενικότερα χώροι όπου το παιδί νιώθει ότι βρίσκεται σε ένα οικείο περιβάλλον.

Ο άνθρωπος έρχεται σε επαφή με το τραγούδι από τη βρεφική του ηλικία, καθώς αρκετοί γονείς τραγουδούν στα παιδιά τους τραγούδια, όπως νανουρίσματα, παιχνίδια λόγου και ρυθμικά παιχνίδια. Αυτό γίνεται κυρίως στη βρεφική ηλικία, και λιγότερο συχνά στη νηπιακή ηλικία (Διονυσίου, 2014). Τα τραγούδια τα οποία τραγουδούν τα παιδιά αφορούν ρυθμικές ή και μελωδικές απαγγελίες και συνήθως εμπεριέχουν και κάποιο παιχνίδι, είναι τα λεγόμενα παιχνιδοτραγούδα. Ο όρος παιχνιδοτραγούδο χρησιμοποιήθηκε πρώτα από την Μαρίζα Κωχ και αφορά παιχνίδια που συνοδεύονται από τραγούδι ή το αντίθετο. Υπάρχουν διάφορες κατηγορίες παιχνιδοτραγούδων, όπως τα παιχνίδια λόγου, τα λαχνίσματα, παιχνίδια με χρήση σώματος, παιχνίδια με αντικείμενα, ομαδικά παιχνίδια στον χώρο, σε κύκλο και σε διάλογο (Διονυσίου, 2018). Κάθε παιχνιδοτραγούδο μπορεί να έχει πολλές λειτουργίες, ανάλογα με το πώς και πότε παίζεται από παιδιά. Έτσι τα παιχνιδοτραγούδα επιδέχονται πολλές διασκευές που αφορούν την ηλικία του παιδιού ή των παιδιών, τον τόπο και τις συνθήκες που διαδραματίζονται. Άλλωστε αυτό είναι βασικό στοιχεία της προφορικής λαϊκής παράδοσης.

Κεφάλαιο 2^ο: Η εκπαιδευτική εφαρμογή

2.1. Ο ερευνητικός προβληματισμός

Ο ερευνητικός προβληματισμός της παρούσας εργασίας προήλθε από την παρατήρηση της ύφεσης που παρατηρείται στη διδασκαλία της παραδοσιακής μουσικής και ιδιαίτερα της ποντιακής μουσικής στα δημοτικά σχολεία, αλλά και γενικότερα την έλλειψη ενδιαφέροντος για την παραδοσιακή μουσική από τα παιδιά σήμερα. Στόχος της εκπαιδευτικής εφαρμογής είναι να διδάξει σε μαθητές που δεν έχουν ποντιακή προέλευση την ποντιακή μουσική παράδοση μέσα από ένα διακαλλιτεχνικό πρόγραμμα διδασκαλίας βασισμένο σε ένα παραμύθι. Επιπλέον, σκοπός της είναι να μελετήσει την ευαισθητοποίηση των μαθητών ως προς την ποντιακή παράδοση και την μεταξύ τους αλληλεπίδραση μέσα από τη βιωματική διδασκαλία.

2.2 Ερωτήματα στα οποία εστίασε η εργασία

Τα ερωτήματα στα οποία εστίασε η παρούσα εργασία είναι τα παρακάτω. Αρχικά τα ερωτήματα αφορούν το πώς οι μαθητές βίωσαν τη γνωριμία με μια μουσική παράδοση η οποία τους ήταν άγνωστη. Πιο συγκεκριμένα θα εξεταστεί α) πώς βίωσαν οι μαθητές την ποντιακή διάλεκτο στα τραγούδια, β) πώς η επαφή με την ποντιακή παραδοσιακή μουσική έδειξε να επηρεάζει τα μουσικά ακούσματα των μαθητών. Ακόμη θα εξεταστεί γ) πώς το καλλιτεχνικό πρόγραμμα διδασκαλίας βοήθησε τις σχέσεις μεταξύ των μαθητών, δ) αν η επαφή των παιδιών με την ποντιακή μουσική παράδοση έδωσε έναυσμα για την αναζήτηση της προσωπικής πολιτισμικής ταυτότητας κάθε μαθητή, και ε) τι στοιχεία παρατηρήθηκαν όσον αφορά τις μουσικοκινητικές δεξιότητες των μαθητών κατά τη διάρκεια του προγράμματος.

2.3 Παιδαγωγικά οφέλη του προγράμματος

Οι μαθητές μέσα από ένα παραμύθι θα έχουν την ευκαιρία να γνωρίσουν στοιχεία για τον ποντιακό πολιτισμό και την ποντιακή παράδοση. Πιο συγκεκριμένα, θα διδαχθούν τραγούδια και παιχνιδοτράγουδα στην ποντιακή διάλεκτο, θα διακρίνουν ομοιότητες και διαφορές της ποντιακής παράδοσης και του τρόπου καταγωγής τους, θα βοηθηθούν στο να ανακαλύψουν τη μουσική τους ταυτότητα και θα έχουν την ελευθερία να εκφραστούν μέσω του αυτοσχεδιασμού.

2.4 Χρονοδιάγραμμα και δομή του σχολείου και της τάξης

Το πρόγραμμα διδασκαλίας πραγματοποιήθηκε σε δημοτικό σχολείο της πόλης της Κέρκυρας κατά τους μήνες Μάρτιο και Απρίλιο της σχολικής χρονιάς 2022-2023. Για την επίτευξη του προγράμματος χρειάστηκαν 9 σχολικές ώρες, 2 ώρες την εβδομάδα σε διάστημα πέντε εβδομάδων. Η μία ήταν ώρα της μουσικής που προβλέπεται από το

σχολικό πρόγραμμα διδασκαλίας και μία ώρα επιπλέον διέθεσε η δασκάλα της τάξης από το πρόγραμμα της. Τις πρώτες 2 εβδομάδες οι ώρες διδασκαλίας πραγματοποιήθηκαν ξεχωριστές μέρες, μία ώρα την Τρίτη και μία την Τετάρτη, ενώ τις 2 τελευταίες εβδομάδες το μάθημα ήταν δίωρο συνεχόμενο. Η τάξη στην οποία εφαρμόστηκε το πρόγραμμα διδασκαλίας ήταν η Γ' δημοτικού. Η τάξη αποτελείται από 20 μαθητές και μαθήτριες, 11 αγόρια και 9 κορίτσια. Για την διασφάλιση της συμμετοχής των παιδιών στο πρόγραμμα διδασκαλίας, μετά από έγκριση του διευθυντή του σχολείου, ζητήθηκε η υπογραφή υπεύθυνης δήλωσης από τους γονείς κάθε παιδιού ως προς τη συναίνεση συμμετοχής.

Το σχολείο βρίσκεται εντός της παλιάς πόλης της Κέρκυρας σε ένα παλιό αλλά πολύ καλά διατηρημένο κτήριο. Το σχολείο έχει δύο ορόφους, μεγάλες αυλές και αρκετές αίθουσες διδασκαλίας. Σε κάθε αίθουσα υπάρχουν διαδραστικοί πίνακες και ακόμη το σχολείο διαθέτει μουσικά όργανα όπως αρμόνιο και διάφορα κρουστά για το μάθημα της μουσικής. Σημαντικό είναι ότι υπάρχει και αίθουσα παράλληλης στήριξης, που εστιάζει κυρίως σε παιδιά που βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού και άλλες μαθησιακές διαταραχές, καθώς υπάρχει δασκάλα ειδικής αγωγής.

2.5 Συνεργασία με τον διευθυντή και τους δασκάλους του σχολείου

Η συνεργασία του ερευνητή με τον διευθυντή του σχολείου κύλησε υπέροχα. Από την πρώτη επαφή ο διευθυντής φάνηκε να ενδιαφέρεται τόσο για το πρόγραμμα διδασκαλίας όσο και για τα παιδιά της τάξης. Επέτρεψε στον ερευνητή να εφαρμόσει όλο το πρόγραμμα διδασκαλίας που είχε σχεδιάσει χωρίς περιορισμούς διαθέτοντας του όσες ώρες χρειάστηκαν. Οι δασκάλα της τάξης καθώς και ο δάσκαλος μουσικής του σχολείου, αποδέχθηκαν τον ερευνητή και ήταν επίσης πρόθυμοι να του διαθέσουν τις ώρες τους και να συμβάλλουν οι ίδιοι με όποιο τρόπο χρειαστεί. Οι υπόλοιποι δάσκαλοι του σχολείου έδειξαν ενδιαφέρον για το πρόγραμμα διδασκαλίας και ήταν συνεχώς στη διάθεση του ερευνητή για οτιδήποτε αυτός χρειαστεί.

Είναι πολύ σημαντικό και θετικό το γεγονός ότι ένα πρόγραμμα διδασκαλίας βασισμένο στην ποντιακή παράδοση έγινε από την πρώτη αποδεκτό. Παρόλο που η ποντιακή παράδοση ήταν άγνωστη στον διευθυντή και τους δασκάλους, δεν δίστασαν καθόλου να επιτρέψουν στον ερευνητή να εφαρμόσει το πρότζεκτ του, κάτι το οποίο είναι άξιο αναφοράς στην παρούσα εργασία.

2.6 Περιορισμοί της έρευνας

Όσον αφορά τους περιορισμούς που προέκυψαν στην έρευνα, ιδανικό θα ήταν να είχε εφαρμοστεί για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, ίσως κατά τη διάρκεια όλης της σχολικής χρονιάς, ώστε να προκύψουν αναλυτικά και γενικευμένα συμπεράσματα. Η διάθεση μόνο μίας ώρας μουσικής την εβδομάδα που προβλέπει το σχολικό πρόγραμμα διδασκαλίας αποτέλεσε ένα από τους βασικότερους περιορισμούς της έρευνας. Επιπλέον η συχνή απουσία των μαθητών λόγω ασθενειών ή προσωπικών λόγων δημιούργησε περαιτέρω περιορισμούς στην υλοποίηση του προγράμματος διδασκαλίας, ιδιαίτερα καθώς αυτό βασίστηκε στη βιωματική και προφορική μάθηση, που απαιτεί συχνή επαφή με το διδακτέο αντικείμενο.

2.7 Πλάνο διδασκαλίας και περιγραφή του πρότζεκτ

Το πρόγραμμα διδασκαλίας βασίστηκε σε ένα ποντιακό παραμύθι το οποίο έγραψε ο ερευνητής. Πηγή έμπνευσης για τη συγγραφή του παραμυθιού ήταν τα βιώματα που έχει ο ερευνητής έχοντας ζήσει αρκετά χρόνια σε ποντιακό χωριό, καθώς και οι ιστορίες που περιγράφονται μέσα από ποντιακά παραδοσιακά τραγούδια – παιχνιδοτράγουδα. Στόχος του παραμυθιού είναι οι μαθητές να έρθουν σε επαφή με την ποντιακή μουσική, την ποντιακή διάλεκτο, να γνωρίσουν τα μουσικά όργανα του πόντου, ορισμένα στοιχεία για τη διατροφή και τις καθημερινές συνήθειες που είχαν οι άνθρωποι στον Πόντο.

Η ιστορία του παραμυθιού διαδραματίζεται σε ένα ποντιακό χωριό, τον Τετράλοφο ή αλλιώς στα ποντιακά Τορταλί, τονίζοντας έτσι το στοιχείο της «αίσθησης του τόπου». Δύο μικρά παιδιά ποντιακής καταγωγής, ο Θόδωρον και η Σουμέλα, με αφορμή μια εργασία που τους έχει βάλει η δασκάλα τους στο σχολείο να γράψουν τι γνωρίζουν για τον τόπο καταγωγής τους, προσπαθούν να συλλέξουν στοιχεία για την ποντιακή παράδοση. Βρίσκοντας λοιπόν την ποντιακή λύρα που ανήκε στον παππού του Θόδωρου, απευθύνονται στην γιαγιά Παρθένα και την θεία Κερεκήν ώστε να μάθουν πώς ζούσαν στον Πόντο. Οι δύο κυρίες τους αφηγούνται τις χειρονακτικές εργασίες που έκαναν σε καθημερινή βάση οι άντρες αλλά και οι γυναίκες στον Πόντο, επίσης τους περιγράφουν τον τρόπο διασκέδασης μέσα από τα παρακάθια που συνήθιζαν να γίνονται στον Πόντο αλλά και την ιστορία του πώς γνωρίστηκαν ο παππούς και η γιαγιά του Θόδωρου. Έπειτα ο Θόδωρον μαθαίνει πληροφορίες για τα μουσικά όργανα του πόντου από τον θείο του Ανέστη ο οποίος είναι κατασκευαστής και δεξιότηχνης ποντιακών μουσικών οργάνων. Στο τέλος η γιαγιά Παρθένα και η θεία Κερεκήν δίνουν στον Θόδωρο και τη Σουμέλα πληροφορίες για τη διατροφή στον Πόντο καθώς γίνεται και αναφορά σε ορισμένες συνταγές που συνήθιζαν να μαγειρεύουν.

Για τις ανάγκες της εργασίας χρησιμοποιήθηκαν 3 ποντιακά παραδοσιακά τραγούδια, τα οποία αποτέλεσαν έναυσμα για τη συγγραφή της ιστορίας του παραμυθιού. Για τις ανάγκες της παράστασης αλλά και για διευκόλυνση των μαθητών στην εκμάθηση των τραγουδιών έγιναν ορισμένες διασκευές στου στίχους αλλά και στο κινησιολογία των τραγουδιών δίνοντας την αίσθηση του παιχνιδιού μαζί με τη μουσική. Το πρώτο τραγούδι είναι ο ποντιακός χορός «Τρυγώνα»⁵. Ο όρος Τρυγώνα έχει δύο ερμηνείες. Η πρώτη αφορά το πουλί Τρυγόνη που συχνά αναφέρεται σε δημώδη άσματα, ενώ η δεύτερη είναι η μεταφορική που υποδηλώνει την «αγαπημένη». Πιο συγκεκριμένα αφορά μια προκομμένη και ταλαιπωρημένη γυναίκα η οποία έχει πάει στο βουνό να μαζέψει ξύλα και ο χορός αναπαριστά την φορτωμένη με ξύλα γυναίκα που κουτσαίνοντας βαδίζει για να μεταφέρει το φορτίο. Ο χορός αυτός διαφοροποιήθηκε στην Ελλάδα ως προς τον ρυθμό και τη χορογραφία αφού από πεντάσημος έγινε τετράσημος (Ζουρνατζίδης, 2013). Στο παραμύθι ως τρυγώνα αναφέρεται η γιαγιά του Θόδωρου η οποία αφηγείται μέσα από το τραγούδι τις εργασίες που έκαναν οι γυναίκες στον Πόντο. Την ώρα του τραγουδιού, τα παιδιά είναι χωρισμένα σε ομάδες. Σε κάθε στίχο μία ομάδα κινείται στο χώρο με αυτοσχέδιες κινήσεις που αφορούν τους στίχους του τραγουδιού ενώ οι υπόλοιποι μαθητές χτυπούν παλαμάκια στο ρυθμό. Για το κινησιολογικό κομμάτι χρησιμοποιούνται υλικά όπως μαντήλια, ξύλα, σακούλες με τις οποίες μαζεύουν τα χόρτα κ.ά.

Το δεύτερο ποντιακό παραδοσιακό τραγούδι που ενσωματώθηκε στο παραμύθι είναι το τραγούδι «Έταιρον κι Λυγερή». Πρόκειται για έναν διάλογο ανάμεσα σε ένα αγόρι και μία κοπέλα οι οποίοι βρίσκονται στις απέναντι όχθες ενός ποταμού. Η κοπέλα επιθυμώντας να περάσει απέναντι ζητάει βοήθεια από το αγόρι τάζοντας του προσωπικά της αντικείμενα, όπως το ζωνάρι της, το μαντήλι της, το βραχιόλι της κ.ά. Το αγόρι, μη έχοντας ενδιαφέρον για τα προσωπικά αντικείμενα της κοπέλας, λέει να του τάξει κάτι άλλο αν θέλει να την περάσει απέναντι από το ποτάμι. Το αγόρι δέχεται να βοηθήσει την κοπέλα όταν του λέει ότι εκτός από την ψυχή της όλα τα υπόλοιπα θα του τα δώσει⁶. Στην κανονική εκδοχή του τραγουδιού η κοπέλα ξεγελάει το αγόρι και τελικά δεν του δίνει τίποτα. Στο πλαίσιο του παραμυθιού, το τραγούδι Έταιρον κι η λυγερή αναπαριστά τη γνωριμία του παππού και της γιαγιάς του Θόδωρου, όπου κάνοντας μια μικρή διασκευή ο παππούς πέρασε τη γιαγιά απέναντι όταν εκείνη του έταξε την ποντιακή λύρα που βρήκαν τα παιδιά στην αρχή του παραμυθιού. Ο ρυθμός του τραγουδιού είναι 5/8 και χορεύεται σε κύκλο με τα βήματα είτε του χορού τικ διπλό είτε του χορού «Έταιρε». Στο κομμάτι της κινησιολογίας, οι μαθητές είναι χωρισμένοι σε αγόρια και κορίτσια και ανάμεσα τους υπάρχει ένα γαλάζιο πανί το οποίο υποδηλώνει το ποτάμι. Τα

⁵ Συχνά αναφέρεται και ως «Τρυγώνα»

⁶ “Ας σην ψη μ’ κι ανέτερον, τ’ άλλα όλια δίγω σε”, “Ας σο χέρ’ επέρπαξεν, την κουτσήν επέρνιξεν”.

κορίτσια τάζουν στα αγόρια διάφορα αντικείμενα ώστε να τις βοηθήσουν να περάσουν το ποτάμι ενώ τα αγόρια αρνούνται καθώς τα αντικείμενα που τους τάζουν δεν τους προκαλούν το ενδιαφέρον. Όταν τα κορίτσια τάζουν την ποντιακή λύρα τότε τα αγόρια απλώνουν και δίνουν το χέρι τους στα κορίτσια ώστε να τις βοηθήσουν να περάσουν το ποτάμι.

Το τελευταίο τραγούδι που χρησιμοποιήθηκε για τις ανάγκες του παραμυθιού ήταν το ερωτικό ποντιακό τραγούδι «Σεράντα μήλα κόκκινα». Ωστόσο στο πλαίσιο του παραμυθιού το τραγούδι Σεράντα μήλα δεν εστίαζε τόσο στο ερωτικό κομμάτι αλλά στην διατροφή όπου στο αγαπημένο φαγητό του παππού του Θόδωρου ήταν η μηλόπιτα. Ακόμη, έγινε διασκευή στους στίχους του τραγουδιού ώστε να γίνει αναφορά στο χρώμα της ποντιακής λύρας του Θόδωρου λέγοντας ότι κανένα από τα κόκκινα μήλα δεν ήταν τόσο κόκκινο όσο η λύρα του Θόδωρου⁷. Το τραγούδι συγκαταλέγεται στο ρεπερτόριο των τραγουδιών του χορού ομάλ απλό σε ρυθμό 2/4 ή 4/4 ο οποίος διδάχθηκε στους μαθητές.

Σημαντικό είναι ότι έγινε προσπάθεια να διατηρήσουμε στοιχεία της ποντιακής διαλέκτου, και κάποιες χαρακτηριστικές φράσεις, τις οποίες οι μαθητές και μαθήτριες τις έμαθαν εύκολα και ευχάριστα. Η γλώσσα είναι ένας τρόπος επικοινωνίας και μέσα από αυτή, οι άνθρωποι εκφράζουν τις επιθυμίες του, τα συναισθήματα τους και δηλώνουν την εθνική τους ταυτότητα (Φραγκουδάκη, 1987). Η διάλεκτος είναι από τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά για τη διατήρηση της πολιτισμικής κληρονομιάς. Η γλώσσα κινδυνεύει να αφανιστεί όταν οι ομιλητές σταματήσουν να την ομιλούν ή παραλλάσσεται όταν έρχεται σε επαφή με διαφορετικές διαλέκτους (Καραντζόλα & Φλιάτουρας, 2004). Παρόλο που η ποντιακή παράδοση προσεγγίζεται όλο και περισσότερο από νέους οι οποίοι μαθαίνουν την κουλτούρα και τη μουσική, η διάλεκτος φαίνεται να εξαλείφεται. Τα προσωπικά μου βιώματα αφορούν παππούδες και γιαγιάδες οι οποίοι μέχρι και σήμερα δεν ομιλούν εξολοκλήρου την ποντιακή διάλεκτο, αλλά ενσωματώνουν φράσεις αυτής στην νεοελληνική γλώσσα. Επιπλέον τα νεοποντιακά τραγούδια που γράφονται εμπεριέχουν αρκετές λέξεις την νεοελληνικής γλώσσα, κάτι που βέβαια τα κάνει πιο κατανοητά στους μη πόντιους. Ακολουθεί η περιγραφή των συναντήσεων για την προετοιμασία της μουσικής παράστασης.

⁷ Σεράντα μήλα κόκκινα δεμένα 'σα μαντήλια, κανένα κ' έτον κόκκινο άμον του Θόδωρου τη λύρα.

Κεφάλαιο 3^ο: Συναντήσεις

3.1 Πρώτη συνάντηση (45 λεπτά)

Η πρώτη συνάντηση ξεκίνησε με ένα παιχνίδι γνωριμίας. Το παιχνίδι το επινόησε ο ερευνητής και είναι βασισμένο στα κρουστά σώματος. Όλη η τάξη ρώτησαν κάθε μαθητή το όνομα του, τον τόπο καταγωγής και ένα μουσικό όργανο που αγαπάει και εκείνος απαντάει. Οι ερωτήσεις και απαντήσεις γίνονται με ρυθμική συνοδεία από χτύπους στο σώμα. Παράδειγμα:

Ερώτηση

Πες μας το όνομα σου:

Πες το δυνατά:

Μαζί με ένα όργανο:

Που αγαπάς:

Απάντηση

Με λένε Κωνσταντίνο:

Τη λύρα αγαπώ:

Και είμαι απ' την Κοζάνη:

Που τόσο λαχταρώ:

Έπειτα μέσω του διαδραστικού πίνακα, προβλήθηκε η τοποθεσία του Πόντου στο χάρτη καθώς και τα μουσικά όργανα του πόντου. Όταν έγινε αναφορά στην ποντιακή λύρα ένας μαθητής την συσχέτισε με την αρχαία ελληνική λύρα για την οποία γνώριζε και αρκετά στοιχεία. Τα μουσικά όργανα του πόντου προβάλλονταν μαζί και με πληροφορίες για τη δομή των οργάνων και ένα μικρό ηχητικό απόσπασμα για το καθένα. Οι μαθητές πήραν την πρωτοβουλία να εκφράζουν την αρέσκεια ή τη δυσαρέσκεια τους για κάθε όργανο ξεχωριστά, κάτι το οποίο στάθηκε αφορμή για να πει ο καθένας αν ασχολείται με τη μουσική ή κάποιο μουσικό όργανο.

Στη συνέχεια του μαθήματος ο δάσκαλος παρουσίασε την ποντιακή λύρα και όταν έπαιξε οι μαθητές ανέφεραν ότι τους προκαλεί το αίσθημα να χορέψουν. Ο

δάσκαλος έπαιξε στη λύρα ένα Κερκυραϊκό τραγούδι και οι μαθητές σηκώθηκαν να χορέψουν. Ορισμένοι μαθητές οι οποίοι γνωρίζουν παραδοσιακούς χορούς χόρεψαν στη μέση ενώ οι υπόλοιποι έφτιαξαν κύκλο και χτυπούσαν παλαμάκια.

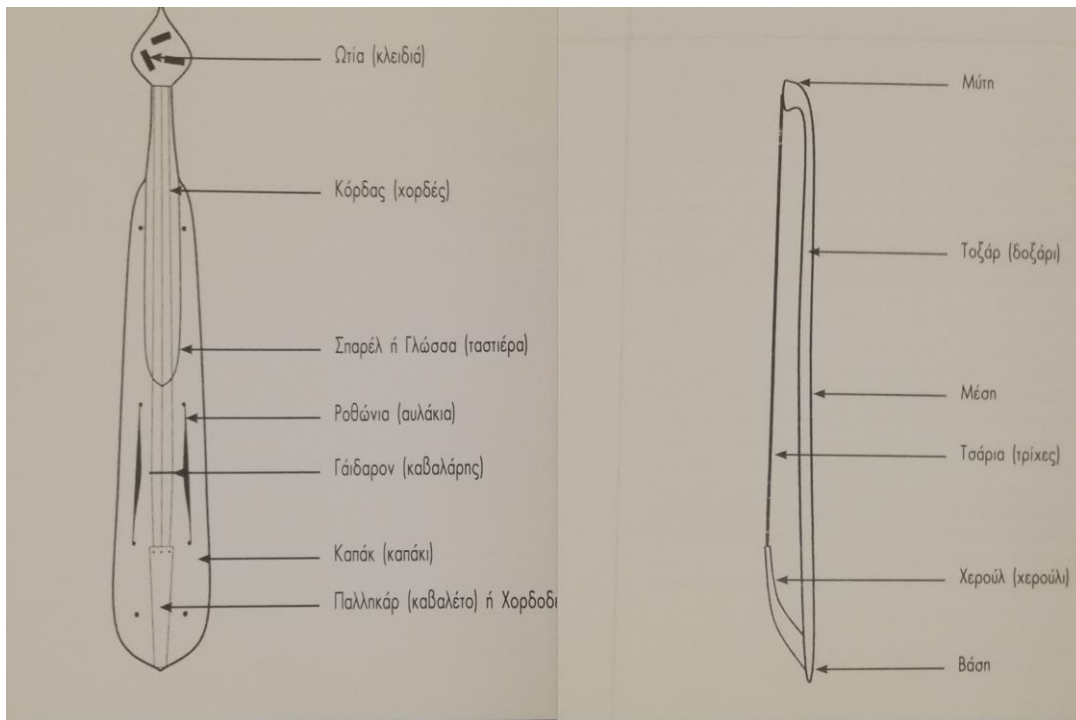
Στο τέλος της συνάντησης ο δάσκαλος έβαλε κάποια ποντιακά μουσικά παραδείγματα από τον υπολογιστή και ζητήθηκε από τους μαθητές να γράψουν σε ένα χαρτί τα μουσικά όργανα που άκουσαν σε κάθε παράδειγμα. Το ποσοστό επιτυχίας εύρεσης όλων των οργάνων ήταν 40% ενώ σε κάθε παράδειγμα οι μαθητές έβρισκαν τουλάχιστον 1 όργανο.

Παρατηρήσεις

Κατά την εφαρμογή του παιχνιδιού γνωριμίας οι μαθητές φάνηκε να εξοικειώνονται όλο και περισσότερο με το ρυθμό και το σώμα τους όμως η δραστηριότητα διήρκεσε αρκετό χρόνο. Από τα 20 συνολικά παιδιά, τα 3 φάνηκαν να είναι συνεσταλμένα, ενώ ένα παιδί είναι στο φάσμα του αυτισμού, όπως με ενημέρωσε η δασκάλα της τάξης, χωρίς όμως αυτό να επηρεάσει το μάθημα. Στη δραστηριότητα εύρεσης μουσικών οργάνων τα παιδιά φάνηκε να διασκεδάζουν και να εξωτερικεύουν τη χαρά τους όταν έβρισκαν τα σωστά όργανα.

3.2 Δεύτερη Συνάντηση (45 λεπτά)

Η δεύτερη συνάντηση άρχισε με μια μικρή επανάληψη στα μουσικά όργανα του πόντου τα οποία οι μαθητές θυμούνταν όχι όμως την ποντιακή τους ορολογία. Το μάθημα συνεχίστηκε κάνοντας μία εκτενέστερη ανάλυση στην οργανολογία της ποντιακής λύρας. Οι μαθητές παρομοίασαν την ποντιακή λύρα με ρόπαλο, ανάποδη σοκολατένια καρδιά και караβάκι. Μεγάλη έκπληξη προκάλεσε στους μαθητές το γεγονός ότι η ποντιακή λύρα μοιάζει με το ανθρώπινο σώμα κάτι το οποίο αντιλήφθηκαν όταν ο δάσκαλος παρουσίασε τα μέρη του οργάνου.

Ακολούθησε φωνητικό και σωματικό ζέσταμα. Οι σωματικές ασκήσεις περιείχαν ασκήσεις τεντώματος του σώματος έχοντας σαν ιδέα ότι μαζεύουν μήλα από ένα ψηλό δέντρο. Ακολούθησαν ασκήσεις αναπνοής χρησιμοποιώντας το διάφραγμα παρομοιάζοντας το με ένα μπαλόνι το οποίο στην εισπνοή φουσκώνει και στην εκπνοή ξεφουσκώνει.

Έπειτα ο δάσκαλος ζητάει από τους μαθητές να του εκφράσουν τα συναισθήματα που τους προκαλεί το τραγούδι Τρυγώνα το οποίο έβαλε στον υπολογιστή. Οι απαντήσεις ήταν ότι τους θυμίζει κάτι πολεμικό και ότι τους δημιουργεί την ανάγκη να χορέψουν, ενώ ένας μαθητής ανέφερε ότι τον κάνει να φαντάζεται κάτι που συμβαίνει σε ένα χωριό με άσπρα σπίτια. Αφού ο δάσκαλος εξήγησε στους μαθητές το ιστορικό υπόβαθρο του τραγουδιού Τρυγώνα έπειτα άρχισε η διδασκαλία του τραγουδιού. Πρώτα ζητήθηκε από τους μαθητές να εφαρμόσουν έναν αυτοσχέδιο ρυθμό με το σώμα τους ακούγοντας ξανά το τραγούδι. Στη συνέχεια έγινε απόδοση του πρώτου στίχου στα νέα ελληνικά και οι μαθητές τραγούδησαν ρυθμικά τον στίχο με την βοήθεια του δασκάλου. Χρησιμοποιώντας την ποντιακή λύρα διδάχθηκε και η μελωδία του κομματιού την οποία τραγουδήσαμε αρκετές φορές.

Παρατηρήσεις

Οι δύο πρώτες συναντήσεις βασίστηκαν αρκετά στο θεωρητικό πλαίσιο του προγράμματος και όχι τόσο στο πρακτικό ώστε να αποκτήσουν οι μαθητές ορισμένες γνώσεις για το αντικείμενο στο οποίο θα δουλέψουμε. Η απόδοση του τραγουδιού στην ποντιακή διάλεκτο φάνηκε να δυσκολεύει τους μαθητές καθώς δεν έχουν έρθει ποτέ σε επαφή με αυτή. Ωστόσο το η χαρακτηριστική επανάληψη κάθε στίχου στην ποντιακή

μουσική αλλά και το ότι η κατάληξη κάθε στίχου είναι «η τρυγώνα η κορώνα» βοήθησε σημαντικά στην εξοικείωση με το τραγούδι. Λόγο έλλειψης χρόνου δεν πραγματοποιήθηκε άλλη βιωματική δραστηριότητα.

3.3 Τρίτη συνάντηση (45 λεπτά)

Η τρίτη συνάντηση ξεκίνησε με επανάληψη του πρώτου στίχου του τραγουδιού Τρυγώνα. Ακολούθησε ένα ζέσταμα σώματος και αναπνοή και έπειτα πραγματοποιήθηκε η πρώτη βιωματική δραστηριότητα εκμάθησης του τραγουδιού. Η δραστηριότητα γίνεται σε κύκλο και εστιάζει στον ρυθμό. Πρώτο μέρος της δραστηριότητας ήταν οι μαθητές, όντας σε κύκλο, να κάνουν βήματα προς τα αριστερά ξεκινώντας με το δεξί πόδι και ταυτόχρονα να μετράνε τα βήματα σε τετράδες. Το δεξί πόδι ήταν ο ισχυρός χτύπος και το αριστερό ο ασθενής. Έπειτα τα βήματα γίνονται δύο προς την αριστερή φορά και δύο επιτόπου, τα οποία βήματα συνάδουν με τα βήματα του χορού Τρυγώνα. Τελικός στόχος ήταν η εφαρμογή των βημάτων με την συνοδεία του τραγουδιού και της ποντιακής λύρας.

Σε συνέχεια της τρίτης μέρας διδασκαλίας αφορούσε την εκμάθηση των υπόλοιπων στίχων του τραγουδιού Τρυγώνα. Στίχοι:

<i>Ακεί πέραν σ' ορμανόπον</i>	Έκει πέρα στο δασάκι
<i>η τρυγώνα, η κορώνα</i>	η τρυγώνα, η κορώνα
<i>Έστεκεν κι εποίνεν ξύλα</i>	Στεκόταν και έφτιαχνε
<i>η τρυγώνα, η κορώνα.</i>	ξύλα, η τρυγώνα η κορώνα
<i>Πορπατεί και πάει τίκια</i>	Περπατάει και πάει στητά
<i>η τρυγώνα, η κορώνα</i>	η τρυγώνα, η κορώνα
<i>Τ' ορταρόπα τσ' είν' τιφτίκια</i>	Οι κάλτσες της είναι από
<i>η τρυγώνα η κορώνα</i>	ύφασμα κατσίκας η τρυγώνα η κορώνα
<i>Η τρυγώνα με τ' ορτάρια</i>	Η τρυγώνα με τις κάλτσες
<i>η τρυγώνα, η κορώνα</i>	η τρυγώνα, η κορώνα
<i>Πάει σ' ορμάν σωρεύ' χορτάρια</i>	Πάει στο δασάκι να
<i>η τρυγώνα, η κορώνα</i>	να μαξέψει χόρτα η τρυγώνα, η κορώνα

Αφού το τραγούδι ειπώθηκε αρκετές φορές, προστέθηκαν και αυτοσχέδιοι ρυθμικοί χτύποι σώματος. Τα αυτοσχέδια ρυθμικά χτυπήματα στο σώμα ήταν παρόμοια με την δραστηριότητα γνωριμίας της πρώτης συνάντησης.

Παρατηρήσεις

Οι μαθητές θυμούνταν τον πρώτο στίχο του τραγουδιού τρυγόνα αλλά και την ερμηνεία αυτού στα νέα ελληνικά και ήταν αρκετά πρόθυμοι να το πουν κατά τη διάρκεια της επανάληψης. Αξίζει να αναφερθεί ότι δεν είχε δοθεί κάποιο φυλλάδιο με τους στίχους του τραγουδιού στους μαθητές παρά μόνο η προφορική διδασκαλία του προηγούμενου μαθήματος. Στην δραστηριότητα εκμάθησης του χορού τρυγόνα, παρατηρήθηκε δυσκολία των μαθητών στην εξοικείωση με τον ρυθμό και με τα βήματα. Ακόμη, ορισμένες φορές οι μαθητές μπέρδευαν την αριστερή με τη δεξιά φορά του κύκλου.

Στην διαδικασία εκμάθησης των υπόλοιπων στίχων του τραγουδιού τρυγόνα, οι μαθητές αντιμετώπισαν ορισμένες δυσκολίες με κάποιες λέξεις και φράσεις της ποντιακής διαλέκτου. Παρόλο που ο δάσκαλος πρότεινε οι μαθητές να βρουν λέξεις ώστε να αντικαταστήσουν αυτές που τους δυσκόλευαν οι μαθητές επέμειναν να κρατήσουμε την ποντιακή διάλεκτο. Επιπλέον τα παιδιά προτιμούσαν να τραγουδούν το τραγούδι με τη συνοδεία λύρας παρά πιάνου το οποίο διαπιστώνονταν κάθε φορά που ο δάσκαλος-ερευνητής πλησίαζε το πιάνο για τη συνοδεία τραγουδιού και η αντίδραση των μαθητών ήταν αρνητική και εξέφραζαν την επιθυμία να συνοδευτεί το τραγούδι με λύρα.

3.4 Τέταρτη συνάντηση (45 λεπτά)

Η τέταρτη συνάντηση άρχισε με σωματικό ζέσταμα το οποίο οι ίδιοι οι μαθητές ζήτησαν και πρότειναν ασκήσεις που είχαμε κάνει τις προηγούμενες συναντήσεις. Ακολούθησε ένα φωνητικό ζέσταμα τραγουδώντας σολφέζ, με τη χρήση του αρμονίου, τις νότες του τραγουδιού Έταιρον κι η Λυγερή.

Τελειώνοντας το φωνητικό ζέσταμα, ο δάσκαλος ανέφερε το ιστορικό υπόβαθρο του τραγουδιού Έταιρον κι η Λυγερή και δίδαξε τους στίχους και την μετάφραση τους προφορικά.

Έταιρον κι η λυγερή

Έταιρον κι η λυγερή

Ο σύντροφος και η κοπέλα

Παν' όλεν τον ποταμόν

Διέσχιζαν όλο το ποτάμι

Εταιρόν επέρνιξεν

Ο σύντροφος πέρασε

Λυγερή κ' επόρεσεν

Η κοπέλα δεν μπόρεσε

-Πέρνιξον με, έταιρε
Το μαντήλι μ' δίγω σε

Πέρασε με σύντροφε
Το μαντήλι μου θα σου δώσω

-Ντο να φτάω τ' άκλερο
Τ' άψιμον να καίει από
Άλλο τάμαν τάξον με
Εγώ εσέν περνίζω σε

Τι να το κάνω το καημένο
Η φωτιά να το κάψει
Άλλο τάμα τάξε μου
Εγώ θα σε περάσω

-Πέρνιξον με, έταιρε
Το γιλέκο μ' δίγω σε

Πέρασε με σύντροφε
Το γιλέκο μου θα σου δώσω

-Ντο να φτάω τ' άκλερο
Τ' άψιμον να καίει από
Άλλο τάμαν τάξον με
Εγώ εσέν περνίζω σε

Τι να το κάνω το καημένο
Η φωτιά να το κάψει
Άλλο τάμα τάξε μου
Εγώ θα σε περάσω

-Πέρνιξον με, έταιρε
Την κεμεντζέ μ' δίγω σε

Πέρασε με σύντροφε
Τη λύρα μου θα σου δώσω

Ας σο χέρ επέρπαξεν
Κι ατέν πέραν έσυρεν

Από το χέρι την άρπαξε
Και απέναντι την πέρασε

Μετά από αρκετές επαναλήψεις στους στίχους ο δάσκαλος τραγούδησε το τραγούδι μελωδικά με την ποντιακή λύρα και οι μαθητές παρατήρησαν ότι η μελωδία ήταν η ίδια με αυτή του φωνητικού ζεστάματος. Ο δάσκαλος ζήτησε από τους μαθητές σε ομάδες να βρουν τι θα μπορούσε η κοπέλα να τάξει στο αγόρι ώστε να την περάσει από την απέναντι όχθη του ποταμού. Ορισμένες πρόχειρες απαντήσεις ήταν “την καρδιά της”, “ένα φιλί”, “ποντιακή λύρα”.

Τα τελευταία 15 λεπτά του μαθήματος έγινε η μοιρασιά ρόλων στην πρώτη σκηνή του παραμυθιού. Οι μαθητές που συμμετείχαν στη σκηνή την έκαναν πρόβα αρκετές φορές ενώ οι υπόλοιπη τάξη τους παρακολουθούσε. Στο τέλος ο δάσκαλος έκανε ερωτήσεις στους μαθητές που παρακολουθούσαν πληροφορίες σχετικά με την πρώτη σκηνή.

Παρατηρήσεις

Η δραστηριότητα εκμάθησης μελωδίας του τραγουδιού μέσα από το φωνητικό ζέσταμα δεν λειτούργησε αποδοτικά στους μαθητές. Μάλιστα όταν ο δάσκαλος ρώτησε αν τους φάνηκε πιο εύκολο το τραγούδι επειδή το τραγούδησαν στο ζέσταμα ένας μαθητής απάντησε: “Το τραγούδι μου φαίνεται εύκολο αλλά δεν με βοήθησε αυτό που κάναμε πριν” (το φωνητικό ζέσταμα). Αυτό ίσως έγινε γιατί τα παιδιά δεν ήταν εξοικειωμένα με το φωνητικό ζέσταμα. στο μάθημα της μουσικής Το τραγούδι έχει ασύμμετρο ρυθμό 5/8 κάτι το οποίο φάνηκε να δυσκολεύει τους μαθητές στο μέτρημα. Επιπλέον παρατηρήθηκε μικρή δυσκολία στην απόδοση των στίχων.

Στο κομμάτι του παραμυθιού οι μαθητές ήταν πρόθυμοι να αναλάβουν κάποιο ρόλο. Οι ελάχιστες ποντιακές εκφράσεις που εμπεριέχουν οι πρώτες σκηνές του παραμυθιού δυσκόλεψαν επίσης του μαθητές. Οι απαντήσεις που δόθηκαν στις ερωτήσεις που έγιναν στους μαθητές που παρακολουθούσαν την πρόβα της πρώτης σκηνής ήταν σωστές.

3.5 Πέμπτη συνάντηση (45 λεπτά)

Η συνάντηση ξεκίνησε με τους μαθητές να λένε τι αποφάσισαν να τάξει η κοπέλα στο αγόρι στα πλαίσια της ομαδικής εργασίας που έβαλε ο δάσκαλος στην προηγούμενη συνάντηση. Οι απαντήσεις ήταν μαντήλι, γιλέκο και λύρα (κεμεντζέ).

Έπειτα η διάταξη της τάξη άλλαξε δημιουργώντας ένα ημικύκλιο στο οποίο κάθονταν οι μαθητές και παρακολουθούσαν την εξέλιξη του παραμυθιού. Πρώτα έγινε επανάληψη της πρώτης σκηνής και στη συνέχεια μοιράστηκαν ρόλοι για τη δεύτερη σκηνή. Κατά την ολοκλήρωση των διαλόγων κάθε σκηνής ο δάσκαλος έκανε ερωτήσεις σχετικά με την εξέλιξη του παραμυθιού στους μαθητές που παρακολουθούσαν.

Αφού έγιναν αρκετές πρόβες της πρώτης και δεύτερης σκηνής ο δάσκαλος είπε πως σε αυτό το σημείο θα πρέπει να τραγουδήσουμε το τραγούδι Τρυγόνια. Οι μαθητές άρχισαν να τραγουδάνε μόνοι τους το τραγούδι χτυπώντας παλαμάκια χωρίς ο δάσκαλος να παίζει μουσική ή να τους πει να αρχίσουν να τραγουδάνε.

Παρατηρήσεις

Οι μαθητές διεκδικούσαν έντονα τη συμμετοχή τους σε κάθε σκηνή του παραμυθιού. Οι ποντιακές εκφράσεις συνέχισαν να τους δυσκολεύουν και να τους φαίνονται

χιουμοριστικές όμως φάνηκε με τις πρόβες να τις συνηθίζουν και να τις προφέρουν όλο και πιο σωστά.

3.6 Έκτη συνάντηση (90 λεπτά)

Η έκτη συνάντηση άρχισε με επανάληψη των διαλόγων του παραμυθιού ώστε οι μαθητές και μαθήτριες να εξοικειώνονται όλο και περισσότερο με το κείμενο αλλά και με τον αφηγηματικό χαρακτήρα που αρμόζει στο παραμύθι. Έπειτα έγινε η σκηνοθεσία του τραγουδιού τρυγόνα όπου οι μαθητές χωρισμένοι σε ομάδες έκαναν αυτοσχέδιες κινήσεις οι οποίες αφορούσαν το νόημα κάθε στίχου. Το τραγούδι χωρίζεται σε τρεις στίχους, συνεπώς οι μαθητές χωρίστηκαν σε τρεις ομάδες. Σε κάθε στίχο τον οποίο οι μαθητές δεν είχαν κίνηση χτυπούσαν παλαμάκια στον ρυθμό τραγουδώντας ταυτόχρονα.

Έπειτα συνεχίστηκαν οι διάλογοι του παραμυθιού μέχρι που φτάσαμε στο τραγούδι Έταιρον κι η Λυγερή. Η σκηνοθεσία του τραγουδιού Έταιρον κι η Λυγερή περιείχε ένα γαλάζιο σεντόνι το οποίο παρίστανε τον ποταμό και στη μια πλευρά ήταν τα αγόρια και στην άλλη τα κορίτσια. Τραγουδώντας το τραγούδι, οι μαθήτριες έδειχναν στα αγόρια τι θα τους τάξουν για να τις βοηθήσουν να περάσουν το ποτάμι. Στην περίπτωση του μαντηλιού και του γιλέκου οι μαθητές έκαναν κινήσεις άρνησης ενώ στην περίπτωση της ποντιακής λύρας οι μαθητές έπιασαν τις μαθήτριες από το χέρι ώστε να περάσουν το ποτάμι.

Στη συνέχεια του μαθήματος ολοκληρώθηκε η μοιρασιά των διαλόγων και έγινε σύντομη διδασκαλία του τραγουδιού Σεράντα μήλα. Η διδασκαλία έγινε με τον δάσκαλο να τραγουδάει το τραγούδι και οι μαθητές να επαναλαμβάνουν. Το τραγούδι είναι μικρό και οι στίχοι έχουν αρκετές ομοιότητες με τη νέα ελληνική γλώσσα. Το τραγούδι συνόδευε ποντιακή λύρα που έπαιζε ο δάσκαλος και παλαμάκια στο ρυθμό που χτυπούσαν οι μαθητές.

Σεράντα μήλα

Σεράντα μήλα κόκκινα

Σαράντα μήλα κόκκινα

Πουλί μ'

Πουλί μου

Δεμένα σα μαντήλια

Δεμένα σε μαντήλια

Κανέναν κ' έτον κόκκινο

Κάνε δεν ήταν κόκκινο

Πουλί μ'

Πουλί μου

Άμον του Θόδωρου τη λύρα

Όσο του Θόδωρου η λύρα

Παρατηρήσεις

Το τραγούδι Σεράντα μήλα φάνηκε να δυσκολεύει τους μαθητές. Παρατηρήθηκε πως οι μαθητές δεν ήταν συγκεντρωμένοι στην εκμάθηση του και έκαναν συχνά χιούμορ με τη λέξη σεράντα, όπου στα ελληνικά είναι ο αριθμός σαράντα. Όταν ο δάσκαλος ζήτησε από τους μαθητές να τραγουδήσουν δυνατότερα εκείνοι άρχισαν να φωνάζουν και όχι να τραγουδάν. Αυτό πιθανόν να οφείλεται και στο ότι οι μαθητές κουράστηκαν καθώς πρώτη φορά κάναμε δύο διδακτικές ώρες συνεχόμενες. Αφού ο δάσκαλος εξήγησε πως το τραγούδι σεράντα μήλα είναι μέρος της παράστασης και πρέπει να τραγουδήσουν τόσο καλά όπως και τα υπόλοιπα τραγούδια οι μαθητές ζήτησαν να το κάνουμε άλλη μια φορά και κάθισαν ακόμη και στο διάλειμμα.

3.7 Έβδομη συνάντηση (90 λεπτά)

Η έβδομη συνάντηση συνεχίστηκε από εκεί που σταμάτησε η προηγούμενη, όπου τραγουδήσαμε το τραγούδι Σεράντα μήλα. Οι μαθητές θυμούνταν τους στίχους και τη μουσική και το τραγούδι χρειάστηκε μόλις 3 λεπτά ώστε να το τραγουδήσουν σωστά. Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκε πρόβα του παραμυθιού από την αρχή του έργου όπως σε συνθήκες παράστασης. Οι περισσότεροι μαθητές είχαν μάθει τα λόγια τους απ' έξω ενώ λίγοι ήθελαν μια μικρή βοήθεια είτε έχοντας το χαρτί με τα λόγια είτε να συμπληρώσει ο δάσκαλος όταν έχαναν κάποια ατάκα. Επίσης στην έβδομη συνάντηση οι μαθητές ήρθαν πρώτη φορά σε επαφή με όλα τα αντικείμενα τα οποία ήταν να χρησιμοποιήσουν στην παράσταση όπως τα μαντήλια στο τραγούδι Έταιρον κι η Λυγερή και τα τύμπανα που θα έπαιζαν στο τραγούδι Σεράντα μήλα αντί για παλαμάκια. Τα αντικείμενα ενθουσίασαν τους μαθητές. Έπαιζαν συνέχεια με αυτά και τους βοήθησαν ώστε να μπουν πιο έντομα στο κλίμα του παραμυθιού.

Η πρόβα του παραμυθιού κύλησε ομαλά. Ιδιαίτερα στις πρώτες σκηνές οι μαθητές ήταν πιο εξοικειωμένοι καθώς είχαν γίνει περισσότερες πρόβες. Τα τραγούδια επίσης ειπώθηκαν σωστά με ελάχιστα λάθη στις σκηνοθεσία. Όταν το παραμύθι έφτασε στα Σεράντα μήλα οι μαθητές δοκίμασαν να το τραγουδήσουν χτυπώντας και τα τύμπανα. Οι πρώτες απόπειρες φάνηκε να παρασύρουν τους μαθητές οι οποίοι χτυπούσαν δυνατά και ξέφευγαν από το ρυθμό.

Στο τέλος έγινε η διδασκαλία του ποντιακού χορού ομάλ. Ο χορός ομάλ απλόν είναι από τους πιο απλούς ποντιακούς χορούς. Χορεύεται κυκλικά, έχει 6 βήματα, 4 προς τα δεξιά και 2 προς τα αριστερά και ο ρυθμός του είναι 4/4. Τα βήματα αυτά τα συναντάμε και σε άλλους παραδοσιακούς χορούς όπως ο κρητικός χορός Σιγανός.

Παρατηρήσεις

Οι μαθητές δυσκολεύτηκαν στη διδασκαλία του χορού ομάλ. Παρατηρήθηκαν δυσκολίες στο ρυθμό αλλά και στο μέτρημα των βημάτων. Επιπλέον, οι μαθητές μπέρδευαν τα βήματα του χορού με άλλους παραδοσιακούς τους οποίους ήδη γνώριζαν. Το αρχικό πλάνο ήταν οι μισοί μαθητές να χορέψουν το τραγούδι Σεράντα μήλα και οι άλλοι μισοί να χτυπάνε τα τύμπανα. Όμως οι μαθητές δεν ένιωσαν έτοιμοι να χορέψουν. Ένας μαθητής με έπιασε προσωπικά και μου είπε με δάκρια στα μάτια πως δεν θέλει να χορέψει. Έτσι ο χορός μπήκε μόνο στο τέλος της παράστασης με όλους τους μαθητές και δασκάλους μαζί. Στη συνάντηση αυτή ήταν παρούσα και η επιβλέπουσά μου βοηθώντας με συμβουλές ως προς τη σκηνοθεσία της παράστασης και την απόδοση διαλόγων των μαθητών. Η παρουσία της επιβλέπουσας δεν επηρέασε αρνητικά τον ερευνητή, ο οποίος πραγματοποίησε τη διδασκαλία όπως κάθε προηγούμενη.

3.8 Γενική δοκιμή και Παράσταση

Την ημέρα της παράστασης, σε συνεννόηση με τον διευθυντή του σχολείου αποφασίσαμε να κάνουμε μια γενική δοκιμή του παραμυθιού στην αυλή του σχολείου μπροστά σε μαθητές-τριες και δασκάλους. Η γενική δοκιμή βοήθησε τόσο τους μαθητές οι οποίοι βίωσαν πώς θα είναι η παράσταση και ποια είναι η διαφορά αυτής με την πρόβα, όσο και τον δάσκαλο ο οποίος παρατήρησε διάφορες λεπτομέρειες τις οποίες χρειάστηκε να διορθώσει. Οι μαθητές ανταπεξήλθαν στις προσδοκίες και η γενική δοκιμή πήγε πολύ καλά. Οι διάλογοι, τα τραγούδια και η σκηνοθεσία τηρήθηκαν άψογα. Η μόνη αδυναμία που παρατηρήθηκε ήταν στο ρυθμό και τα τύμπανα όπου οι μαθητές φάνηκε να μπερδεύονται. Βέβαια αξίζει να αναφερθεί ότι η γενική δοκιμή έγινε σε εξωτερικό χώρο χωρίς μικροφωνική ενίσχυση.

Η παράσταση πραγματοποιήθηκε την Πέμπτη 27/04/2023 στην Ιόνια Ακαδημία Κέρκυρας. Η ενδυμασία των μαθητών ήταν μαύρα ρούχα της επιλογής τους, ενώ τα μουσικά όργανα που χρησιμοποιήθηκαν για τα τραγούδια ήταν ποντιακή λύρα και νταούλι, τονίζοντας ακόμη περισσότερο τον ποντιακό παραδοσιακό χαρακτήρα του παραμυθιού. Οι μαθητές βρίσκονταν συνέχεια στη σκηνή κατά τη διάρκεια της παράστασης καθισμένοι σε καρέκλες σε ημικύκλιο κατά μήκος της σκηνής και σηκώνονταν κάθε φορά που ήταν η σειρά τους να παίξουν σε κάποια σκηνή ή να τραγουδήσουν κάποιο τραγούδι. Λίγο πριν την παράσταση έγινε μια κουβέντα με τους μαθητές και το δάσκαλο με τα περισσότερα παιδιά να λένε ότι είναι η πρώτη φορά που θα εκτεθούν σε κοινό, ενώ αρκετοί εξέφρασαν ότι έχουν άγχος. Ακόμη παρατηρήθηκε και μια υπερένταση των μαθητών πριν την έναρξη της παράστασης η οποία εκτονώθηκε με το σωματικό ζέσταμα που τους έκανα. Όταν ξεκίνησε η παράσταση οι μαθητές ήταν απόλυτα συγκεντρωμένοι και φάνηκε να έχουν αποβάλει το άγχος. Το παραμύθι κύλησε ομαλά με τους μαθητές να λένε τους διαλόγους χωρίς κανένα λάθος και τα τραγούδια παρουσιάστηκαν άψογα.

Η σκηνοθεσία αποδόθηκε σωστά με τους μαθητές να λειτουργούν ομαδικά και να προσπαθούν διακριτικά να υπενθυμίσουν τους συμμαθητές τους όταν πρέπει να μιλήσουν ή να κάνουν κάτι σκηνοθετικά. Οι στίχοι των τραγουδιών, αν και στην ποντιακή διάλεκτο, ειπώθηκαν αρκετά καλά τόσο ως προς την προφορά όσο και ως προς τον ρυθμό. Πιο συγκεκριμένα στο κομμάτι του ρυθμού, παρόλο που οι μαθητές ήρθαν πρώτη φορά σε επαφή με το νταούλι την ημέρα της παράστασης, δεν επηρεάστηκαν καθόλου παρά τον

έντονο και δυνατό του ήχο. Αντιθέτως φάνηκε να τους βοηθάει και να τους καθοδηγεί στον ρυθμό του τραγουδιού και στα παλαμάκια ή τα τύμπανα που χτυπούσαν.

Στο τέλος της παράστασης οι μαθητές ήταν ενθουσιασμένοι και χαμογελούσαν συνέχεια ρωτώντας πότε θα το κάνουμε ξανά. Οι γονείς και οι δάσκαλοι έδωσαν συγχαρητήρια σε όλους με ορισμένους να δηλώνουν συγκινημένοι που τα παιδιά συμμετείχαν τόσο ενεργά σε ένα παραδοσιακό πρόγραμμα διδασκαλίας.

Κεφάλαιο 4^ο: Αποτελέσματα

Τα αποτελέσματα της παρούσας εκπαιδευτικής εφαρμογής έχουν ως στόχο να απαντήσουν στα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης που συσχετίζονται με το πώς οι μαθητές βίωσαν τη γνωριμία τους με μια μουσική παράδοση η οποία τους ήταν άγνωστη, την ποντιακή. Επιπλέον, τα ερευνητικά ερωτήματα εξετάζουν το αν η ποντιακή παράδοση αποτέλεσε έναυσμα για να ενδιαφερθούν για τη δική τους μουσική και πολιτισμική ταυτότητα και πώς η συμμετοχή τους στο καλλιτεχνικό αυτό πρότζεκτ και στη μουσική παράσταση συνέβαλε στο δέσιμο της ομάδας. Τα εργαλεία συλλογής δεδομένων μέσα από τα οποία απαντήθηκαν τα παραπάνω ερευνητικά ερωτήματα ήταν: α) η συγγραφή ημερολογίου του δασκάλου-ερευνητή μετά το τέλος κάθε συνάντησης, και β) μια άτυπη ομαδική κουβέντα με τους μαθητές που πραγματοποιήθηκε την επόμενη μέρα της παράστασης.

Το υλικό των ημερολογίων, οι παρατηρήσεις του δασκάλου-ερευνητή από το καλλιτεχνικό πρότζεκτ και την παράσταση, καθώς και η άτυπη ομαδική κουβέντα που πραγματοποιήθηκε με τους μαθητές και τις μαθήτριες της τάξης μία μέρα μετά την παράσταση αποτέλεσαν το υλικό του ερευνητή μέσα από το οποίο περιγράφονται οι παρακάτω θεματικές: α) Σχέσεις μεταξύ των μαθητών, β) Η ποντιακή διάλεκτος, γ) Προσωπική πολιτισμική ταυτότητα των μαθητών, δ) Ποντιακή μουσική παράδοση, ε) Μουσικοκινητικές δεξιότητες των μαθητών.

4.1 Σχέσεις μεταξύ των μαθητών

Από την αρχή του προγράμματος διδασκαλίας οι μαθητές είχαν καλές σχέσεις μεταξύ τους. Κατά τη διάρκεια του προγράμματος φάνηκε οι σχέσεις αυτές να συσφίγγονται ακόμα περισσότερο. Τις πρώτες συναντήσεις, όπου για τις ανάγκες του ζεστάματος ή της σκηνοθεσίας χρειάστηκε οι μαθητές να χωριστούν σε ομάδες, όλοι ήθελαν να είναι με κάποιο πιο προσωπικό τους φίλο και δυσανασχετούσαν αν δεν ήταν με αυτόν ή αυτήν. Στην πορεία όμως όλοι αποδέχθηκαν όλους και συνεργάζονταν όλο και καλύτερα κάνοντας και προσωπικές πρόβες στα διαλείμματα ή και κατά τη διάρκεια του μαθήματος. Ακόμη, όπως προαναφέρθηκε παραπάνω, οι μαθητές προσπαθούσαν πάντα να

υπενθυμίσουν ο ένας στον άλλο τα λόγια τους ή τις σκηνοθετικές κινήσεις που είχαμε αποφασίσει να κάνουν ώστε να συμβάλλουν στο τελικό αποτέλεσμα. Στην τάξη υπήρχε ένας μαθητής στο φάσμα αυτισμού, όπως με ενημέρωσε η δασκάλα της τάξης, ο οποίος αντιμετωπίστηκε χωρίς καμία διάκριση, δηλαδή όπως όλα τα υπόλοιπα παιδιά από τους συμμαθητές του και ορισμένες φορές αν είπε κάτι εκτός θέματος δεν σχολιάστηκε αρνητικά από κανέναν.

Την επόμενη μέρα μετά την παράσταση έγινε μια νύξη στο θέμα των σχέσεων μεταξύ των μαθητών από τον δάσκαλο-ερευνητή στην οποία οι μαθητές ζητήθηκαν να εκφράσουν τις απόψεις τους. Ακολουθεί ένα παράθεμα:

Δάσκαλος: Παρατήρησα ότι συνεργαστήκατε άψογα μεταξύ σας και χαίρομαι πολύ για αυτό. Εσείς το παρατηρήσατε αυτό;

Μαθητής 1: Μου άρεσε όταν χτυπούσαμε όλοι μαζί τα τύμπανα.

Μαθήτρια 1: Μου άρεσε που λειτουργήσαμε ομαδικά και πολλές φορές ήμασταν και κορίτσια μαζί με αγόρια.

Μαθήτρια 2 : Εμένα μου άρεσε όταν τραγουδούσαμε όλοι μαζί την Τρυγόνα.

Αξίζει να αναφερθεί ότι σε γενικότερο πλαίσιο οι μαθητές ήταν δεμένοι μεταξύ τους και στα διαλείμματα, όπως παρατηρήθηκε, έπαιζαν όλοι μαζί παιχνίδια χωρίς να είναι κάποιο παιδί στο περιθώριο.

4.2 Η ποντιακή διάλεκτος

Οι στίχοι των ποντιακών τραγουδιών που επιλέχθηκαν για το πρόγραμμα διδασκαλίας περιείχαν αρκετές λέξεις παρόμοιες με τη νέα ελληνική γλώσσα και οι ποντιακές λέξεις ήταν σχετικά εύκολες ως προς την προφορά τους. Η πρώτη επαφή των μαθητών με την ποντιακή διάλεκτο και συγκεκριμένα με τα μουσικά όργανα τους προξένησε μεγάλη έκπληξη. Ήταν λέξεις που δεν είχαν ακούσει ξανά και ούτε τους θύμιζαν κάτι, αντιμετωπίζοντας τις στην αρχή με χιουμοριστικό τρόπο. Σταδιακά και μετά τη διευκρίνιση ότι η ποντιακή διάλεκτος περιέχει αρκετά κοινά στοιχεία με την αρχαία ελληνική γλώσσα, αυξήθηκε το ενδιαφέρον τους. Η απόδοση των στίχων των τραγουδιών στη νέα ελληνική γλώσσα λειτουργούσε πάντοτε ως σημαντικός αρωγός για την κατανόηση και τη σημασία των ποντιακών τραγουδιών. Η προφορά των ποντιακών λέξεων δυσκόλεψε αρκετά τους μαθητές και βελτιώθηκε ελάχιστα κατά το πρόγραμμα διδασκαλίας. Όμως είχαν απομνημονεύσει τη σημασία κάθε λέξης και όποτε ο δάσκαλος ρωτούσε το οτιδήποτε, πολλά παιδιά ήταν σε θέση να απαντήσουν και προσπαθούσαν να συμβάλλουν στη συζήτηση. Έδειξαν να αντιλαμβάνονται την ποντιακή διάλεκτο ως μία διάλεκτο κοντινή στη νέα ελληνική γλώσσα αλλά με αρκετά αρχαϊκά στοιχεία.

Δάσκαλος: Πώς σας φάνηκε η ποντιακή γλώσσα;

Μαθητής 1: Εμένα με δυσκολεύουν κάποιες λέξεις όταν τραγουδάω ποντιακά.

Μαθητής 2: Εγώ δεν μπορώ να πω τον στίχο στο τραγούδι τρυγόνα που λέει Τ' ορταρόπα τσ' είν' τιφτίκια.

Μαθήτρια 1: Εμένα μου άρεσε που έχει αρκετές ίδιες λέξεις με τα ελληνικά.

Μαθητής 3: Εγώ έμαθα όλα τα τραγούδια απ' έξω και ξέρω και τι λένε.

Μαθήτρια 2: Εγώ θα ήθελα να ακούσω κάποιες γιαγιάδες να μιλάνε ποντιακά να δω πως είναι.

Είναι άξιο προσοχής το ότι η ποντιακή διάλεκτος ενέπνευσε τους μαθητές να σκεφτούν τα ποντιακά ως μία διάλεκτο που μοιάζει με τα αρχαία ελληνικά, και ότι τους δημιουργήθηκε η διάθεση να μάθουν περισσότερα για τη διάλεκτο αυτή, και μάλιστα από γιαγιάδες. Αξίζει να αναφερθεί ότι οι μαθητές έμαθαν τρία (3) ποντιακά τραγούδια απ' έξω σε λίγες σχετικά συναντήσεις και χωρίς να τους δοθούν οι στίχοι ή κάποιο βίντεο ώστε να τα μελετήσουν στο σπίτι. Η εκμάθηση των τραγουδιών έγινε μόνο προφορικά και με αρκετές επαναλήψεις, μέσα από τη διαδικασία της μίμησης του δασκάλου και της επανάληψης. Το γεγονός αυτό δείχνει τη μεγάλη σημασία της προφορικότητας στην εκπαίδευση ειδικά όσον αφορά μουσικές παραδόσεις.

4.3 Προσωπική πολιτισμική ταυτότητα των μαθητών

Κατά τη διαδικασία διδασκαλίας της ποντιακής παράδοσης και η εκμάθηση ορισμένων ιστορικών στοιχείων του Πόντου, οι μαθητές συσχετιζαν τον Πόντο με δικά τους προσωπικά βιώματα από τα χωριά τους. Οι συσχετισμοί αυτοί αφορούσαν κυρίως το κομμάτι του τρόπου ζωής στον Πόντο και όχι τη μουσική ή κάποιο μουσικό όργανο. Για παράδειγμα όταν προβλήθηκαν ορισμένες φωτογραφίες από χωριά του Πόντου ή όταν αναφέρθηκαν δουλειές που αφορούσαν τη γεωργία, την κτηνοτροφία και το μάζεμα ξύλων στα δάση, αρκετοί μαθητές δήλωσαν πως έχουν παρατηρήσει τους γονείς τους ή τους παππούδες τους να κάνουν κάτι παρόμοιο. Ακολουθεί ένα παράθεμα:

Δάσκαλος: Τώρα που μάθατε τόσα πολλά για την ποντιακή παράδοση, θα θέλατε μήπως να μάθετε τα ίδια και για την Κέρκυρα;

Μαθήτρια 1: Κάποια στιγμή θα ήθελα, αλλά πρώτα θέλω να μάθω λίγα ακόμα για τον Πόντο.

Μαθητής 1: Εγώ πηγαίνω κάθε Σαββατοκύριακο στο χωριό μου και γνωρίζω αρκετά.

Δάσκαλος: Για πες μας λίγα πράγματα που γνωρίζεις.

Μαθητής 1: Στο χωριό μαζεύουμε ελιές και φράουλες και κάνουμε και εμείς πανηγύρι κάθε καλοκαίρι.

Δάσκαλος: Ωραία, θα μπορούσες όμως να ρωτήσεις τον παππού και τη γιαγιά πώς μάζευαν ελιές πριν από πενήντα (50) χρόνια ή ακόμη να σου πουν αν ξέρουν πώς μάζευαν οι δικοί τους παππούδες και αν και πώς έκαναν πανηγύρια τότε.

Μαθητής 1: Θα ρωτήσω όταν πάω στο χωριό την Παρασκευή.

Μαθήτριά 2: Εγώ θα ήθελα να ακούσω και άλλα ποντιακά μουσικά όργανα ζωντανά και να μάθω να παίζω νταούλι.

Μαθητής 2: Εμάς η γλώσσα μας είναι πιο εύκολη από τα ποντιακά.

Παρατηρήθηκε ότι οι μαθητές έδειξαν αρκετό ενδιαφέρον ώστε να εντρυφήσουν στην ποντιακή παράδοση και λιγότερο στον δικό τους τόπο καταγωγής. Βέβαια είναι σημαντικό το ότι παρομοίαζαν τα ποντιακά στοιχεία με δικά τους βιώματα. Συνεπώς ήταν ένα έναυσμα ώστε να γνωρίσουν νέες παραδόσεις και να ανακαλύψουν έστω και ασυναίσθητα την προσωπική τους πολιτισμική ταυτότητα.

4.4 Η ποντιακή μουσική παράδοση

Οι μαθητές έδειξαν ενθουσιασμό από την πρώτη επαφή που είχαν με την ποντιακή μουσική. Όταν άκουσαν ορισμένα μουσικά δείγματα και ιδιαίτερα όταν ο δάσκαλος-ερευνητής έπαιξε ποντιακή λύρα φάνηκε να είναι κάτι που τους προξενεί το ενδιαφέρον και διασκεδάζουν με αυτό. Συνεχώς οι μαθητές ζητούσαν στις συναντήσεις να ακούν ποντιακή λύρα και ζητούσαν να την αγγίξουν και να παίξουν οι ίδιοι. Η πρώτη δραστηριότητα η οποία αφορούσε την εύρεση των μουσικών οργάνων που παίζονται σε κάποια μουσικά παραδείγματα, το ποσοστό επιτυχίας ήταν πολύ μεγάλο. Το πρώτο τραγούδι που άκουσαν οι μαθητές και τους ζητήθηκε να εκφράσουν τα συναισθήματα που τους προκαλεί ήταν ο χορός Τρυγόνια. Οι απαντήσεις των μαθητών ήταν όταν τους δημιουργεί την ανάγκη να χορέψουν, ότι τους θυμίζει ένα χωριό με άσπρα σπίτια και ότι έχει όμορφη μελωδία. Το τραγούδι τρυγόνια ήταν και το πρώτο ποντιακό κομμάτι που διδάχθηκε στους μαθητές και μετά από αρκετές πρόβες είχαν φτάσει σε σημείο να το τραγουδάν σε ανυποψίαστες στιγμές ή κάθε φορά που έβλεπαν τον δάσκαλο-ερευνητή που τους το δίδαξε, ακόμη και χωρίς τη συνοδεία οργάνων. Επιπλέον οι μαθητές πάντοτε προτιμούσαν η συνοδεία των τραγουδιών να γίνει με λύρα και όχι με αρμόνιο. Οι μαθητές βρήκαν ακόμα μεγαλύτερο ενδιαφέρον στην ποντιακή λύρα όταν ο ερευνητής έπαιξε με αυτή μη ποντιακά κομμάτια, όπως Κερκυραϊκά ή παιδικά τραγούδια.

Το τραγούδι το οποίο φάνηκε να τους δυσκολεύει περισσότερο και κυρίως στο κομμάτι του ρυθμού ήταν το τραγούδι Έταιρον κι η λυγερή. Ήταν το μόνο τραγούδι το οποίο ήταν σε ασύμμετρο ρυθμό (5/8) και το μόνο που διδάχθηκε στα πλαίσια του ξεστάματος μαθαίνοντας αρχικά της νότες σε σολφέζ και στη συνέχεια τους στίχους. Τα υπόλοιπα δύο τραγούδια διδάχθηκαν με μιμητικό τρόπο όπου ο δάσκαλος τραγουδούσε και οι μαθητές επαναλάμβαναν.

Στο παρακάτω παράθεμα οι μαθητές εκφράζουν την άποψη τους για την ποντιακή μουσική και αν η επαφή με το νταούλι που είχαν την ημέρα της παράστασης τους προξένησε κάτι διαφορετικό.

Δάσκαλος: Θα ήθελα να μου πείτε πώς σας φαίνεται η ποντιακή μουσική δύο μήνες μετά την πρώτη σας επαφή και πώς σας φάνηκε εχθές στην παράσταση που είχαμε νταούλι.

Μαθητής 1: Εγώ τραγουδάω τα τραγούδια τις παραστάσεις κάθε μέρα και με έχουν μείνει τόσο πολύ που τα τραγουδάω και στον ύπνο μου.

Μαθητής 2: Εμένα η ποντιακή μουσική με κάνει πάντα να θέλω να χορέψω και το νταούλι ακούγεται πολύ δυνατά που χτυπάει έντονα το στήθος μου.

Μαθήτρια 1: Εμένα το νταούλι μου άρεσε πολύ και με έκανε να θυμηθώ τα πρώτα τραγούδια που ακούσαμε από τον υπολογιστή.

Μαθητής 3: Εγώ όταν άκουσα τη λύρα μαζί με το νταούλι με έκανε να νομίζω ότι είμαστε στον Τετράλοφο που είμαστε και στο παραμύθι.

Μαθήτρια 2: Εμένα το αγαπημένο μου ήταν όταν τραγουδήσαμε το σεράντα μήλα και χτυπούσαμε παλαμάκια μαζί με τον κόσμο.

Μαθητής 4: Εγώ θέλω να μάθω περισσότερα ποντιακά τραγούδια

Είναι σημαντικό το γεγονός ότι τα παιδιά βρήκαν ενδιαφέρον πάνω σε μια παραδοσιακή μουσική ειδικά στις μέρες όπου αυτή προβάλλεται όλο και λιγότερο και κάθε σύγχρονη μουσική είναι εμπλουτισμένη με τεχνολογικά μέσα.

4.5 Μουσικοκινητικές δεξιότητες των μαθητών

Οι μαθητές της τάξης όπου πραγματοποιήθηκε το πρόγραμμα διδασκαλίας ήταν αρκετά συγκεντρωμένοι σε όλες τις συναντήσεις και έδιναν προσοχή σε αυτά που δίδασκε ο δάσκαλος-ερευνητής. Οι μουσικές δεξιότητες των παιδιών ήταν σε καλό επίπεδο φάνηκε όμως να γίνονται όλο και καλύτερες σε κάθε συνεδρία. Λίγοι ήταν οι μαθητές οι οποίοι μάθαιναν κάποιο μουσικό όργανο, ενώ ένας μαθητής είναι μέλος της παιδικής χορωδίας Κέρκυρας. Το παιχνίδι γνωριμίας που αφορούσε τα κρουστά σώματος διδάχθηκε σε σύντομο χρονικό διάστημα και τα τραγούδια επίσης. Η πρώτη επαφή με την ποντιακή μουσική τους έκανε να είναι διστακτικοί στις αρχές της διδασκαλίας των τραγουδιών όμως αυτός ο δισταγμός εξαλείφθηκε σύντομα. Μέσα σε επτά (7) συναντήσεις οι μαθητές κατάφεραν να τραγουδήσουν τρία (3) ποντιακά τραγούδια κάνοντας ταυτόχρονα σκηνοθετικό αυτοσχεδιασμό. Ακόμη οι μαθητές κατάφεραν να συνοδεύσουν τα τραγούδια με κρουστά σώματος, χτυπώντας παλαμάκια, χορεύοντας και παίζοντας ακόμη και τύμπανα. Συνεπώς, μέσα από την εκμάθηση της ποντιακής μουσικής παρατηρήθηκε εξοικείωση και βελτίωση στις μουσικοκινητικές ικανότητες των μαθητών, όμως το επίπεδο μουσικότητάς τους ήταν αρκετά υψηλό από την αρχή του προγράμματος διδασκαλίας.

Κεφάλαιο 5^ο: Συμπεράσματα

Η εκπαιδευτική εφαρμογή που παρουσιάστηκε παραπάνω είχε ως απώτερο σκοπό, μέσα από ορισμένες παιδαγωγικές προσεγγίσεις να διδάξει την ποντιακή μουσική παράδοση σε μαθητές δημοτικού σχολείου που δεν είχαν ποντιακή καταγωγή.

Είναι αρκετά εμφανές στις μέρες μας ότι οι νέοι είναι αρκετά προσκολλημένοι στα τεχνολογικά μέσα παρακολουθώντας εφαρμογές όπως Instagram και Tik Tok. Τα

παιδιά απομακρύνονται όλο και περισσότερο από την παράδοση και την παραδοσιακή μουσική, καθώς τα τεχνολογικά μέσα προβάλλουν μουσικές μοντέρνες, όπως ποπ, ραπ, τραπ κλπ. και έντονα οπτικοακουστικά ερεθίσματα. Μέσα από το εκπαιδευτικό πρότζεκτ φάνηκε ότι παρόλο που οι μαθητές δεν έδειξαν εξοικειωμένοι με την παραδοσιακή μουσική, ούτε καν του τόπου καταγωγής τους, όταν διδάχθηκαν την ποντιακή μουσική μέσα από δημιουργικό και βιωματικό τρόπο, όταν τη σύνδεσαν με ένα παραμύθι και τη συνόδεψαν με μουσικοκινητικές δραστηριότητες, φάνηκε ότι ενεπλάκησαν πολύ θετικά. Έδειξαν αγάπη, χαρά και μεγάλη εξοικείωση, ενδιαφέρον για να συνεχίσουν να μαθαίνουν παραδοσιακή μουσική, και μάλιστα ποντιακή.

Η προσωπική μου εμπειρία στο πρόγραμμα διδασκαλίας θεωρώ ότι ήταν καθοριστική. Η γνωριμία με μαθητές διαφόρων προσωπικοτήτων και οι συνθήκες διδασκαλίας κάθε εβδομάδα αντιμετωπίζοντας πολλών ειδών συμπεριφορές αποτελεί σημαντικό βίωμα στη μουσική μου εκπαίδευση. Είναι σημαντικό το γεγονός ότι απέκτησα οικειότητα με τους μαθητές και με εμπιστεύτηκαν φτάνοντας σε σημείο να μου περιγράφουν διάφορες καταστάσεις από την καθημερινότητα τους. Επιπλέον οι μαθητές γνώρισαν την ποντιακή μουσική παράδοση και ζήτησαν αρκετές φορές να επαναλάβουμε τη μουσικοθεατρική παράσταση κάτι το οποίο μου έδωσε μεγάλο κίνητρο για εφαρμογή παρόμοιων προγραμμάτων διδασκαλίας.

Κάθε μουσικής παράδοση του ελληνισμού μάς αφορά όλους καθώς είναι σημαντικό κομμάτι του πολιτισμού μας και οφείλουμε να το διατηρούμε και να το μεταλαμπαδεύουμε στις επόμενες γενιές. Επομένως είναι σημαντικό η ελληνική εκπαίδευση και η ελληνική βιβλιογραφία να εμπλουτίζεται όλο και περισσότερο με προγράμματα διδασκαλίας παραδοσιακής μουσικής από διάφορες τοπικές μουσικές παραδόσεις. Όταν τα παιδιά γνώρισαν την ποντιακή μουσική παράδοση με τα ιδιαίτερα στοιχεία κάθε τόπου, ενταγμένη μέσα σε παραμύθια, παιχνίδια και άλλα μουσικά δρώμενα, έδειξαν μεγάλη αποδοχή, χαρά και διάθεση δημιουργίας μέσα από αυτή.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

- Asan, O. (2007). *Ο Πολιτισμός του Πόντου*. Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη α.ε.
- Αυθεντοπούλου, Δ. & Παντοπούλου, Δ. (2016). Η διδασκαλία της παραδοσιακής μουσικής στην Α/θμια εκπαίδευση. *Πρακτικά 8^{ου} Συνεδρίου ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ*. 18-19 Νοεμβρίου
- Γεωργιάδης, Θ. (2006). *Εγκυκλοπαίδεια του Ποντιακού ελληνισμού: Ιστορία-Λαογραφία-Πολιτισμός: Αβάζα- Ατζαρία*. Μαλλίαρης Παιδεία
- Διονυσίου, Ζ. (2002). Προσέγγιση στη διδασκαλία της Ελληνικής παραδοσιακής μουσικής. *Μουσική Εκπαίδευση*, 3(11): 154-168. *Πρακτικά 3^{ου} συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση - Διδασκαλία της Μουσικής, Μοντέλα, Στρατηγικές, Μέθοδοι: Από τη Θεωρία στην Πράξη*. Βόλος 28-30 Ιουνίου 2002.
- Διονυσίου, Ζ. (2014). *Η μουσική ζωή στην ελληνική οικογένεια με παιδιά 0-6 ετών*. *Μουσικοπαιδαγωγικά*, 12, σσ. 9-33.
- Διονυσίου, Ζ. (2016). Βασικές έννοιες της προφορικότητας στην παραδοσιακή ή λαϊκή μουσική: Παραδοσιακή μουσική και διαπολιτισμικές προσεγγίσεις στη μουσική εκπαίδευση. Στο Μ. Κοκκίδου & Ζ. Διονυσίου (Επιμ.), *Μουσικός Γραμματισμός: Τυπικές και Άτυπες Μορφές Μουσικής Διδασκαλίας-Μάθησης* (Πρακτικά 7ου Συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση) (σσ. 176-185). Θεσσαλονίκη: Ε.Ε.Μ.Ε.
- Διονυσίου, Ζ. (2018). *Η επικοινωνιακή μουσικότητα στα ελληνικά παραδοσιακά παιχνιδοτράγουδα*. *Μουσικοπαιδαγωγικά*, 16, σσ. 49-68
- Διονυσίου, Ζ. (υπό έκδοση). Μεταπλάθοντας τη μουσική παράδοση σε μουσική παράσταση: Η ομάδα «Ανέβα μήλο - Κατέβα ρόδι» και το παράδειγμα της παράστασης «Η Στρίγγλα» μέσα από τη συλλογική εμπειρία των μελών της. Στο *Πρακτικά του 14ου διατμηματικού μουσικολογικού συνεδρίου: «Ιστορίες, παραδόσεις, μεταπλάσεις»* (Άρτα, 25-27 Νοεμβρίου 2022).
- Ετμεκτσόγλου, Ι. (2016). Κόκκινη κλωστή δεμένη, στην ανέμη τυλιγμένη Το ζωντάνεμα του παραμυθιού με τη μουσική και της μουσικής με το παραμύθι: Ψυχολογική προσέγγιση του παραμυθιού ως διδακτικού εργαλείου στην μουσική εκπαίδευση. *Μουσική Εκπαίδευση*, III (11), 227-238. *Πρακτικά 3^{ου} συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση - Διδασκαλία της Μουσικής, Μοντέλα, Στρατηγικές, Μέθοδοι: Από τη Θεωρία στην Πράξη*. Βόλος 28-30 Ιουνίου 2002.
- Ζαμπάρτας, Ι. (2001). *ΠΟΝΤΟΣ γη των Τραντέλλενων*. Υπουργείο Εθνικής Άμυνας.

- Ζουρνατζίδης, Ν. (2013). *Συμβολή στην έρευνα των χορών του Πόντου*. Πολιτιστικό Κέντρο Ψωμιάδειον Ποντιακού Ελληνισμού
- Καλιοντζίδης, Μ. (2008). *Η λύρα του Πόντου*. Τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής ΤΕΙ Ηπείρου.
- Καραντζόλα, Ε. & Φλιάτουρας, Α. 2004. Γλωσσική αλλαγή. Αθήνα: Νήσος.
- Μπαρούτα, Μ. (2019). Αξιοποιώντας διαθεματικά ένα μουσικό παραμύθι για την αποδοχή της διαφορετικότητας στις πρώτες τάξεις του Δημοτικού. Στο Θ. Ράπτης & Δ. Κόνιαρη (Επιμ.), *Μουσική Εκπαίδευση και Κοινωνία: νέες προκλήσεις, νέοι προσανατολισμοί. Πρακτικά 8ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.* (σσ. 273–279). Θεσσαλονίκη: Ε.Ε.Μ.Ε.
- Παπανικολάου, Χ. (2009). *Μουσική, με κίνηση: παιχνίδια μουσικοκινητικής αγωγής*. Τόπος.
- Στράβων. (1994). *Γεωγραφικά*. Κάκτος, Αθήνα.
- Σέργη, Λ. (1995). Προσχολική Μουσική Αγωγή: Η Επίδραση της Μουσικής μέσα από τη Διαθεματική Μέθοδο Διδασκαλίας στην Ανάπτυξη της Προσωπικότητας των Παιδιών. Gutenberg (Παιδαγωγική σειρά)
- Σταύρου, Γ. (2004). Η Ελληνική Παραδοσιακή Μουσική στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή. Ιόνιο Πανεπιστήμιο.
- Φραγκουδάκη, Ά. (1987). *Γλώσσα και ιδεολογία: Κοινωνιολογική προσέγγιση της ελληνικής γλώσσας*. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Φωτιάδης, Κ. (2016). *Η Γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου*. Εκδοτικός Οίκος Σταμούλη.
- Φωτιάδης, Κ. (2010). *Ο Ελληνισμός του Ευξείνου Πόντου*. Αφοί Κυριακίδη.
- Χαιρόπουλος Π., 2007. *Έθιμα Πόντου "Χριστουγέννων, Πάσχα, Γάμου, Κλήδονα και άλλα*. Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη

Ξενόγλωσση

- Arriaga-Sanz, C., Riaño-Galán, M. E., Cabedo-Mas, A. & Berbel-Gómez, N. (2017). Songs are taught, songs are learnt: musical preferences in early childhood. *Music Education Research*, 19(3), 309-326.
- Campbell, P. S. (1998). The musical cultures of children. *Research Studies in Music Education*, 11, 42- 51
- Guan, T. & Matsunobu, K. (2022). Effects of an intercultural music course on adolescents' intergroup attitudes in southwest China. *Music Education Research*, 24(2),

- Huizinga, J. (1949) *Homo Ludens: A study of the play element in culture*. London, Boston and Henley: Routledge and Kegan Paul.
- Fairbairn, H. (1994). Changing Contexts for Traditional Dance Music in Ireland: The Rise of Group Performance Practice. *Folk Music Journal*, 6, 566-599
- Perakaki, E. (2013). Can a music course on Greek Traditional Music change pupils' dispositions? A classroom teacher research project. *Hellenic Journal of Music Education, and Culture*, 4(3).
- Rice, T. (1994). *May It Fill Your Soul: Experiencing Bulgarian Music*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Tsahourides, M. (2007). *The Pontic lyra in contemporary Greece*. PhD Thesis. Goldsmiths University of London.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α. ΕΝΤΥΠΟ ΣΥΝΑΙΝΕΣΗΣ ΓΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΟΜΕΑΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Έντυπο συναίνεσης για συμμετοχή σε ερευνητική εργασία

Τίτλος Ερευνητικής Εργασίας: Διερεύνηση της προετοιμασίας και εφαρμογής μιας διακαλλιτεχνικής παράστασης με θέμα την ποντιακή μουσική παράδοση σε παιδιά Δημοτικού σχολείου.

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Ζωή Διονυσίου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Ιονίου Πανεπιστημίου

Ερευνητής: Κωνσταντίνος Παλαιολόγου (m17pala@ionio.gr, 6978048588)

1. Σκοπός της ερευνητικής εργασίας

Σκοπός της μελέτης είναι η διδασκαλία της ποντιακής μουσικής και παράδοσης με διαφορετικές μουσικοπαιδαγωγικές προσεγγίσεις και εργαλεία, όπως μουσικό παραμύθι, παιχνιδιοτράγουδα, χορό, κίνηση και συγγραφή νέων στίχων από τα παιδιά, ώστε να εμπλουτιστεί η διδασκαλία της παραδοσιακής μουσικής με δεδομένα της σημερινής εποχής. Μέσα από το παραμύθι οι μαθητές/τριες θα έχουν τη δυνατότητα να γνωρίσουν καλύτερα την ποντιακή παραδοσιακή μουσική και να την διαφοροποιήσουν δημιουργώντας δικές τους συνθέσεις, δρώντας ως ενεργοί δημιουργοί και όχι μόνο ως ακροατές.

2. Διαδικασία

Οι συμμετέχοντες θα λάβουν μέρος σε ένα πρόγραμμα οκτώ περίπου μαθημάτων τα οποία θα πραγματοποιούνται κάθε Τρίτη στο σχολείο την ώρα του μαθήματος της μουσικής.

Επίσης, οι συμμετέχοντες θα λάβουν μέρος σε μια μουσικοθεατρική παράσταση ή μία ηχογράφηση η οποία θα πραγματοποιηθεί με την ολοκλήρωση των μαθημάτων στις 31 Μαρτίου 2023. Η παράσταση αφορά την διασκευή μιας ιστορίας η οποία θα εμπλουτιστεί από τους ίδους μαθητές, καθώς και τα παιχνιδοτράγουδα που θα διδαχθούν κατά τη διάρκεια του προγράμματος. Τμήμα της παράστασης ή της ηχογράφησης καθώς και φωτογραφιών θα χρησιμοποιηθούν στην παρουσίαση της τελικής διπλωματικής εργασίας. Θα διασφαλιστούν και θα προστατευτούν τα προσωπικά στοιχεία και η ανωνυμία των μαθητών/μαθητριών.

3. Κίνδυνοι και ενοχλήσεις

Δεν υπάρχει κανένας κίνδυνος που να συνοδεύει τη συμμετοχή σας στην έρευνα

4. Προσδοκώμενες ωφέλειες

Με την συμμετοχή σας θα βοηθήσετε στην περαιτέρω κατανόηση του υπό μελέτη θέματος, αν τα παιδιά μέσω διάφορων σύγχρονων μουσικοπαιδαγωγικών προσεγγίσεων καταφέρουν να γνωρίσουν καλύτερα την ποντιακή μουσική και να την εντάξουν στα προσωπικά τους μουσικά ακούσματα.

5. Δημοσίευση δεδομένων – αποτελεσμάτων

Η συμμετοχή σας στην έρευνα συνεπάγεται ότι συμφωνείτε σε μελλοντική δημοσίευση των αποτελεσμάτων της, με την προϋπόθεση ότι οι πληροφορίες του σχολείου και των μαθητών/μαθητριών θα είναι ανώνυμες και δε θα αποκαλυφθούν τα ονόματα των συμμετεχόντων. Τα δεδομένα που θα συγκεντρωθούν θα κωδικοποιηθούν με ψευδώνυμο όπου χρειαστεί, ώστε το όνομα του/της μαθητή/τριας δε θα φαίνεται πουθενά.

6. Πληροφορίες

Μη διστάσετε να κάνετε ερωτήσεις σε μένα γύρω από το σκοπό ή την διαδικασία της εργασίας, αν χρειάζεστε περισσότερες διευκρινίσεις.

7. Ελευθερία συναίνεσης

Η συμμετοχή του παιδιού σας στην έρευνα είναι εθελοντική. Είναι ελεύθερος-η να διακόψει τη συμμετοχή του από την ηχογράφηση αν νιώσει ότι τον δυσκολεύει.

8. Συναίνεση για συμμετοχή στην παράσταση ή ηχογράφηση

Ζητείται η συναίνεσή σας για την συμμετοχή στην μουσικοθεατρική παράσταση ή ηχογράφηση των μαθημάτων, των τραγουδιών, της ιστορίας και ενδεικτικές φωτογραφικές λήψεις (στο κείμενο της διπλωματικής εργασίας τα πρόσωπα στις φωτογραφίες θα καλυφθούν/αλλοιωθούν).

9. Δήλωση συναίνεσης

Διάβασα το έντυπο αυτό και κατανοώ τις διαδικασίες που θα ακολουθήσουν. Με την υπογραφή μου, συναινώ να συμμετέχει το παιδί μου _____ στην ερευνητική εργασία.

Ημερομηνία: 10/2/2023
Παλαιολόγου

Κωνσταντίνος

Ονοματεπώνυμο και υπογραφή
γονέα/κηδεμόνα

Ονοματεπώνυμο και υπογραφή ερευνητή

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β. ΕΝΤΥΠΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

1^ο μάθημα

Σχέδιο μαθήματος μουσικής στο δημοτικό σχολείο

Ημερομηνία: 28/02/2023 Τάξη: Γ' Δημοτικού Σχολική χρονιά: 2022-2023

Όνομα καθηγητή: Κωνσταντίνος Παλαιολόγου (Μ2017060)

Αριθμός διδακτικών ωρών: μία διδακτική ώρα (45 λεπτά)

Όνομα μαθήματος	Παιχνίδι γνωριμίας και γνωριμία με την ποντιακή παράδοση
Ποιοι από τους ειδικούς σκοπούς που ορίζει το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών επιδιώκονται από το συγκεκριμένο διδακτικό πλάνο (τσεκάρετε όσα ισχύουν)	☐ εξάσκηση για σωστό τραγούδι και με μεγαλύτερη ευχαρίστηση ☐ <u>ανάπτυξη της ακουστικής τους ικανότητας.</u> ☐ <u>ανάπτυξη της ικανότητας να εκτιμούν και να ανταποκρίνονται σε αισθητικά στοιχεία της μουσικής.</u> ☐ <u>κατανόηση βασικών στοιχείων και εννοιών της θεωρίας, της μορφολογίας και της ιστορίας της μουσικής.</u> ☐ <u>γνωριμία με τις παλαιότερες συνιστώσες της νεοελληνικής εθνικής μουσικής παράδοσης (την ποντιακή παραδοσιακή μουσική).</u> ☐ <u>εκτίμηση της μουσικής κληρονομιάς άλλων λαών.</u> ☐ ανάπτυξη των ατομικών μουσικών τους ικανοτήτων. ☐ σύνδεση της μουσικής με τις άλλες τέχνες και τα άλλα γνωστικά αντικείμενα. ☐ χρήση της μουσικής για να αναπτύσσουν πνεύμα ομαδικότητας, συνεργασίας, υπευθυνότητας, πειθαρχίας και επικοινωνίας. ☐ γνωριμία, εξοικείωση και χρήση της τεχνολογίας για θέματα μουσικής.
Καινούργιες μουσικές έννοιες	Ο ρυθμός, η μελωδία,

Σχέδιο μαθήματος μουσικής στο δημοτικό σχολείο

Στόχοι	Γνωσιολογικοί 1. Να μάθουν οι μαθητές στοιχεία για την ποντιακή μουσική παράδοση. 2. Να μάθουν τα παιδιά την έννοια κρουστά σώματος. 3. Να μάθουν τα μουσικά όργανα του πόντου. Ψυχοκινητικοί 1. Να εφαρμόσουν ένα ρυθμικό μοτίβο με κρουστά σώματος. 2. Να συγχρονιστούν μεταξύ τους 3. Να ακούσουν ορισμένα μουσικά ποντιακά ακροάματα. 4. Να καλλιεργηθεί η μουσική τους ακρόαση. Κοινωνικοσυναισθητικοί 1. Να διασκεδάσουν και να περάσουν ευχάριστα. 2. Να καλλιεργηθούν αισθητικά μέσα από τη μουσική. 3. Να κοινωνικοποιηθούν, να αισθανθούν όμορφα στην ομάδα και να αναπτύξουν την συνεργατικότητα. 4. Να δημιουργήσουν και να αναπτύξουν τη φαντασία τους μέσω του αυτοσχεδιασμού, με τη βοήθεια της κίνησης του σώματος.
Εστίαση:	☐ Ρυθμός ☐ Τραγούδι ☐ Μουσική φόρμα ☐ Κίνηση ☐ Ηχώχρωμα ποντιακών οργάνων ☐ Παιξιμο μουσικών οργάνων ☐ Μελωδία ☐ Ακρόαση ☐ Σύνθεση ☐ Αυτοσχεδιασμός

Σχέδιο μαθήματος μουσικής στο δημοτικό σχολείο

	☐ Εκφραση?? ☐ Ανάλυση στίχων
Προϋπάρχουσες δεξιότητες ή/και γνώσεις	Δεξιότητες στην κίνηση του σώματος.
Μέθοδοι διδασκαλίας	Βιωματική διδασκαλία
Οργάνωση τάξης	1. Οι μαθητές είναι καθισμένοι
Μέσα και υλικά διδασκαλίας	Φωνή, σώμα, διαδραστικός πίνακας, μουσικό ακρόαμα, ποντιακή λύρα.
Πορεία διδασκαλίας	<u>Πρώτη διδακτική ώρα:</u> 1. Το μάθημα ξεκινάει με ένα παιχνίδι γνωριμίας με κρουστά σώματος. Πιο συγκεκριμένα, όλοι μαζί ρωτούν "Πες μας τ' όνομα σου(στήθος), πες το δυνατά(παλαμάκι), μαζί με ένα όργανο(στήθος) που αγαπάς (clap)". Οι μαθητές απαντούν αντίστοιχα "Με λένε Κωνσταντίνο(στήθος), τη λύρα αγαπώ(παλαμάκι), και είμαι απ' την Κοζάνη(στήθος) που τόσο λαχταρώ(clap)" 2. Μετά την εξοικείωση με το ρυθμικό μοτίβο γνωριμίας, οι μαθητές είναι ελεύθεροι να αυτοσχεδιάσουν τους χτύπους σώματος πάντα όμως σε σωστό ρυθμό. 3. Έπειτα προβάλλεται στον διαδραστικό πίνακα χάρτης του Πόντου και αναφέρονται ορισμένα ιστορικά στοιχεία για αυτόν 4. Προβάλλονται τα κύρια μουσικά όργανα του πόντου (Λύρα, νταούλι, αγγείο και φλογέρα) στον διαδραστικό πίνακα. Δίνονται στοιχεία για την κατασκευή κάθε οργάνου και ένα ηχητικό απόσπασμα για το καθένα. 5. Ακολουθεί σύντομη παρουσίαση της ποντιακής λύρας από τον δάσκαλο-ερευνητή. 6. Τέλος ο δάσκαλος βάζει στον υπολογιστή ορισμένα μουσικά ακροάματα ποντιακής μουσικής και ζητείται από τους μαθητές να αναγνωρίσουν τα όργανα που υπάρχουν σε κάθε ακρόαμα.
Αξιολόγηση (αρχική, συντρέχουσα και τελική)	☐ <u>κλείδα παρατήρησης</u> • Οι μαθητές εξοικειώθηκαν γρήγορα με το ρυθμικό μοτίβο γνωριμίας και δεν δίστασαν να αυτοσχεδιάσουν • Οι μαθητές δεν βρήκαν ενδιαφέρον τα ιστορικά στοιχεία που

Σχέδιο μαθήματος μουσικής στο δημοτικό σχολείο

	αφορούσαν τον Πόντο. • Οι μαθητές πήραν την πρωτοβουλία να σχολιάσουν την αρέσκεια ή δυσαρέσκεια τους για κάθε μουσικό όργανο του πόντου. • Οι μαθητές διασκεδάσαν ακούγοντας τον δάσκαλο να παίζει ποντιακή λύρα και σηκώθηκαν να χορέψουν • Το ποσοστό επιτυχίας εύρεσης των μουσικών οργάνων από τα ακροάματα ήταν 70-75% <u>Αξιολόγηση της διδασκαλίας:</u> Το μάθημα κύλησε ομαλά και οι μαθητές φάνηκε να είναι αρκετά συγκεντρωμένοι. Ωστόσο δεν φάνηκε να βρίσκουν κάτι ενδιαφέρουν την ώρα που το μάθημα ήταν σε θεωρητικό πλαίσιο. Θα πρέπει ο ερευνητής να βρει περισσότερες δραστηριότητες ώστε να διασκεδάσουν. Οι μαθητές εξέφραζαν έντονα τον ενθουσιασμό τους όταν έβρισκαν τα όργανα στα μουσικά ακροάματα.
--	---

2^ο μάθημα

Σχέδιο μαθήματος μουσικής στο δημοτικό σχολείο

Ημερομηνία: 01/03/2023 Τάξη: Γ' Δημοτικού Σχολική χρονιά: 2022-2023

Όνομα καθηγητή: Κωνσταντίνος Παλαιολόγου (Μ2017060)

Αριθμός διδακτικών ωρών: μία διδακτική ώρα (45 λεπτά)

Όνομα μαθήματος	Η διδασκαλία του τραγουδιού τρυγόνα
Ποιοι από τους ειδικούς σκοπούς που ορίζει το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών επιδιώκονται από το συγκεκριμένο διδακτικό πλάνο (τσεκάρετε όσα ισχύουν)	☐ <u>εξάσκηση για σωστό τραγούδι και με μεγαλύτερη ευχαρίστηση</u> ☐ <u>ανάπτυξη της ακουστικής τους ικανότητας.</u> ☐ <u>ανάπτυξη της ικανότητας να εκτιμούν και να ανταποκρίνονται σε αισθητικά στοιχεία της μουσικής.</u> ☐ κατανόηση βασικών στοιχείων και εννοιών της θεωρίας, της μορφολογίας και της ιστορίας της μουσικής. ☐ <u>γνωριμία με τις παλαιότερες συνιστώσες της νεοελληνικής εθνικής μουσικής παράδοσης (το δημοτικό τραγούδι και το βυζαντινό εκκλησιαστικό μέλος).</u> ☐ εκτίμηση της μουσικής κληρονομιάς άλλων λαών. ☐ <u>ανάπτυξη των ατομικών μουσικών τους ικανοτήτων.</u> ☐ σύνδεση της μουσικής με τις άλλες τέχνες και τα άλλα γνωστικά αντικείμενα. ☐ <u>χρήση της μουσικής για να αναπτύσσουν πνεύμα ομαδικότητας, συνεργασίας, υπευθυνότητας, πειθαρχίας και επικοινωνίας.</u> ☐ γνωριμία, εξοικείωση και χρήση της τεχνολογίας για θέματα μουσικής.
Καινούργιες μουσικές έννοιες	Ρυθμός, Μελωδία,

Σχέδιο μαθήματος μουσικής στο δημοτικό σχολείο

Στόχοι	Γνωσιολογικοί 1. Να μάθουν οι μαθητές τους στίχους και τη μελωδία του τραγουδιού. 2. Να μάθουν τα παιδιά την οργανολογία της ποντιακής λύρας. 3. Να μάθουν νέες λέξεις στα ποντιακά, πως προφέρονται και τη σημασία τους. Ψυχοκινητικοί 1. Να συγχρονιστούν οι μαθητές μεταξύ τους. 2. Να τραγουδήσουν τη μελωδία στη σωστή τονικότητα. 3. Να συνοδεύσουν το τραγούδι με ρυθμικούς χτύπους βασισμένοι στα κρουστά σώματος. 4. Να καλλιεργηθεί η μουσική τους ακρόαση. 5. Να τραγουδήσουν το τραγούδι με συνοδεία οργάνων στην τάξη (λύρα). 6. Να τραγουδήσουν το τραγούδι κάνοντας ταυτόχρονα αυτοσχεδιαστικές κινήσεις βασισμένες στους στίχους. 7. Να μπορέσουν να συγχρονίσουν τη φωνή τους με την κίνηση. Κοινωνικοσυναισθητικοί 1. Να διασκεδάσουν και να περάσουν ευχάριστα. 2. Να καλλιεργηθούν αισθητικά μέσα από τη μουσική. 3. Να κοινωνικοποιηθούν, να αισθανθούν όμορφα στην ομάδα και να αναπτύξουν την συνεργατικότητα. 4. Να δημιουργήσουν και να αναπτύξουν τη φαντασία τους μέσω του αυτοσχεδιασμού, μέσα από ακροάματα και τη βοήθεια της κίνησης του σώματος.	
Εστίαση:	☐ Ρυθμός ☐ Τραγούδι ☐ Μουσική φόρμα ☐ Κίνηση ☐ Ηχώχρωμα ☐ Εκφραση	☐ Μελωδία ☐ Ακρόαση ☐ Σύνθεση ☐ Αυτοσχεδιασμός ☐ Παίξιμο μουσικών οργάνων ☐ Ανάλυση στίχων
Προϋπάρχουσες	Δεξιότητες στο ρυθμικό συντονισμό και στην ομαδική	

Σχέδιο μαθήματος μουσικής στο δημοτικό σχολείο

δεξιότητες ή/και γνώσεις	συνεργατικότητα
Μέθοδοι διδασκαλίας	Ομαδοσυνεργατική και βιωματική
Οργάνωση τάξης	1. Οι μαθητές είναι καθιστοί 2. Είμαστε όρθιοι – ελεύθερα διασκορπισμένοι στην τάξη
Μέσα και υλικά διδασκαλίας	Τραγουδι «η τρυγόνα». Ποντιακό παραδοσιακό από την περιοχή της Τραπεζούντας. Φωνή, σώμα, διαδραστικός πίνακας, μουσικό ακρόαμα, πιάνο, ποντιακή λύρα
Πορεία διδασκαλίας	<u>Πρώτη διδακτική ώρα:</u> 1. Το μάθημα ξεκινάει κάνοντας επανάληψη στα μουσικά όργανα του πόντου. 2. Συνεχίζεται κάνοντας ανάλυση της οργάνολογίας της ποντιακής λύρας. Αναφέρονται τα μέρη του οργάνου και το ξύλο κατασκευής. 3. Ακολουθεί σωματικό ζέσταμα σε όρθια θέση. Αρχικά οι μαθητές τεντώνονται έχοντας την αίσθηση ότι μαζεύουν μήλα από ένα ψηλό δέντρο. Έπειτα γίνονται ασκήσεις αναπνοής παρομοιάζοντας το διάφραγμα με ένα μπαλόνι το οποίο φουσκώνει στην εισπνοή και ξεφουσκώνει στην εκπνοή. 4. Ακρόαση του τραγουδιού τρυγόνα μέσω του υπολογιστή. Ζητείται από τους μαθητές να εκφράσουν τα συναισθήματα που προκαλούνται σε αυτός όταν ακούν το τραγούδι τρυγόνα. 5. Γίνεται αναφορά στο ιστορικό υπόβαθρο του τραγουδιού τρυγόνα και οι μαθητές χτυπούν παλαμάκια ακούγοντας το τραγούδι. 6. Διδάσκεται ο πρώτος στίχος του τραγουδιού τρυγόνα ως προς την απόδοση του και την σημασία του στη νέα ελληνική γλώσσα. 7. Ο δάσκαλος τραγουδάει τον πρώτο στίχο της τρυγόνας και οι μαθητές επαναλαμβάνουν. Ακολουθεί το ίδιο με τη συνοδεία ποντιακής λύρας 8. Οι μαθητές χωρίζονται σε τέσσερις ομάδες. Οι τρεις ομάδες τραγουδούν την τρυγόνα ενώ η τέταρτη κάνει αυτοσχεδιαστικές κινήσεις που αφορούν το υπόβαθρο του τραγουδιού.

Σχέδιο μαθήματος μουσικής στο δημοτικό σχολείο

Αξιολόγηση (αρχική, συντρέχουσα και τελική)	☐ <u>κλείδα παρατήρησης</u> • Οι μαθητές θυμούνταν τα μουσικά όργανα του πόντου όχι όμως αυτά στην ποντιακή διάλεκτο. • Συγχρονίστηκαν μεταξύ τους (ναι) • Κράτησαν σωστά το ρυθμό του μέτρου και της μελωδίας; (ναι) • Συνεργάστηκαν καλά ως ομάδα; (ναι) • Καλλιεργήθηκαν αισθητικά; (ναι) • Κατάφεραν αν μάθουν απ' έξω τα λόγια του τραγουδιού; (όχι) <u>Αξιολόγηση της διδασκαλίας</u> Οι μαθητές αντιμετώπισαν χιουμοριστικά το γεγονός ότι η πολλά μέρη της ποντιακής λύρας παρομοιάζονται με μέρη του ανθρώπινου σώματος. Το ζέσταμα φάνηκε να το διασκεδάζουν και να τους εκτονώνει. Η ποντιακοί στίχοι δυσκόλεψαν τους μαθητές καθώς ήταν η πρώτη τους επαφή με την ποντιακή διάλεκτο. Με κάθε επανάληψη η προφορά τους βελτιωνόταν.
---	---

3^ο μάθημα

Σχέδιο μαθήματος μουσικής στο δημοτικό σχολείο

Ημερομηνία: 07/03/2023 Τάξη: Γ' Δημοτικού Σχολική χρονιά: 2022-2023
Όνομα καθηγητή: Κωνσταντίνος Παλαιολόγου (Μ2017060)
Αριθμός διδακτικών ωρών: μία διδακτική ώρα (45 λεπτά)

Όνομα μαθήματος	Η διδασκαλία του τραγουδιού τρυγώνα
Ποιοι από τους ειδικούς σκοπούς που ορίζει το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών επιδιώκονται από το συγκεκριμένο διδακτικό πλάνο (τσεκάρετε όσα ισχύουν)	☐ <u>εξάσκηση για σωστό τραγούδι και με μεγαλύτερη ευχαρίστηση</u> ☐ <u>ανάπτυξη της ακουστικής τους ικανότητας.</u> ☐ ανάπτυξη της ικανότητας να εκτιμούν και να ανταποκρίνονται σε αισθητικά στοιχεία της μουσικής. ☐ κατανόηση βασικών στοιχείων και εννοιών της θεωρίας, της μορφολογίας και της ιστορίας της μουσικής. ☐ <u>γνωριμία με τις παλαιότερες συνιστώσες της νεοελληνικής εθνικής μουσικής παράδοσης (το δημοτικό τραγούδι και το βυζαντινό εκκλησιαστικό μέλος). ??</u> ☐ <u>εκτίμηση της μουσικής κληρονομιάς άλλων λαών.</u> ☐ <u>ανάπτυξη των ατομικών μουσικών τους ικανοτήτων.</u> ☐ σύνδεση της μουσικής με τις άλλες τέχνες και τα άλλα γνωστικά αντικείμενα. ☐ <u>χρήση της μουσικής για να αναπτύξουν πνεύμα ομαδικότητας, συνεργασίας, υπευθυνότητας, πειθαρχίας και επικοινωνίας.</u> ☐ γνωριμία, εξοικείωση και χρήση της τεχνολογίας για θέματα μουσικής.
Καινούργιες μουσικές έννοιες	Ο ρυθμός, η μελωδία,

Σχέδιο μαθήματος μουσικής στο δημοτικό σχολείο

Στόχοι	Γνωσιολογικοί 1. Να μάθουν οι μαθητές τους στίχους και τη μελωδία του τραγουδιού. 2. Να μάθουν τα παιδιά τα λόγια και τη μελωδία του τραγουδιού. 3. Να μάθουν νέες λέξεις στα ποντιακά, πως προφέρονται και τη σημασία τους. Ψυχοκινητικοί 1. Να συγχρονιστούν οι μαθητές μεταξύ τους. 2. Να τραγουδήσουν τη μελωδία στη σωστή τονικότητα. 3. Να συνοδεύσουν το τραγούδι με ρυθμικούς χτύπους βασισμένοι στα κρουστά σώματος. 4. Να καλλιεργηθεί η μουσική τους ακρόαση. 5. Να τραγουδήσουν το τραγούδι με συνοδεία οργάνων στην τάξη (λύρα, πιάνο). 6. Να τραγουδήσουν το τραγούδι κάνοντας ταυτόχρονα αυτοσχεδιαστικές κινήσεις βασισμένες στους στίχους. 7. Να τραγουδήσουν το τραγούδι κάνοντας βήματα στο ρυθμό. 8. Να μπορέσουν να συγχρονίσουν τη φωνή τους με την κίνηση. Κοινωνικοσυναισθητικοί 1. Να διασκεδάσουν και να περάσουν ευχάριστα. 2. Να καλλιεργηθούν αισθητικά μέσα από τη μουσική. 3. Να κοινωνικοποιηθούν, να αισθανθούν όμορφα στην ομάδα και να αναπτύξουν την συνεργατικότητα. 4. Να δημιουργήσουν και να αναπτύξουν τη φαντασία τους μέσω του αυτοσχεδιασμού, με τη βοήθεια της κίνησης του σώματος.	
Εστίαση:	<u>□ Ρυθμός</u> <u>□ Τραγούδι</u> ☐ Μουσική φόρμα <u>□ Κίνηση</u> ☐ Ηχώχρωμα ☐ Εκφραση	<u>□ Μελωδία</u> <u>□ Ακρόαση</u> ☐ Σύνθεση <u>□ Αυτοσχεδιασμός</u> <u>□ Παίξιμο μουσικών οργάνων</u> <u>□ Ανάλυση στίχων</u>
Προϋπάρχουσες	Δεξιότητες στο τραγούδι, στο ρυθμικό συντονισμό και στην ομαδική	

Σχέδιο μαθήματος μουσικής στο δημοτικό σχολείο

δεξιότητες ή/και γνώσεις	Συνεργατικότητα
Μέθοδοι διδασκαλίας	Ομαδοσυνεργατική και βιωματική
Οργάνωση τάξης	1. Είμαστε όλοι όρθιοι σε ένα μεγάλο κύκλο 2. Καθόμαστε κάτω σε ημικύκλιο 3. Είμαστε όρθιοι – ελεύθερα διασκορπισμένοι στην τάξη
Μέσα και υλικά διδασκαλίας	Τραγουδι «η τρυγόνα». Ποντιακό παραδοσιακό από την περιοχή της Τραπεζούντας. Φωνή, σώμα, διαδραστικός πίνακας, μουσικό ακρόαμα, πιάνο, ποντιακή λύρα
Πορεία διδασκαλίας	<u>Πρώτη διδακτική ώρα:</u> 1. Το μάθημα αρχίζει κάνοντας μικρή επανάληψη του τραγουδιού τρυγόνα ως προς τους στίχους και τη μελωδία. 2. Στη συνέχεια πραγματοποιείται σωματικό και φωνητικό ζέσταμα (θα βοηθήσει τα παιδιά στην εξέλιξη του υπόλοιπου μαθήματος). 3. Έπειτα σηκώνονται οι μαθητές όρθιοι και διάσπαρτοι αρχίζουμε το ζέσταμα. 4. Ξεκινάμε με ένα απλό σωματικό ζέσταμα. Ζητάτε από τους μαθητές να σκεφτούν ότι μαζεύουν μήλα από ένα ψηλό δέντρο και να κάνουν την κίνηση ώστε να τεντωθεί το σώμα. 5. Έπειτα ακολουθούν χαλαροί χτύποι στο σώμα από πάνω μέχρι κάτω και το αντίστροφο. 6. Στη συνέχεια γίνονται διαφραγματικές μερικές διαφραγματικές αναπνοές με τον τρόπο που είχαν διδαχθεί και στο προηγούμενο μάθημα. 7. Το μάθημα συνεχίζεται δημιουργώντας ένα κύκλο. Σε αυτό τον κύκλο ζητάτε από τους μαθητές να κάνουν βήματα προς τα αριστερά χτυπώντας πρώτα το δεξί πόδι και μετά το αριστερό. Αυτό έγινε ώσπου οι μαθητές συγχρονίστηκαν απόλυτα μεταξύ τους. Μετά γίνεται απόπειρα να κάνουν οι μαθητές δύο βήματα αριστερά και δύο επιτόπου ρυθμικά. Έπειτα πάνω σε αυτό το μοτίβο (2 αριστερά-2 επιτόπου) ζητάτε από τους μαθητές να τραγουδήσουν ρυθμικά το τραγούδι τρυγόνα κάνοντας ταυτόχρονα την κίνηση. Σαν ολοκλήρωση της δραστηριότητας ο δάσκαλος συνοδεύει τους μαθητές με την ποντιακή λύρα ενώ εκείνοι τραγουδούν και εκτελούν το ρυθμικό-κινητικό μοτίβο.

Σχέδιο μαθήματος μουσικής στο δημοτικό σχολείο

	8. Το μάθημα συνεχίζεται καθισμένοι στις καρέκλες. Ο δάσκαλος ανοίγει τον διαδραστικό πίνακα και διδάσκει στους μαθητές τους επόμενους στίχους του τραγουδιού. Αρχικά αποδίδονται οι ποντιακοί στίχοι ως προς την προφορά τους καθώς και τη σημασία τους στα ελληνικά γλώσσα. Στη συνέχεια γίνεται ρυθμική απαγγελία από τον δάσκαλο και επαναλαμβάναν τα παιδιά. Για ρυθμική βοήθεια των μαθητών γίνεται χρήση των κρουστών σώματος, χτυπώντας παλαμάκια, δάχτυλα και στήθος στο ισχυρό κάθε φράσης. Ακολουθεί μελωδική απόδοση του τραγουδιού με τη συνοδεία του πιάνου και της ποντιακής λύρας εναλλάξ. 9. Τέλος, σηκώνομαστε όρθιοι και χωριζόμαστε στις τέσσερις ομάδες που είναι ήδη χωρισμένα. Ζητάτε από τους μαθητές ανά ομάδα, μία ομάδα να κάνει αυτοσχεδιαστικές κινήσεις που θεωρούν ότι τους εκφράζουν ανάλογα με τους στίχους ή τη μουσική, ενώ οι υπόλοιπες ομάδες τραγουδούν το τραγούδι με τη συνοδεία ποντιακής λύρας.
Αξιολόγηση (αρχική, συντρέχουσα και τελική)	□ κλείδα παρατήρησης ▪ Τα παιδιά έμαθαν το τραγούδι και τραγούδησαν στη σωστή τονικότητα ▪ Συγχρονίστηκαν μεταξύ τους ▪ Κράτησαν σωστά το ρυθμό του μέτρου και της μελωδίας; ▪ Καλλιεργήθηκε η μουσική ακρόαση μέσω του τραγουδιού; ▪ Συνεργάστηκαν καλά ως ομάδα ▪ Κινήθηκαν στον κύκλο ρυθμικά και ταυτόχρονα τραγουδούσαν το τραγούδι, χτυπώντας με τα πόδια τους το ισχυρό κάθε ισχυρού ▪ Έμαθαν τη σημασία και να τραγουδούν τους στίχους του τραγουδιού οι οποίοι είναι στην ποντιακή διάλεκτο

4^ο μάθημα

Σχέδιο μαθήματος μουσικής στο δημοτικό σχολείο

Ημερομηνία: 14/03/2023 Τάξη: Γ' Δημοτικού Σχολική χρονιά: 2022-2023

Όνομα καθηγητή: Κωνσταντίνος Παλαιολόγου (Μ2017060)

Αριθμός διδακτικών ωρών: μία διδακτική ώρα (45 λεπτά)

Όνομα μαθήματος	Η διδασκαλία του τραγουδιού Έταιρον κι η λυγερή & η αρχή του παραμυθιού
Ποιοι από τους ειδικούς σκοπούς που ορίζει το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών επιδιώκονται από το συγκεκριμένο διδακτικό πλάνο (τσεκάρετε όσα ισχύουν)	☐ εξάσκηση για σωστό τραγούδι και με μεγαλύτερη ευχαρίστηση ☐ ανάπτυξη της ακουστικής τους ικανότητας. ☐ ανάπτυξη της ικανότητας να εκτιμούν και να ανταποκρίνονται σε αισθητικά στοιχεία της μουσικής. ☐ κατανόηση βασικών στοιχείων και εννοιών της θεωρίας, της μορφολογίας και της ιστορίας της μουσικής. ☐ γνωριμία με τις παλαιότερες συνιστώσες της νεοελληνικής εθνικής μουσικής παράδοσης (το δημοτικό τραγούδι και το βυζαντινό εκκλησιαστικό μέλος). ?? ☐ εκτίμηση της μουσικής κληρονομιάς άλλων λαών. ☐ ανάπτυξη των ατομικών μουσικών τους ικανοτήτων. ☐ σύνδεση της μουσικής με τις άλλες τέχνες και τα άλλα γνωστικά αντικείμενα. ☐ χρήση της μουσικής για να αναπτύξουν πνεύμα ομαδικότητας, συνεργασίας, υπευθυνότητας, πειθαρχίας και επικοινωνίας. ☐ γνωριμία, εξοικείωση και χρήση της τεχνολογίας για θέματα μουσικής.
Καινούργιες μουσικές έννοιες	–

Σχέδιο μαθήματος μουσικής στο δημοτικό σχολείο

Στόχοι	<i>Γνωσιολογικοί</i> 1. Να μάθουν οι μαθητές τους στίχους και τη μελωδία του τραγουδιού. 2. Να μάθουν νέες λέξεις στα ποντιακά, πως προφέρονται και τη σημασία τους. 3. Να αναζητήσουν στίχους για το νέο τραγούδι που μάθαμε <i>Ψυχοκινητικοί</i> 1. Να συγχρονιστούν οι μαθητές μεταξύ τους. 2. Να τραγουδήσουν τη μελωδία στη σωστή τονικότητα. 3. Να καλλιεργηθεί η μουσική τους ακρόαση. 4. Να τραγουδήσουν το τραγούδι με συνοδεία οργάνων στην τάξη (λύρα, πιάνο). <i>Κοινωνικοσυναισθηματικοί</i> 1. Να διασκεδάσουν και να περάσουν ευχάριστα. 2. Να καλλιεργηθούν αισθητικά μέσα από τη μουσική. 3. Να κοινωνικοποιηθούν, να αισθανθούν όμορφα στην ομάδα και να αναπτύξουν την συνεργατικότητα. 4. Να δημιουργήσουν και να αναπτύξουν τη φαντασία τους μέσω του αυτοσχεδιασμού, με τη βοήθεια της κίνησης του σώματος. 5. Να εκτιμήσουν την ποντιακή μουσική παράδοση και τον ποντιακό πολιτισμό.												
Εστίαση:	<table border="0"> <tr> <td>☐ Ρυθμός</td><td>☐ Μελωδία</td></tr> <tr> <td>☐ Τραγούδι</td><td>☐ Ακρόαση</td></tr> <tr> <td>☐ Μουσική φόρμα</td><td>☐ Σύνθεση</td></tr> <tr> <td>☐ Κίνηση</td><td>☐ Αυτοσχεδιασμός</td></tr> <tr> <td>☐ Ηχόχρωμα</td><td>☐ Παίξιμο μουσικών οργάνων</td></tr> <tr> <td>☐ Εκφραση??</td><td>☐ Ανάλυση στίχων</td></tr> </table>	☐ Ρυθμός	☐ Μελωδία	☐ Τραγούδι	☐ Ακρόαση	☐ Μουσική φόρμα	☐ Σύνθεση	☐ Κίνηση	☐ Αυτοσχεδιασμός	☐ Ηχόχρωμα	☐ Παίξιμο μουσικών οργάνων	☐ Εκφραση??	☐ Ανάλυση στίχων
☐ Ρυθμός	☐ Μελωδία												
☐ Τραγούδι	☐ Ακρόαση												
☐ Μουσική φόρμα	☐ Σύνθεση												
☐ Κίνηση	☐ Αυτοσχεδιασμός												
☐ Ηχόχρωμα	☐ Παίξιμο μουσικών οργάνων												
☐ Εκφραση??	☐ Ανάλυση στίχων												

Σχέδιο μαθήματος μουσικής στο δημοτικό σχολείο

	□ Γνωριμία με το παραμύθι
Προϋπάρχουσες δεξιότητες ή/και γνώσεις	Δεξιότητες στο τραγούδι, στο ρυθμικό συντονισμό και στην ομαδική συνεργατικότητα
Μέθοδοι διδασκαλίας	Ομαδοσυνεργατική και βιωματική
Οργάνωση τάξης	1. Είμαστε όλοι όρθιοι σε ένα μεγάλο κύκλο 2. Καθόμαστε κάτω σε ημικύκλιο στο πάτωμα 3. Είμαστε όρθιοι – ελεύθερα διασκορπισμένοι στην τάξη 4. Οι μαθητές παρακολουθούν όσους κάνουν ανάγνωση το κείμενο τους ως θεατές
Μέσα και υλικά διδασκαλίας	Τραγούδι «Έταιρον κι η λυγερή». Ποντιακό παραδοσιακό Φωνή, σώμα, διαδραστικός πίνακας, μουσικό ακρόαμα, πιάνο, ποντιακή λύρα, φυλλάδιο με τους διαλόγους του παραμυθιού
Πορεία διδασκαλίας	<u>Πρώτη διδακτική ώρα:</u> 1. Το μάθημα αρχίζει κάνοντας επανάληψη κάποιες λέξεις του τραγουδιού τρυγόνα που είχαμε ολοκληρώσει στο προηγούμενο μάθημα. 2. Στη συνέχεια πραγματοποιείται σωματικό και φωνητικό ζέσταμα (θα βοηθήσει τα παιδιά στην εξέλιξη του υπόλοιπου μαθήματος). 3. Σηκωνόμαστε όλοι όρθιοι και διάσπαρτοι αρχίζουμε το ζέσταμα. 4. Ξεκινάμε με ένα απλό σωματικό ζέσταμα. Ζητάτε από τους μαθητές να σκεφτούν ότι μαζεύουν μήλα από ένα ψηλό δέντρο και να κάνουν την κίνηση ώστε να τεντωθεί το σώμα. 5. Οι μαθητές κάνουν χαλαρούς χτύπους στο σώμα τους από πάνω μέχρι κάτω και το αντίστροφο. 6. Στη συνέχεια καλούνται να κάνουν διαφραγματικές αναπνοές με τον τρόπο που είχαν διδαχθεί και στο προηγούμενο μάθημα. 7. Καλούνται να κάνουν ένα φωνητικό ζέσταμα. Συγκεκριμένα ο δάσκαλος παίζει στο πιάνο και τραγουδάει τις νότες από τη μελωδία του τραγουδιού που ήταν προγραμματισμένο να διδαχθεί σήμερα, ενώ οι μαθητές επαναλαμβάνουν μετά από αυτόν. 8. Γίνεται συζήτηση σχετικά με την ιστορία του τραγουδιού έταιρον κ' η λυγερή. Αφορά ένα αγόρι και ένα κορίτσι όπου βρίσκονται σε ένα ποτάμι. Το αγόρι έχει καταφέρει να περάσει την απέναντι

Σχέδιο μαθήματος μουσικής στο δημοτικό σχολείο

	όχθη ενώ το κορίτσι δεν μπορεί, και για αυτό το κορίτσι τάζει στο αγόρι διάφορα δώρα ή πράγματα, όπως το μαντήλι της, το βραχιόλι της κ.ά. ώστε να την βοηθήσει να περάσει. 9. Ο δάσκαλος δείχνει τον διαδραστικό πίνακα και δίδαξε στους μαθητές τους στίχους του τραγουδιού. Αποδίδονται οι ποντιακοί στίχοι με την προφορά τους καθώς και εξηγείται η σημασία τους στην ελληνική γλώσσα. Στη συνέχεια γίνεται ρυθμική απαγγελία από τον δάσκαλο και επαναλαμβάναν τα παιδιά. 10. Μετά τη ρυθμική απαγγελία των στίχων ο δάσκαλος τραγουδάει τη μελωδία του τραγουδιού. 11. Στο τέλος του τραγουδιού ζητείται από τους μαθητές για την επόμενη φορά να σκεφτούν πράγματα τα οποίο η κοπέλα τάζει στο αγόρι ώστε να την περάσει απέναντι από το ποτάμι, δημιουργώντας έτσι οι ίδιοι οι μαθητές τους επόμενους στίχους. 12. Αφού ειπωθεί το τραγούδι αρκετές φορές ο δάσκαλος μοιράζει στους μαθητές τους διαλόγους της πρώτης σκηνής του παραμυθιού. Το παραμύθι έχει τίτλο ο «Θόδωρον και η Σουμέλα». Αποτελείται από 4 πρόσωπα, τον Θόδαρο, τη Σουμέλα, τη γιαγιά Παρθένα και τη θεία Κερεκλήν, καθώς και έναν αφηγητή και μία αφηγήτρια. Διαφορετικά παιδιά μοιράζονται τους ρόλους σε κάθε σκηνή.
Αξιολόγηση (αρχική, συντρέχουσα και τελική)	□ κλείδα παρατήρησης (ερωτήσεις και μετά αξιολόγηση) • Τα παιδιά δυσκολεύτηκαν αρκετά στη απόδοση των στίχων του τραγουδιού • Δεν φάνηκε να βοηθά τόσο η μέθοδος εκμάθησης της μελωδίας μέσα από το ζέσταμα • Παρατηρήθηκε δυσκολία στο ρυθμό τους τραγουδιού. • Έμαθαν τη σημασία και να τραγουδούν τους στίχους του τραγουδιού οι οποίοι είναι στην ποντιακή διάλεκτο Αξιολόγηση της διδασκαλίας Η μέθοδος εκμάθησης του τραγουδιού στα πλαίσια του φωνητικού ζεστάματος δεν φάνηκε να λειτουργεί και οι μαθητές δεν βοηθηθήκαν από αυτό. Ακόμη παρατηρήθηκε δυσκολία στον ρυθμό του τραγουδιού ίσως επειδή ο ρυθμός είναι ασύμμετρος (5/8).

5^ο μάθημα

Σχέδιο μαθήματος μουσικής στο δημοτικό σχολείο

Ημερομηνία: 15/03/2023 Τάξη: Γ' Δημοτικού Σχολική χρονιά: 2022-2023

Όνομα καθηγητή: Κωνσταντίνος Παλαιολόγου (Μ2017060)

Αριθμός διδακτικών ωρών: μία διδακτική ώρα (45 λεπτά)

Όνομα μαθήματος	Επανάληψη του τραγουδιού 'Εταιρον κ' η λυγερή και η συνέχεια του παραμυθιού
Ποιοι από τους ειδικούς σκοπούς που ορίζει το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών επιδιώκονται από το συγκεκριμένο διδακτικό πλάνο (τσεκάρτε όλα ισχύουν)	☐ εξάσκηση για σωστό τραγούδι και με μεγαλύτερη ευχαρίστηση ☐ ανάπτυξη της ακουστικής τους ικανότητας. ☐ ανάπτυξη της ικανότητας να εκτιμούν και να ανταποκρίνονται σε αισθητικά στοιχεία της μουσικής. ☐ κατανόηση βασικών στοιχείων και εννοιών της ποντιακής παράδοσης ☐ γνώριμία με τις παλαιότερες συνιστώσες της νεοελληνικής εθνικής μουσικής παράδοσης (το δημοτικό τραγούδι και το βυζαντινό εκκλησιαστικό μέλος). ?? ☐ εκτίμηση της μουσικής κληρονομιάς άλλων λαών. ☐ ανάπτυξη των ατομικών μουσικών τους ικανοτήτων. ☐ σύνδεση της μουσικής με τις άλλες τέχνες και τα άλλα γνωστικά αντικείμενα. ☐ χρήση της μουσικής για να αναπτύξουν πνεύμα ομαδικότητας, συνεργασίας, υπευθυνότητας, πειθαρχίας και επικοινωνίας. ☐ γνώριμία, εξοικείωση και χρήση της τεχνολογίας για θέματα μουσικής.
Καινούργιες μουσικές έννοιες	Τραγούδι με συνοδεία λύρας (Εξάσκηση στο να παίζει η λύρα το μουσικό μέρος και να τραγουδούν στα σωστά σημεία.)

Σχέδιο μαθήματος μουσικής στο δημοτικό σχολείο

Στόχοι	<i>Γνωσιολογικοί</i> 1. Να μάθουν οι μαθητές τα λόγια που έχουν για την παράσταση. 2. Να μάθουν νέες λέξεις στα ποντιακά, πώς προφέρονται και τη σημασία τους. 3. Να τραγουδήσουν λαμβάνοντας υπόψιν το οργανικό μέρος του κομματιού. <i>Ψυχοκινητικοί</i> 1. Να συγχρονιστούν οι μαθητές μεταξύ τους. 2. Να τραγουδήσουν τη μελωδία στη σωστή τονικότητα. 3. Να κάνουν διάλογο μεταξύ τους βάσει το κείμενου του παραμυθιού. 4. Να τραγουδήσουν το τραγούδι με συνοδεία οργάνων στην τάξη (λύρα). <i>Κοινωνικοσυναισθηματικοί</i> 1. Να διασκεδάσουν και να περάσουν ευχάριστα. 2. Να καλλιεργηθούν αισθητικά μέσα από τη μουσική. 3. Να κοινωνικοποιηθούν, να αισθανθούν όμορφα στην ομάδα και να αναπτύξουν την συνεργατικότητα. 4. Να δημιουργήσουν και να αναπτύξουν τη φαντασία τους μέσω του αυτοσχεδιασμού, με τη βοήθεια της κίνησης του σώματος.												
Εστίαση:	<table border="0"> <tr> <td>☐ Ρυθμός</td><td>☐ Μελωδία</td></tr> <tr> <td>☐ Τραγούδι</td><td>☐ Ακρόαση</td></tr> <tr> <td>☐ Μουσική φόρμα</td><td>☐ Σύνθεση</td></tr> <tr> <td>☐ Κίνηση</td><td>☐ Αυτοσχεδιασμός</td></tr> <tr> <td>☐ Ηχώχρωμα</td><td>☐ Παιξιμο μουσικών οργάνων</td></tr> <tr> <td>☐ Έκφραση</td><td>☐ Ανάλυση κειμένου</td></tr> </table>	☐ Ρυθμός	☐ Μελωδία	☐ Τραγούδι	☐ Ακρόαση	☐ Μουσική φόρμα	☐ Σύνθεση	☐ Κίνηση	☐ Αυτοσχεδιασμός	☐ Ηχώχρωμα	☐ Παιξιμο μουσικών οργάνων	☐ Έκφραση	☐ Ανάλυση κειμένου
☐ Ρυθμός	☐ Μελωδία												
☐ Τραγούδι	☐ Ακρόαση												
☐ Μουσική φόρμα	☐ Σύνθεση												
☐ Κίνηση	☐ Αυτοσχεδιασμός												
☐ Ηχώχρωμα	☐ Παιξιμο μουσικών οργάνων												
☐ Έκφραση	☐ Ανάλυση κειμένου												

Σχέδιο μαθήματος μουσικής στο δημοτικό σχολείο

	❑ Μοιρασιά κειμένου
Προϋπάρχουσες δεξιότητες ή/και γνώσεις	Δεξιότητες στο τραγούδι, στο ρυθμικό συντονισμό, στην ομαδική συνεργατικότητα, τους στίχους του τραγουδιού τρυγόνα, το ιστορικό πλαίσιο του παραμυθιού
Μέθοδοι διδασκαλίας	Ομαδοσυνεργατική και βιωματική, αυτοσχέδιαστική
Οργάνωση τάξης	1. Είμαστε όλοι σε κύκλο και παρακολουθούμε την ομάδα που έχει να παίξει κάθε σκηνή του παραμυθιού 2. Είμαστε όρθιοι – ελεύθερα διασκορπισμένοι στην τάξη
Μέσα και υλικά διδασκαλίας	Φωνή, σώμα, διαδραστικός πίνακας, μουσικό ακρόαμα, ποντιακή λύρα, φυλλάδιο με τους διαλόγους του παραμυθιού
Πορεία διδασκαλίας	<u>Πρώτη διδακτική ώρα:</u> 1. Το μάθημα αρχίζει ρωτώντας τους μαθητές αν σκέφτηκαν τι θα ήθελαν το κορίτσι να τάξει στο αγόρι για να την περάσει απέναντι από το ποτάμι με βάση το ιστορικό πλαίσιο του τραγουδιού έταιρον κ' η λυγερή. 2. Στη συνέχεια γίνεται επανάληψη το παραμύθι ως εκεί που είχε μοιραστεί στο προηγούμενο μάθημα και συνεχίσαμε μοιράζοντας τους υπόλοιπους διαλόγους στους μαθητές. 3. Στο τέλος του μαθήματος οι μαθητές τραγουδούν το τραγούδι τρυγόνα και κάνοντας αυτοσχέδιαστικές κινήσεις.
Αξιολόγηση (αρχική, συντρέχουσα και τελική)	❑ κλείδα παρατήρησης • Οι μαθητές ήταν ιδιαίτερα πρόθυμοι να τους δοθεί κείμενο • Με κάθε επανάληψη του κειμένου η σκηνή είχε πολύ καλύτερη ροή. • Οι μαθητές μόλις άκουσαν ότι σε αυτό το σημείο του παραμυθιού θα τραγουδήσουμε την τρυγόνα, άρχισαν να τραγουδάνε μόνοι τους χωρίς τη συνοδεία οργάνου <u>χτυπώντας</u> παλαμάκια στο ρυθμό

6^ο μάθημα

Σχέδιο μαθήματος μουσικής στο δημοτικό σχολείο

Ημερομηνία: 28/03/2023 Τάξη: Γ' Δημοτικού Σχολική χρονιά: 2022-2023

Όνομα καθηγητή: Κωνσταντίνος Παλαιολόγου (Μ2017060)

Αριθμός διδακτικών ωρών: δύο διδακτικές ώρες (90 λεπτά)

Όνομα μαθήματος	Σκηνοθεσία της Παράστασης και επανάληψη των τραγουδιών τρυγώνα και έταιρον κ' η λυγερή
Ποιοι από τους ειδικούς σκοπούς που ορίζει το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών επιδιώκονται από το συγκεκριμένο διδακτικό πλάνο (τσεκάρετε όσα ισχύουν)	☐ εξάσκηση για σωστό τραγούδι και με μεγαλύτερη ευχαρίστηση ☐ ανάπτυξη της ακουστικής τους ικανότητας. ☐ ανάπτυξη της ικανότητας να εκτιμούν και να ανταποκρίνονται σε αισθητικά στοιχεία της μουσικής. ☐ κατανόηση βασικών στοιχείων και εννοιών της ποντιακής παράδοσης ☐ γνωριμία με τις παλαιότερες συνιστώσες της νεοελληνικής εθνικής μουσικής παράδοσης (το δημοτικό τραγούδι και το βυζαντινό εκκλησιαστικό μέλος). ?? ☐ εκτίμηση της μουσικής κληρονομιάς άλλων λαών. ☐ ανάπτυξη των ατομικών μουσικών τους ικανοτήτων. ☐ σύνδεση της μουσικής με τις άλλες τέχνες και τα άλλα γνωστικά αντικείμενα. ☐ χρήση της μουσικής για να αναπτύξουν πνεύμα ομαδικότητας, συνεργασίας, υπευθυνότητας, πειθαρχίας και επικοινωνίας. ☐ γνωριμία, εξοικείωση και χρήση της τεχνολογίας για θέματα μουσικής.
Καινούργιες μουσικές έννοιες	Ομαδικός αυτοσχεδιασμός και εναλλαγή ομάδων σε κάθε στίχο (Αυτοσχεδιασμός πάνω στο κομμάτι ανά ομάδες και ανά στίχο.)

Σχέδιο μαθήματος μουσικής στο δημοτικό σχολείο

Στόχοι	<i>Γνωσιολογικοί</i> 1. Να μάθουν οι μαθητές τα λόγια που έχουν για την παράσταση. 2. Να μάθουν νέες λέξεις στα ποντιακά, πως προφέρονται και τη σημασία τους. 3. Να τραγουδήσουν λαμβάνοντας υπόψιν το οργανικό μέρος του κομματιού. <i>Ψυχοκινητικοί</i> 1. Να συγχρονιστούν οι μαθητές μεταξύ τους. 2. Να τραγουδήσουν τη μελωδία στη σωστή τονικότητα. 3. Να κάνουν διάλογο μεταξύ τους βάση το κείμενου του παραμυθιού. 4. Να τραγουδήσουν το τραγούδι με συνοδεία οργάνων στην τάξη (λύρα). <i>Κοινωνικοσυναισθηματικοί</i> 1. Να διασκεδάσουν και να περάσουν ευχάριστα. 2. Να καλλιεργηθούν αισθητικά μέσα από τη μουσική. 3. Να κοινωνικοποιηθούν, να αισθανθούν όμορφα στην ομάδα και να αναπτύξουν την συνεργατικότητα. 4. Να δημιουργήσουν και να αναπτύξουν τη φαντασία τους μέσω του αυτοσχεδιασμού, με τη βοήθεια της κίνησης του σώματος.												
Εστίαση:	<table border="0"> <tr> <td>☐ Ρυθμός</td><td>☐ Μελωδία</td></tr> <tr> <td>☐ Τραγούδι</td><td>☐ Ακρόαση</td></tr> <tr> <td>☐ Μουσική φόρμα</td><td>☐ Σύνθεση</td></tr> <tr> <td>☐ Κίνηση</td><td>☐ Αυτοσχεδιασμός</td></tr> <tr> <td>☐ Ηχόχρωμα</td><td>☐ Παίξιμο μουσικών οργάνων</td></tr> <tr> <td>☐ Έκφραση</td><td>☐ Ανάλυση κειμένου</td></tr> </table>	☐ Ρυθμός	☐ Μελωδία	☐ Τραγούδι	☐ Ακρόαση	☐ Μουσική φόρμα	☐ Σύνθεση	☐ Κίνηση	☐ Αυτοσχεδιασμός	☐ Ηχόχρωμα	☐ Παίξιμο μουσικών οργάνων	☐ Έκφραση	☐ Ανάλυση κειμένου
☐ Ρυθμός	☐ Μελωδία												
☐ Τραγούδι	☐ Ακρόαση												
☐ Μουσική φόρμα	☐ Σύνθεση												
☐ Κίνηση	☐ Αυτοσχεδιασμός												
☐ Ηχόχρωμα	☐ Παίξιμο μουσικών οργάνων												
☐ Έκφραση	☐ Ανάλυση κειμένου												

Μουσικό μέρος: Παραμυθιό του Παναγιώτη Ραζαίου - Τέχνη: Παραμυθιό του...

Διευθυντής: Ε. Θεοφανέτος/Σελ. 66/66

Σχέδιο μαθήματος μουσικής στο δημοτικό σχολείο

Προϋπάρχουσες δεξιότητες ή/και γνώσεις	Δεξιότητες στο τραγούδι, στο ρυθμικό συντονισμό, στην ομαδική συνεργατικότητα, τους στίχους του τραγουδιού τρυγόνα, το ιστορικό πλαίσιο του παραμυθιού,
Μέθοδοι διδασκαλίας	Ομαδοσυνεργατική και βιωματική, αυτοσχεδιαστική
Οργάνωση τάξης	1. Είμαστε όλοι σε ημικύκλιο και παρακολουθούμε την κάθε σκηνή του παραμυθιού. 2. Ορθιοι σε ομάδες κάνοντας αυτοσχεδιαστικές αναπαραστάσεις των τραγουδιών.
Μέσα και υλικά διδασκαλίας	Φωνή, σώμα, ποντιακή λύρα, φυλλάδιο με τους διαλόγους του παραμυθιού
Πορεία διδασκαλίας	1. Το μάθημα ξεκινάει κάνοντας επανάληψη τους διαλόγους που είχαν μοιραστεί στο προηγούμενο μάθημα. 2. Τραγουδάμε το τραγούδι τρυγόνα και γίνεται σκηνοθεσία του τραγουδιού σε ομάδες βασισμένη στον αυτοσχεδιασμό κάθε στίχου. Μία ομάδα κάνει αυτοσχεδιαστικές κινήσεις ενώ οι υπόλοιποι τραγουδάνε το τραγούδι χτυπώντας με παλαμάκια τον ρυθμό. 3. Μοιράζεται η συνέχεια του κειμένου και γίνεται ανάγνωση ώσπου οι μαθητές να αποκτήσουν εξοικείωση με το καινούργιο κείμενο. 4. Τραγουδάμε το τραγούδι έταιρον κ' η λυγερή και γίνεται σκηνοθεσία του τραγουδιού. Οι μαθητές είναι χωρισμένοι σε αγόρια και κορίτσια και τα κορίτσια απέναντι και αντικριστά, κρατάνε σε κάθε στίχο αυτό που τάζει η κοπέλα στο αγόρι. Τα αγόρια παράλληλα με το τραγούδι αρνούνται αυτά που τους προσφέρουν τα κορίτσια μέχρι που τους προσφέρουν την ποντιακή λύρα και τις βοηθάνε να περάσουν απέναντι το ποτάμι. 5. Γίνεται σύντομη αναφορά και διδασκαλία του τραγουδιού Σεράντα μήλα. Ο δάσκαλος τραγουδάει τη μελωδία με τη συνοδεία ποντιακής λύρας και οι μαθητές επαναλαμβάνουν.

Σχέδιο μαθήματος μουσικής στο δημοτικό σχολείο

Αξιολόγηση (αρχική, συντρέχουσα και τελική)	☐ κλειδα παρατήρησης • Τα παιδιά έμαθαν το τραγούδι και τραγούδησαν στη σωστή τονικότητα; (όχι) • Συγχρονίστηκαν μεταξύ τους; (ναι) • Κράτησαν σωστά το ρυθμό του μέτρου και της μελωδίας; (όχι) • Συνεργάστηκαν ως ομάδα; (ναι) Αξιολόγηση της διδασκαλίας Το τραγούδι Σεράντα μήλα δυσκόλεψε τους μαθητές. Κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας οι μαθητές δεν ήταν συγκεντρωμένοι. Ίσως το γεγονός ότι κάναμε δύο ώρες συνεχόμενες να τους κούρασε
---	---

7^ο μάθημα

Σχέδιο μαθήματος μουσικής στο δημοτικό σχολείο

Ημερομηνία: 25/04/2023 Τάξη: Γ' Δημοτικού Σχολική χρονιά: 2022-2023

Όνομα καθηγητή: Κωνσταντίνος Παλαιολόγου (Μ2017060)

Αριθμός διδακτικών ωρών: δύο διδακτικές ώρες (90 λεπτά)

Όνομα μαθήματος	Σκηνοθεσία της Παράστασης και επανάληψη των τραγουδιών τρυγόνια και <u>έταιρον</u> κ' η λυγερή
Ποιοι από τους ειδικούς σκοπούς που ορίζει το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών επιδιώκονται από το συγκεκριμένο διδακτικό πλάνο (τσεκάρετε όσα ισχύουν)	☐ εξάσκηση για σωστό τραγούδι και με μεγαλύτερη ευχαρίστηση ☐ ανάπτυξη της ακουστικής τους ικανότητας. ☐ ανάπτυξη της ικανότητας να εκτιμούν και να ανταποκρίνονται σε αισθητικά στοιχεία της μουσικής. ☐ κατανόηση βασικών στοιχείων και εννοιών της ποντιακής παράδοσης ☐ γνωριμία με τις παλαιότερες συνιστώσες της νεοελληνικής εθνικής μουσικής παράδοσης (το δημοτικό τραγούδι και το βυζαντινό εκκλησιαστικό μέλος). ?? ☐ εκτίμηση της μουσικής κληρονομιάς άλλων λαών. ☐ ανάπτυξη των ατομικών μουσικών τους ικανοτήτων. ☐ σύνδεση της μουσικής με τις άλλες τέχνες και τα άλλα γνωστικά αντικείμενα. ☐ χρήση της μουσικής για να αναπτύσσουν πνεύμα ομαδικότητας, συνεργασίας, υπευθυνότητας, πειθαρχίας και επικοινωνίας. ☐ γνωριμία, εξοικείωση και χρήση της τεχνολογίας για θέματα μουσικής.
Καινούργιες μουσικές έννοιες	Ομαδικός αυτοσχεδιασμός και εναλλαγή ομάδων σε κάθε στίχο (Αυτοσχεδιασμός πάνω στο κομμάτι ανά ομάδες και ανά στίχο.)

Σχέδιο μαθήματος μουσικής στο δημοτικό σχολείο

Στόχοι	<i>Γνωσιολογικοί</i> 1. Να μάθουν οι μαθητές τα λόγια που έχουν για την παράσταση. 2. Να μάθουν νέες λέξεις στα ποντιακά, πως προφέρονται και τη σημασία τους. <i>Ψυχοκινητικοί</i> 1. Να συγχρονιστούν οι μαθητές μεταξύ τους. 2. Να τραγουδήσουν τη μελωδία στη σωστή τονικότητα. 3. Να κάνουν διάλογο μεταξύ τους βάσει το κείμενου του παραμυθιού. 4. Να τραγουδήσουν το τραγούδι με συνοδεία οργάνων στην τάξη (λύρα). 5. Να τραγουδήσουν το τραγούδι παίζοντας ταυτόχρονα τύμπανα <i>Κοινωνικοσυναισθηματικοί</i> 1. Να διασκεδάσουν και να περάσουν ευχάριστα. 2. Να καλλιεργηθούν αισθητικά μέσα από τη μουσική. 3. Να κοινωνικοποιηθούν, να αισθανθούν όμορφα στην ομάδα και να αναπτύξουν την συνεργατικότητα. 4. Να δημιουργήσουν και να αναπτύξουν τη φαντασία τους μέσω του αυτοσχεδιασμού, με τη βοήθεια της κίνησης του σώματος.												
Εστίαση:	<table border="0"> <tr> <td>☐ Ρυθμός</td><td>☐ Μελωδία</td></tr> <tr> <td>☐ Τραγούδι</td><td>☐ Ακρόαση</td></tr> <tr> <td>☐ Μουσική φόρμα</td><td>☐ Σύνθεση</td></tr> <tr> <td>☐ Κίνηση</td><td>☐ Αυτοσχεδιασμός</td></tr> <tr> <td>☐ Ηχόχρωμα</td><td>☐ Παίξιμο μουσικών οργάνων</td></tr> <tr> <td>☐ Εκφραση</td><td>☐ Ανάλυση κειμένου</td></tr> </table>	☐ Ρυθμός	☐ Μελωδία	☐ Τραγούδι	☐ Ακρόαση	☐ Μουσική φόρμα	☐ Σύνθεση	☐ Κίνηση	☐ Αυτοσχεδιασμός	☐ Ηχόχρωμα	☐ Παίξιμο μουσικών οργάνων	☐ Εκφραση	☐ Ανάλυση κειμένου
☐ Ρυθμός	☐ Μελωδία												
☐ Τραγούδι	☐ Ακρόαση												
☐ Μουσική φόρμα	☐ Σύνθεση												
☐ Κίνηση	☐ Αυτοσχεδιασμός												
☐ Ηχόχρωμα	☐ Παίξιμο μουσικών οργάνων												
☐ Εκφραση	☐ Ανάλυση κειμένου												

Σχέδιο μαθήματος μουσικής στο δημοτικό σχολείο

	☐ Χορός
Προϋπάρχουσες δεξιότητες ή/και γνώσεις	Δεξιότητες στο τραγούδι, στο ρυθμικό συντονισμό, στην ομαδική συνεργατικότητα, τους στίχους του τραγουδιού τρυγόνα, το ιστορικό πλαίσιο του παραμυθιού,
Μέθοδοι διδασκαλίας	Ομαδοσυνεργατική και βιωματική, αυτοσχεδιαστική
Οργάνωση τάξης	1. Είμαστε όλοι σε ημικύκλιο και παρακολουθούμε την κάθε σκηνή του παραμυθιού. 2. Ορθιοι σε ομάδες κάνοντας αυτοσχεδιαστικές αναπαραστάσεις των τραγουδιών. 3. Σε κύκλο για τη διδασκαλία του χορού ομάλ.
Μέσα και υλικά διδασκαλίας	Φωνή, σώμα, ποντιακή λύρα, φυλλάδιο με τους διαλόγους του παραμυθιού
Πορεία διδασκαλίας	1. Το μάθημα ξεκινάει κάνοντας επανάληψη το τραγούδι σεράντα μήλα 2. Συνεχίζουμε κάνοντας πρόβα το παραμύθι όσο γίνεται περισσότερο σε ροή χωρίς διακοπές 3. Μοιράζονται αντικείμενα στους μαθητές που θα χρησιμοποιηθούν στην παράσταση. (π.χ. μαντήλια, τύμπανα) 4. Τραγουδάμε το τραγούδι σεράντα μήλα με τη συνοδεία τυμπάνων και παλαμάκια στο ρυθμό του τραγουδιού. 5. Γίνεται διδασκαλία του ποντιακού χορού ομάλ απλόν. Οι μαθητές πιάνονται σε κύκλο και ο δάσκαλος βρίσκεται στο εσωτερικό του κύκλου δείχνοντας τα βήματα και τους μαθητές να ακολουθούν.
Αξιολόγηση (αρχική, συντρέχουσα και τελική)	☐ κλειδα παρατήρησης • Οι μαθητές εξοικειώνονται όλο και περισσότερο με τους διαλόγους των κειμένων και με τη σκηνοθεσία • Τα τραγούδια της παράστασης ειπώθηκαν σωστά και οι μαθητές συνεργάστηκαν καλά στη σκηνοθεσία αυτών • Τα τύμπανα παρέσυραν τους μαθητές με αποτέλεσμα να χτυπάν πολύ δυνατά και να χαθούν στο ρυθμό • Οι μαθητές μόλις άκουσαν ότι σε αυτό το σημείο του παραμυθιού θα τραγουδήσουμε την τρυγόνα, άρχισαν να

Σχέδιο μαθήματος μουσικής στο δημοτικό σχολείο

	τραγουδάνε μόνοι τους χωρίς τη συνοδεία οργάνου χτυπώντας παλαμάκια στο ρυθμό • Η διδασκαλία του χορού ομάλ δυσκόλεψε αρκετά τους μαθητές. Παρατηρήθηκε να μπερδεύονται από άλλους παραδοσιακούς χορούς που γνώριζαν και να χάνονται στο μέτρο των βημάτων. Αξιολόγηση της διδασκαλίας Οι μαθητές έρχονται όλο και πιο κοντά με το παραμύθι και κατά συνέπεια με την ποντιακή παράδοση. Έχουν μάθει τους διαλόγους και τα τραγούδια απ' έξω και το διασκεδάζουν. Η διδασκαλία του χορού έφερε τους μαθητές σε αμηχανία με πολλούς να ζητάν να μην χορέψουν.
--	---

ΠΑΡΑΣΤΗΜΑ Γ. ΠΑΡΤΙΤΟΥΡΕΣ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ

Τρυγώνα Τραπεζούντας

Τρυγώνα Τραπεζούντας

Ποντιακό παραδοσιακό

$\text{♩} = 110$

9

17

24

31

36

Α - κει πέ - ραν σ' ορμα - νό - πον η τρυ - γώ - να η κο - ρώ - να

έ - στε - κεν κι' ε - πή - νεν ξύ - υ - λα η τρυ - γώ - να η κο - ρώ - να έ - στε - κε - εν κι' ε -

πή - η - νεν ξύ - λα η τρυ - γώ - να η κο - ρώ - να

Στίχοι

Τρυγώνα

Ακεί πέραν σ' ορμανόπον

η τρυγώνα, η κορώνα

Έστεκεν κι εποίνεν ξύλα

η τρυγώνα, η κορώνα.

Έκει πέρα στο δασάκι

η τρυγώνα, η κορώνα

Στεκόταν και έφτιαχνε

ξύλα, η τρυγώνα η κορώνα

Πορπατεί και πάει τίκια

η τρυγώνα, η κορώνα

Τ' ορταρόπα τσ' είν' τιφτίκια

η τρυγώνα η κορώνα

Η τρυγώνα με τ' ορτάρια

η τρυγώνα, η κορώνα

Πάει σ' ορμάν σωρεύ' χορτάρια

η τρυγώνα, η κορώνα

Περπατάει και πάει στητά

η τρυγώνα, η κορώνα

Οι κάλτσες της είναι από

ύφασμα κατσίκας
η τρυγώνα η κορώνα

Η τρυγώνα με τις κάλτσες

η τρυγώνα, η κορώνα

Πάει στο δασάκι να

να μαξέψει χόρτα

η τρυγώνα, η κορώνα

Έταιρον κι η λυγερή

Έταιρον κι η λυγερή

$\text{♩} = 100$

Ε-ται - ρόν κι η λυ-γε - ρή παν'ό - λεν τον πο-τα - μόν Ε-ται - ρόν κι η λυ-γε -
 ρή παν'ό - λεν τον πο-τα - μόν ε-ται - ρόν ε - πέ-ρνι - ξεν λυ-γε - ρή κ'ε - πό-ρε -
 σεν ται-ρόν ε - πέ - ρνι-ξεν λυ-γε - ρή κ'ε - πό-ρε - σεν Πέρ-νι - ξον μεν Έ-ται -
 ρε το βρα - χιό-λι δι-γω - σε Πέρ-νι - ξον μεν Έ-ται - ρε το βρα - χιό-λι δι-γω - σε Ντο να
 μ' μ' φτά-γω τ'άκ-λε - ρον τ'ά-ψι - μον να καί-ει α - τό άλ-λο τά-μαν τά-ξον με ε-γώ ε -
 σέν περ - νί - ζω σε

Στίχοι:

Έταιρον κι η λυγερή

Έταιρον κι η λυγερή

Παν' όλεν τον ποταμόν

Εταιρόν επέρνιξεν

Λυγερή κ' επόρεσεν

Ο σύντροφος και η κοπέλα

Διέσχιζαν όλο το ποτάμι

Ο σύντροφος πέρασε

Η κοπέλα δεν μπόρεσε

-Πέρνιξον με, έταϊρε

Πέρασε με σύντροφε

Το μαντήλι μ' δίγω σε

Τ

ο μαντήλι μου θα σου δώσω

-Ντο να φτάω τ' άκλερο
Τ' άψιμον να καίει από
Άλλο τάμαν τάξον με
Εγώ εσέν περνίζω σε

-Πέρνιζον με, έταιρε
Το γιλέκο μ' δίγω σε

-Ντο να φτάω τ' άκλερο
Τ' άψιμον να καίει από
Άλλο τάμαν τάξον με
Εγώ εσέν περνίζω σε

-Πέρνιζον με, έταιρε
Την κεμεντζέ μ' δίγω σε

Ας σο χέρ επέρπαξεν
Κι ατέν πέραν έσυρεν

Τι να το κάνω το καημένο
Η φωτιά να το κάψει
Άλλο τάμα τάξε μου
Εγώ θα σε περάσω

Πέρασε με σύντροφε
Το γιλέκο μου θα σου δώσω

Τι να το κάνω το καημένο
Η φωτιά να το κάψει
Άλλο τάμα τάξε μου
Εγώ θα σε περάσω

Πέρασε με σύντροφε
Τη λύρα μου θα σου δώσω

Από το χέρι την άρπαξε
Και απέναντι την πέρασε

Σεράντα μήλα

Σεράντα μήλα κόκκινα

Διασκευή στίχων: Κωνσταντίνος Παλαιολόγου Ποντιακό Παραδοσιακό

$\text{♩} = 90$

Σε-ρά-ντα μη - η - η-λα κο-κκι - να που-λίμ Σε-ρά-ντα μη - η - η-λα κο-κκι -

5 να που-λίμ δε-μ'ε-να σα - α - α μα-ντή - λια δε-μ'ε-να σα - α - α μα-ντή - λια Κα-νέ-να

10 κ'ε - ε - ε-τον κο-κκι - να που-λίμ Κα-νέ-να κ'ε - ε - ε-τον κο-κκι - να που-λίμ Ά-μον του

14 Θό - δω - ρου τη λύ - ρα Ά-μον του Θό - δω - ρου τη λύ - ρα

Σεράντα μήλα

Σεράντα μήλα κόκκινα

Πουλί μ'

Δεμένα σα μαντήλια

Κανέναν κ' έτον κόκκινο

Πουλί μ'

Άμον του Θόδωρου τη λύρα

Σαράντα μήλα κόκκινα

Πουλί μου

Δεμένα σε μαντήλια

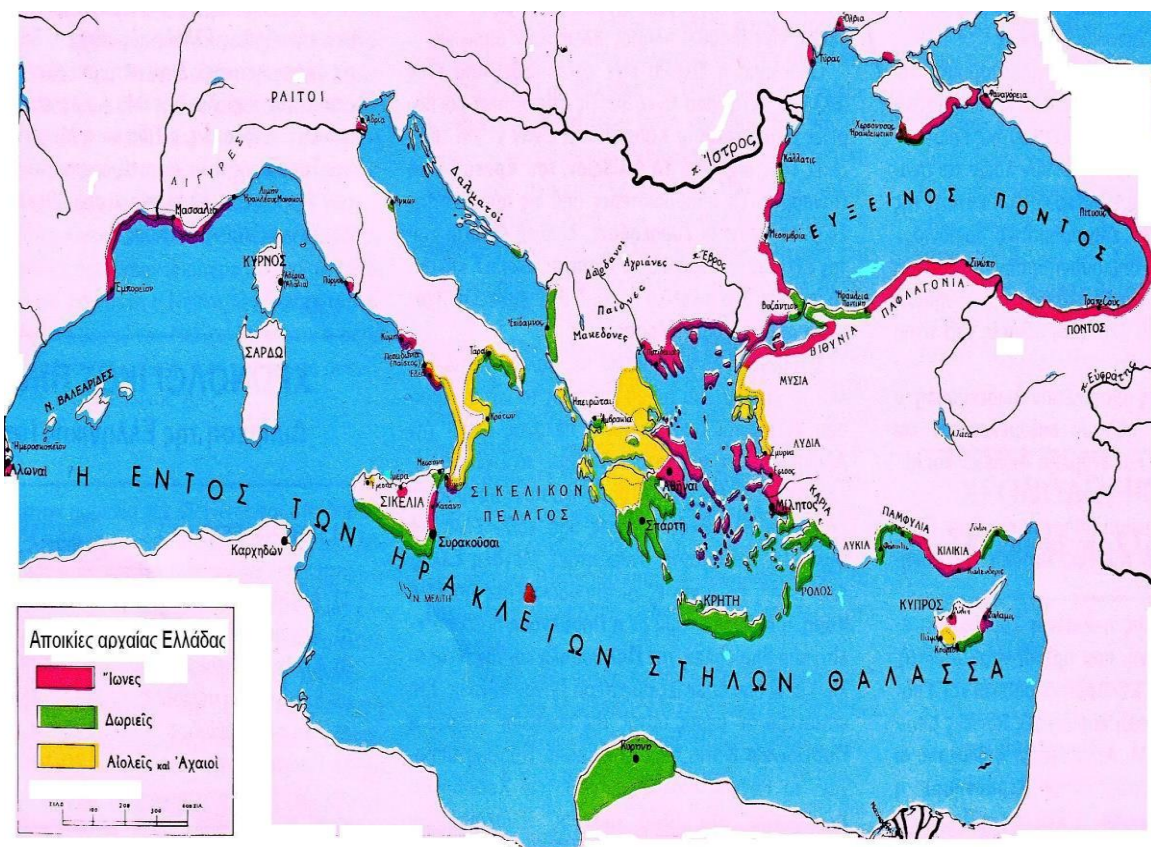
Κάνε δεν ήταν κόκκινο

Πουλί μου

Όσο του Θόδωρου η λύρα

**ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ. ΕΙΚΟΝΕΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΣΤΙΣ
ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ**

ΤΑ ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ ΤΟΥ ΠΟΥΝΤΟΥ

ΛΥΡΑ - ΚΕΜΕΝΤΖΕΣ

Νταούλι – Ταούλ'

Αγγεΐον - Τουλούμ

Χειλιαύριν - Γαβάλ

ΦΛΟΓΕΡΑ

ΣΙΛΙΑΥΛΙ (χειλΐαυλος) ή ΓΑΒΑΛ, το χρησιμοποιούν σε κλειστούς χώρους ελλείψει άλλων οργάνων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ε. Η ΑΦΙΣΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ

Ο ΘΟΔΩΡΟΝ ΚΑΙ Η ΣΟΥΜΕΛΑ

παιδικό παραμύθι βασισμένο στην ποντιακή μουσική παράδοση

στο πλαίσιο της Διπλωματικής Εργασίας του ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ

Τομέας Μουσικής Παιδαγωγικής και Ψυχολογία της Μουσικής
Υπεύθυνη καθηγήτρια: ΖΩΗ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

Συμμετέχει η Γ' τάξη του 1^{ου} δημοτικού σχολείου
Κέρκυρας

ΠΕΜΠΤΗ 27/04/2023
Ιόνιος Ακαδημία, Κέρκυρα
ΩΡΑ: 19:30

Φιλική Συμμετοχή: Χρήστος Τριανταφυλλίδης

ΠΑΡΑΘΕΜΑ ΣΤ. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ

